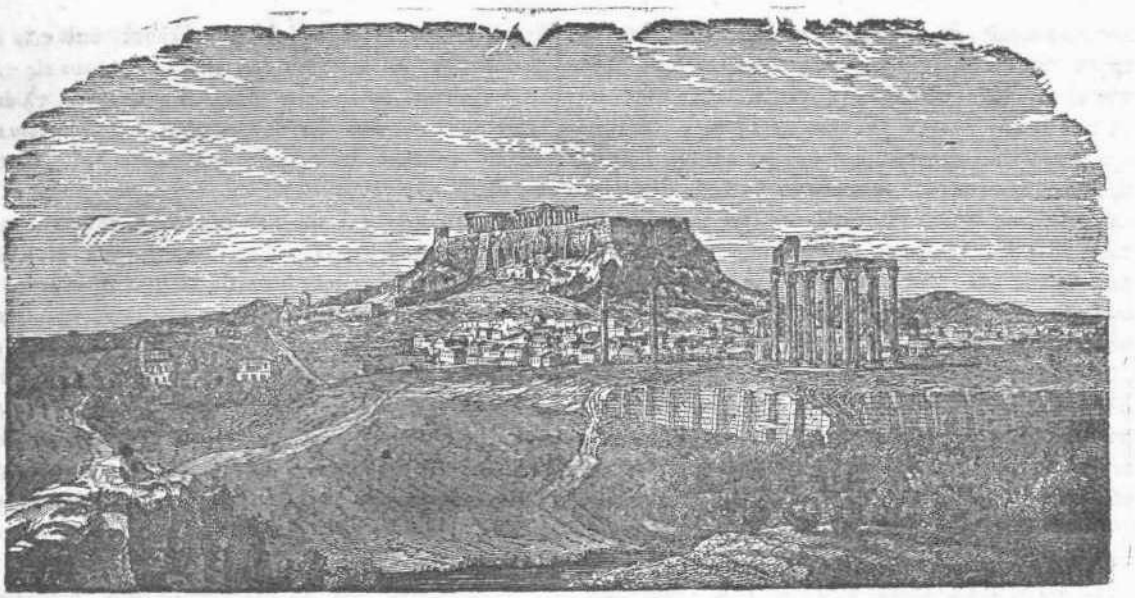

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, 1859. ΤΟΜΟΣ Γ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 218.

Ο ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

τοῦ 1859 *ἔτους.*

—o—

Κατὰ τὰ εἰθισμένα, τὴν 25 Μαρτίου ἐγένετο ἐν τῷ Ὀθωνείῳ Πανεπιστημίῳ ἡ τελετὴ τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ. Εἰσηγητὴς δὲ τῶν ἀγωνοδικῶν ἦν, ὡς καὶ τὸ προηγηθὲν ἔτος, ὁ Κ. Κ. Παπαῤῥηγόπουλος, ὅστις ἀνέγνω εἰς ἐπήκοον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου τὴν παρατιθεμένην ἔκθεσιν.

Κατὰ τὴν ἔκθεσιν ταύτην τὸ Ῥάλλειον γέρας οὐδενὶ τῶν διαγωνισθέντων ἀπενεμήθη, ὡς συνέβη καὶ ἄλλοτε δίς, διότι τὰ ἔργα αὐτῶν ἢ δὲν ἦσαν πλήρη ἢ ἐθεωρήθησαν ἀνάξια βραβεύσεως· ἐπηνέθησαν δὲ ὅ τε ποιήσας τὴν τραγῳδίαν οἱ Κυψελίδαι, καὶ ὁ ποιητὴς τῆς λυρικῆς συλλογῆς τῆς ἐπιγραφομένης Μελέται ποιητικαὶ καὶ πατριωτικαί.

Πρὸς τούτοις οἱ ἀγωνοδίκαι ἀπεφάσισαν καὶ ἄλλο τι τιμῶν πολὺ καὶ τὴν κρίσιν καὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν· ἀπεφάσισαν, λέγομεν, ὁ μὲν στέφανος νὰ σταλῇ τῇ χήρᾳ τοῦ ἀοιδίμου ποιητοῦ Ζαλοκώστα, δὶς στεφθέντος καὶ δὶς ἐπαινεθέντος κατὰ τὸν ποιητικὸν διαγωνισμόν, νὰ παρακληθῇ δὲ καὶ ὁ ἀγωνοθέτης ὅπως ἐπιψηφίσῃ τὰς χιλίας δραχμὰς τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ. Ἰδοὺ ἡ ἔκθεσις·

Ἐντιμοτάτη Ὁμήγυρις.

Αἱ γενεαί, αἱ τιμῶσαι τὴν μνήμην τῶν πατέρων, δικαιοῦνται μόναι νὰ τιμηθῶσί ποτε ὑπὸ τῶν ἀπογόνων. Καὶ ἂν δὲν κατόρθωσαν νὰ πράξωσί τι γενναῖον, μαρτυροῦσι τοὐλάχιστον ὅτι αἰσθάνονται τῆς ἀρετῆς τὴν ἀξίαν· τὸ δ' αἴσθημα τοῦτο δὲν ἀναπληροῖ μὲν τὴν μεγαλουργίαν, πολλάκις ὅμως παρασκευάζει αὐτήν, διότι τοῦ ἀγαθοῦ μέλλοντος οὐδεὶς ὑπάρχει οἰωνὸς ἀσφαλέστερος τῆς πρὸς τὰ πάτρια κατορθώματα εὐλαβείας. Τούτου ἕνεκα ἡ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας μελέτη ἀλάνθαστόν ἐστι τεκμήριον ὀργῶντος ἐθνικοῦ βίου· καὶ τούτου πάλιν ἕνεκα τὰ ἔθνη, τὰ ἔχοντα τὴν συνείδησιν τοῦ μέλλοντος αὐτῶν, τιμῶσι τὴν μνήμην τοῦ παρελθόντος διὰ πανηγύρεων, αἵτινες οὐδ' αὐταί εἰσιν ἄλλο ἢ ἱστορία τις ἐθνική· ἱστορία οὐχὶ γραφομένη ὑπὸ ἀνδρὸς ἑνός, ἀλλ' ὑπὸ λαῶν ὅλων τελουμένη, ἐν μνημοσύνοις καὶ παρατάξεσιν, ἐν δακρύοις ἕνεκα τῶν παθημάτων τῶν πατέρων ἡμῶν, ἐν ἀγαλλιάσεσιν ἕνεκα τῶν ἀγαθῶν ἅπερ ἡμῖν κατεκληροδότησαν.

Τοιαύτη ἐστὶν ἡ σήμερον πανηγυριζομένη ἑορτή, καθ' ἣν τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, ἀπὸ περάτων μέχρι περάτων γῆς, μιᾷ φωνῇ καθικετεύει τὸν Ὕψιστον Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἀναπαύσεως μὲν τῶν ψυχῶν τῶν ἕνεκα τῆς ἀπελευθερώσεως ἡμῶν ἀποθανόντων, ὑπὲρ τῆς

κατευοδώσεως δὲ καὶ συμπληρώσεως τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς παλιγγενεσίας ἡμῶν. Πᾶν δ' ὅ,τι δύναται νὰ κρατύνῃ τὸ αἴσθημα τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, τὸ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην προεδρεῦον ἁπάντων ἡμῶν τῶν διανοημάτων καὶ πόθων, συντελεῖ εἰς τὴν προσήκουσαν αὐτῆς διακόσμησιν. Καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα εὐτυχεστάτην ἐθεωρήσαμεν τὴν ἰδέαν, ἣν συνέλαβεν ὁ φιλόμουσος Ἀμβρόσιος Στεφάνου Ῥάλλης, ὁρίσας ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην θέλει ἀποδίδοσθαι ὁ παρ' αὐτοῦ κατ' ἐνιαυτὸν πλεκόμενος ποιητικὸς στέφανος. Εἰς τὸν στέφανον τοῦτον ἀφορῶντες, συντρέχουσιν ἐνταῦθα ἀγωνισταὶ ἀπὸ πάσης Ἑλληνικῆς γῆς· ἡ δ' ἐξέτασις τῶν ἔργων αὐτῶν παρέχει ἀφορμὴν λόγων περὶ ποιήσεως, περὶ γλώσσης, περὶ ἀναμνήσεων, περὶ ἐλπίδων, περὶ ὅλων ἐν γένει τῶν στοιχείων τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς τοῦ ἔθνους ἑνότητος, δι' ἧς ὁσημέραι παρασκευάζεται ἡ τελευταία καὶ ὁριστικὴ αὐτοῦ ἀποκατάστασις· ὥστε ὄντως Πανελλήνιος ὁ ἀγών, Πανελλήνιος καὶ ἡ τοῦ λόγου ὑπόθεσις, καὶ προσφυὲς ἄρα συμπλήρωμα τῆς πολιτικῆς ἑορτῆς ἡ παροῦσα φιλολογικὴ τελετή. Προσφυέστατον δὲ καὶ κατ' ἄλλον λόγον· διότι ἅπαν τὸ πλῆθος τοῦτο, ὅπερ, ἅμα ἐξελθὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Ὑψίστου, συνῆλθεν εἰς τὸ τέμενος τοῦτο τῶν Μουσῶν, ἓν μαρτυρεῖ ἀράγε τὴν κοινὴν συνείδησιν, ὅτι διὰ τοῦ θρησκεύματος καὶ τῶν γραμμάτων δέον πρὸ πάντων νὰ πανηγυρίζωμεν τὴν μεγάλην ταύτην τῆς παλιγγενεσίας ἡμέραν· διὰ τοῦ θρησκεύματος καὶ τῶν γραμμάτων, δι' ὧν καὶ ἐν οἷς περιεσώθη ἡ Ἑλληνικὴ ἐθνότης;

Ὑπὸ τοιούτων πεποιθήσεων ἐνθαρρυνόμενοι, ἀνελάβομεν καὶ ἐφέτος τὴν κρίσιν τοῦ ποιητικοῦ τούτου ἀγῶνος, εἰς ὃν, ἔνατον σήμερον τελούμενον, προσήχθησαν περὶ τοῦ βραβείου ἀνθαμιλλώμενα ἕνδεκα ἔργα, ὧν ἰδοὺ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ εἴδη.

1) Μυρσίνη καὶ Φῶτος, ποίημα μυθιστορικόν.
2) Κλεινίας καὶ Μαρία, ποίημα μυθιστορικόν.
3) Ὠδὴ εἰς τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Σίμωνος Σίνα ὡς πολίτου Ἕλληνος.
4) Λακωνία καὶ Ἰβραΐμ Πασᾶς, ἔπος.
5) Τὸ Σοῦλι, ἔπος.
5) Σχέδιον τραγικοῦ δράματος.
7) Κάρολος Ἀλβεργάϊμ, ποίημα δραματικὸν εἰς μέρη τρία.
8) Ῥαδιουργίας θύματα, δρᾶμα εἰς πράξεις ἕξ.
8) Στάχυς, συλλογὴ λυρικῶν ποιήσεων.
10) Μελέται ποιητικαὶ καὶ πατριωτικαί.
11) Οἱ Κυψελίδαι, τραγῳδία εἰς πράξεις πέντε.

Τὸ πρῶτον τῶν ποιημάτων τούτων ἐθεωρήθη ὅλως ἀπαράδεκτον, διότι καὶ πρὸ διετίας ὑποβληθὲν ἀπεδοκιμάσθη· κατὰ δὲ τὴν ἐν ἔτει 1856 γενομένην ἀπόφασιν, τὴν ῥητῶς εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκδηλουμένην, τὰ ἅπαξ διαγωνισθέντα περὶ βραβείου ἔργα τότε μόνον γίνονται δεκτὰ εἰς δευτέραν κρίσιν, ὅταν διὰ τῆς πρώτης εἴχον ἐπαινεθῆ.

Καὶ περὶ ἄλλων δὲ τινῶν ἐκ τῶν προκειμένων ἔργων, ἢ ὅλως θέλομεν σιωπήσει ἢ ὀλίγα μόνον θέλομεν εἰπεῖ. Διότι ὡρίσθη μὲν ἄλλοτε ὑπὸ τῶν ἀγωνοδικῶν, ὅτι ἑκάστου τῶν ὑποβαλλομένων εἰς τὴν κρίσιν αὐτῶν ποιημάτων δέον νὰ γίνηται ἐν τῇ ἐκθέσει ἀνάλυσις ἵνα καταδεικνύωνται τὰ ἐλαττώματα καὶ δίδωνται αἱ προσήκουσαι συμβουλαί· τοιαύτη δὲ ἦν καὶ τοῦ ἀγωνοθέτου ἡ γνώμη. Ἀλλὰ τῶν τε ἀγωνοδικῶν καὶ τοῦ ἀγωνοθέτου ἡ τοιαύτη προαίρεσις προϋποτίθησιν ὅτι τὰ ἐλαττώματα εἰσὶ μετὰ προτερημάτων μεγιγμένα· τούτου δοθέντος, ἡ κρίσις καὶ ἡ συμβουλὴ εἶναι τῳόντι χρήσιμοι. Ὁσάκις ὅμως, καὶ τοῦτο κατὰ δυστυχίαν συμβαίνει ἐνίοτε, ἡ μὲν κρίσις δὲν δύναται εἰμὴ νὰ καταντήσῃ εἰς συνεχῆ κατάκρισιν, ἡ δὲ συμβουλὴ ἐπαγγέλλεται ἀβουλίαν νὰ συνετίσῃ, τὸ ἔργον τῶν ἀγωνοδικῶν οὐ μόνον οὐδεμιᾶς ὠφελείας πρόξενον γίνεται, ἀλλὰ συνεπάγεται καὶ ἀτοπήματα τινά. Δὲν λέγομέν τι περὶ τῆς ἀνάγκης εἰς ἣν οὗτοι καταδικάζονται νὰ ἐνδιατρίβωσι περὶ πράγματα εὐτελῆ καὶ ἄμουσα· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κρινόμενος λυπεῖται, θεωρῶν ἑαυτὸν δημοσίᾳ ἐπὶ μακρὸν στηλιτευόμενον, καὶ αὐτὸ τὸ σεμνὸν τοῦτο ἀκροατήριον ἀδικεῖται, ἀκούον παρατεινόμενον τὸν λόγον περὶ ἀγωνισμάτων παιδιᾶς μᾶλλον ἢ σπουδῆς ἀξίων.

Ὁ ἐπιχειρήσας λ. χ. νὰ γράψῃ τὰ κατὰ τὸν Κλεινίαν καὶ τὴν Μαρίαν, στερεῖται καὶ τέχνης καὶ φύσεως ποιητικῆς. Ἡ εὕρεσις αὐτοῦ εἶναι πτωχοτάτη, αἱ εἰκόνες ἀσαφεῖς ἢ ἀπειρόκαλοι, ἡ δὲ γλῶσσα καὶ ἡ στιχουργία ὅλως ἡμαρτημέναι. Ὁ Κλεινίας ἀγαπᾷ που τὴν Μαρίαν καὶ ἀνταγαπᾶται ὑπ' αὐτῆς· ἔρχεται δὲ εἰς Ἀθήνας ἵνα ἐκπαιδευθῇ· καὶ ἐνταῦθα διατρίβων, μανθάνει ὅτι οἱ γονεῖς τῆς ἐρωμένης αὐτοῦ ἀναγκάζουσιν αὐτὴν νὰ λάβῃ ἕτερον σύζυγον· ἀπέρχεται λοιπὸν ἵνα προλάβῃ τὴν συμφοράν, ἀλλὰ φθᾶς εἰς τὸν λιμένα τῆς κατοικίας αὐτοῦ, πληροφορεῖται ὅτι ὁ γάμος ἤδη ἐτελέσθη, καὶ ἐξακολουθεῖ τὸν πλοῦν μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου εὑρίσκει πόρον ζωῆς παρ' ἀγαθῷ τινι ἀνδρί, ὅστις ὅμως ἀποθνήσκει αἴφνης, *πτηγεὶς ἀπὸ ὀστοῦν ἰχθύος*· καὶ τότε ἀποθνήσκει καὶ ὁ Κλεινίας, ἀποθνήσκει καὶ ὁ πατήρ του, ἀποθνήσκει καὶ ἡ Μαρία· ὁ δὲ ποιητής μας, ὀκτωκαιδεκαέτης νέος ὤν, σπεύδει νὰ ἐκτραγωδήσῃ ἁπάσας αὐτὰς τὰς συμφορὰς καὶ νὰ ὑποβάλῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμόν, αὐτὸς πρῶτος ἐμπαίζων τὸ κύημα τοῦτο, ὡς λέγει, τῆς μούσης του, προβλέπων μάλιστα ὅτι καὶ λεκάνης ἴσως λάβωσι χρείαν οἱ ἀναγνῶσται. Ἀξία ἰδίως σημειώσεως εἶναι ἡ περὶ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν ὀλιγωρία αὐτοῦ, ἣν ἐνομίσαμεν δέον νὰ ἐπιτιμήσωμεν, διότι πολλοὶ τῶν νεωτέρων στιχουργῶν μας, δυσκολευόμενοι νὰ ἐπιτύχωσι τὴν περὶ τοῦτο δαψιλῆ ἁρμονίαν τῶν πρεσβυτέρων καὶ δοκιμωτέρων, ἀρκοῦνται προχείρως εἰς τὴν πενιχρὰν συνήχησιν τοῦ φωνήεντος ἢ τῆς διφθόγγου τῆς ληγούσης. Ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας ποιήματι λ. χ. ὁμοιοκαταληκτοῦσι τὸ *τερπνὴ* πρὸς τὸ *εὑρεῖ*, τὸ *μορφὴν* πρὸς τὸ *τραχήν*, τὸ *κρατεῖ* πρὸς τὸ *κιτεῖ*, καὶ οὕτω καθεξῆς δι' ὅλου τοῦ ποιήματος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπάρχωσι δέκα ὁμοιοκαταληξίαι εὐφωνότεραι τούτων. Ἐνίοτε μάλιστα ὁ ποιητής μας, βιάζων τὴν πρὸς αὐτὸν τοσοῦτον δυστροποῦσαν συνήχησιν, παραδέχεται κοινούς τινας τύπους, γράφει *κλαίγει* ἀντὶ κλαίει, καὶ πάλιν ὅμως δὲν κατορθοῖ νὰ εὕρῃ σύντροφον τοῦ *κλαίγει* ἐκείνου οἰκειότερον τοῦ *φεύγει*.

Τίνα θέλετε νὰ δώσωμεν συμβουλὴν εἰς τὸν νέον τοῦτον, ἐκτὸς ἐὰν συμβουλεύσωμεν αὐτῷ νὰ μὴ στιχουργῇ καὶ πρὸ πάντων νὰ μὴ στέλλῃ τὰ ποιήματά του εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμόν; Ἀλλ' εἶναι νέος· μάλιστα. Νέοι ὅμως ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι, τὰ δὲ πρῶτα αὐτῶν ἔργα ἐστεροῦντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἐπικτήτου τέχνης καὶ ἐπιστήμης, ἧς ἔχει χρείαν καὶ ἡ ποίησις, ὡς πᾶν ἀνθρώπινον ἔργον, ἀλλ' ὑπεδείκνυον τοὐλάχιστον ὅτι εἰς τὰς νεαρὰς ταύτας ψυχὰς ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τῆς εὐφυΐας πῦρ, ἥτις κατὰ μικρὸν καλλιεργουμένη, ἔμελλε βραδύτερον νὰ παραγάγῃ ἀριστουργήματα. Καὶ μὴ λάβωμεν τοὺς μεγαλητέρους τῆς ποιητικῆς τέχνης μύστας, οἵτινες παντοῦ καὶ πάντοτε εἰσὶ σπάνιοι· περιορισθῶμεν εἰς ποιητὰς δευτερεύοντας καὶ τριτεύοντας, ὧν οὐδεμία στερεῖται ἐποχή, διότι οὐδεμία ἐποχὴ στερεῖται καρδίας καὶ φαντασίας. Ἰδοὺ Γάλλος ποιητής, ὅστις δὲν ἐκτήσατο ποτὲ τὴν φήμην τοῦ Lamartine, τοῦ Hugo, ἢ τοῦ Alfred de Musset· ὁ Hégésippe Moreau. Ὁ δυστυχὴς οὗτος νέος, ὅστις ἐπέπρωτο εἰς ἡλικίαν 29 ἐτῶν ν' ἀποθάνῃ ἐν δημοσίῳ τινὶ τῶν Παρισίων νοσοκομείῳ, ἔγραψεν, ἐννεακαιδεκαέτης μόλις ὢν καὶ τὸν στοιχειοθέτην μετερχόμενος, *Ἐπιστολὴν περὶ τυπογραφίας*, ἣν πρὸς τὸν Διδῶτον ἀπηύθυνε καὶ τῆς ὁποίας παραθέτομεν ἐνταῦθα τὸν ὀκτάστιχον ἐπίλογον ὡς ἀποζημίωσίν τινα δι' ὅσα ψυχρὰ ἠναγκάσθημεν νὰ ἀναφέρωμεν πρὸ ὀλίγου εἰς τὸ φιλόμουσον τοῦτο ἀκροατήριον·

Hélas! pourquoi faut-il qu'aveuglant la jeunesse,
Comme tous les plaisirs, l'étude ait son ivresse?
Les chefs-d'œuvre du goût, par mes soins reproduis,
Ont occupé mes jours, ont enchanté mes nuits,
Et souvent, insensé! j'ai répandu des larmes,
Semblable au forgeron qui, préparant des armes,
Avide des exploits qu'il ne partage pas,
Siffe un air belliqueux et rêve des combats.

Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ὁ ποιητὴς οὗτος δὲν εἶναι ἐκ τῶν κορυφαίων τῆς Γαλλίας, καὶ ὅτι ἔγραφε ταῦτα νεώτατος ἔτι, εἰς ἡλικίαν ἐννεακαίδεκα ἐτῶν. Βεβαίως ἅπασα ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη δὲν ἔχει τὴν ἀξίαν τοῦ παρατεθέντος καὶ ἄλλων τινῶν τεμαχίων· ἀλλὰ τὰ τεμάχια ταῦτα ἐμαρτύρουν, ὅτι ἡ φύσις εἶχε προικίσει τὴν νεανικὴν ἐκείνην καρδίαν διὰ ποιητικῆς λύρας, ἥτις, προσλαμβάνουσα βραδύτερον καὶ τὸ τῆς τέχνης καὶ πείρας δῶρον, ἔμελλε νὰ μελῳδήσῃ τὴν χαριεστάτην Μυοσωτίδα (le Myosotis).

Παραπλησία τῆς τοῦ προηγουμένου ἔργου εἶναι καὶ τῆς *Ὠδῆς εἰς Σίμωνα Σίναν* ἡ ἀξία. Εἶναι καὶ αὕτη ἡ ὠδὴ *πρώτη ποιητικὴ ἀπαρχή*, ὁ δὲ γράψας μετὰ πολλῆς καὶ ἀξιεπαίνου μετριοφροσύνης ἐπικαλεῖται τὴν ἐπιείκειαν τῶν κριτῶν· ἀλλ' ἐπικαλεῖται ταύτην ἵνα ἐνθαρρυνθῇ εἰς παραγωγὴν *ἄλλων εὐηχοτέρων καὶ ὑψηλοτέρων προϊόντων τοῦ*. Ἐρωτῶμεν δὲ ἐὰν συμφέρῃ νὰ ἐνθαρρύνωμεν πρὸς τοιοῦτόν τι αὐτὸν τὸν προοιμιάζοντα μὲν εἰς τὴν ἀνὰ χεῖρας Ὠδὴν ὡς ἑξῆς·

Ἤθελα νὰ ἠδυνάμην ἐπαξίως, Σίμων Σίνα,
Καὶ τὸ γένος σου νὰ ψάλω καὶ τὰ ἤθη σου ἐκεῖνα,
Ἅτινα ἀναντιῤῥήτως ἡ θεότης ἡ γλυκεῖα,
Μειδιάσασα σ' ἀφῆκεν ὡς ὑπεροχῆς σημεῖα.
Δι' αὐτῶν σὲ ὡραΐζει καλλονὴ θεοῦ μεγάλη,
Δι' αὐτῶν ὁ ἰδικός σου οἶκος ὡς τὸ ῥόδον θάλλει . . .

Κατωτέρω δὲ, περὶ Ἑλλάδος ὁμιλῶν, βεβαιοῖ ὅτι.

Καὶ σεμνύνεται, διότι κατεστάθη βασιλεία,
Καὶ σκιρτᾷ, διότι εἶναι ἐλευθέρα πολιτεία,
Καὶ ἀγάλλεται εἰς σκῆπτρα βασιλέως της τοῦ πρώτου.
Καὶ ὑπὲρ τῆς βασιλίσσης θύει πλέον μετὰ κρότου.

Καὶ ἔτι κατωτέρω, θρηνῶν τὸν θάνατον τοῦ Ῥήγα, ἐπιφέρει·

Ἀλλὰ σὺ ἔπεσες μάρτυς τῆς ἐλευθερίας πρῶτος.
Ἔκλαυσαν οἱ Ὑψηλάνται διὰ σὲ ποικιλοτρόπως,
Καὶ σ' ἐθρήνησεν ὁ Λόντος,
Ὡς θρηνεῖ ὁ μὲ τὸν νότον κλυδωνοκυμαίνων πόντος.

Καὶ οὕτως ἐφεξῆς δι' ὅλου τοῦ ποιήματος, ἐξ 724 τοιούτων στίχων συγκειμένου. Ὁ ποιητής μας εἶναι ἄβυσσος εὐγνωμοσύνης καὶ φιλοπατρίας· τὰ δ' αἰσθήματα αὐτοῦ ταῦτα οὐδένα ἀφίνουσιν ἀνενόχλητον, τὸν Σίμωνα Σίναν οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, καὶ τοὺς πρωταθλητὰς τοῦ ἀγῶνος, καὶ τὸν Βασιλέα, καὶ τὴν Βασίλισσαν, καὶ τοὺς ὑπουργούς. Ὤφειλεν ὅμως νὰ ἠξεύρῃ ὅτι τὸ ἐγκώμιον εἶναι μὲν ἀρεστόν, ἀλλὰ τὸ ὁπωσοῦν ἐπιτήδειον ἐγκώμιον· τὸ δὲ ψυχρὸν εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον ἐπισφαλές, ὅσῳ ὑψηλότερον ἀναῤῥιχᾶται· διότι, du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas, εἶπεν ἄνθρωπός τις, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐγνώρισε τί ἐστιν ἀληθὲς ὕψος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Πρὸς τούτοις ἡ ὁμοιοκαταληξία αὐτοῦ εἶναι μὲν ἐπιτυχεστέρα τῆς τοῦ προηγουμένου ποιήματος, χωλαίνει ὅμως καὶ αὕτη πολλαχοῦ. Ἠκούσατε πρὸ ὀλίγου τὸ *ποικιλοτρόπως* πρὸς τὸ *πρῶτος* συνδυαζόμενον· ἀλλαχοῦ δ' εὑρίσκομεν τὴν *σπάθην* πρὸς τὴν *μάχην* ὁμοιοκαταληκτοῦσαν, τὸ *σκάφος* πρὸς τὸ *τάχος*, τὸ *πλάσμα* πρὸς τὸ *πρᾶγμα*, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τὰ δύο ἑπόμενα ποιήματα, τὰ ἐπιγεγραμμένα *Λακωνία καὶ Ἰβραΐμ Πασᾶς*, καὶ *Τὸ Σοῦλι*, ἱστοροῦσι διὰ στίχων, τὸ μὲν τὰς ἐν ἔτει 1826 ἐπανειλημμένας ἀτυχεῖς κατὰ τῆς Λακωνίας ἐπιθέσεις τοῦ Αἰγυπτίου στρατάρχου, τὸ δὲ τοὺς περὶ τὰ τέλη τῆς προηγουμένης ἑκατονταετηρίδος καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης μεταξὺ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ διαβοήτου σατράπου τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ Πασᾶ ἀγῶνας. Ἀγαθὴ ἀμφοτέρων ἡ προαίρεσις· ἀλλὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, δυνάμενα νὰ ἔχωσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἱστορικήν τινα ἀξίαν, ποίησις βεβαίως δὲν εἶναι· διότι, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, « Οὐ τὸ τὰ γενόμενα λέγειν, τοῦτο ποιητοῦ ἔργον ἐστίν, ἀλλ' οἷα ἂν γένοιτο καὶ τὰ δυνατά, κατὰ τὸ εἰκὸς ἢ τὸ

ἀναγκαῖον. Ὁ γὰρ ἱστορικὸς καὶ ὁ ποιητὴς, οὐ τῷ ἢ ἔμμετρα λέγειν ἢ ἄμετρα διαφέρουσιν· εἴη γὰρ ἂν τὰ Ἡροδότου εἰς μέτρα τεθῆναι, καὶ οὐδὲν ἧττον ἂν εἴη ἱστορία τις μετὰ μέτρου, ἢ ἄνευ μέτρων· ἀλλὰ τούτῳ διαφέρει, τῷ τὸν μὲν τὰ γενόμενα λέγειν, τὸν δέ, οἷα ἂν γένοιτο. » Ἵνα ὦμεν δὲ καθ' ὅλα δίκαιοι, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τοῦ *Σουλίου* ἡ στιχουργία εἶναι ἄπταιστος, ἁρμονικὴ καὶ γλαφυρά, ἡ δὲ γλῶσσα καθαρὰ καὶ ἱκανῶς ἀκριβής, ἐνῷ τὸ ποίημα ἡ *Λακωνία* στερεῖται καὶ τούτων τῶν προτερημάτων.

Τὰ τρία μετὰ ταῦτα ἐρχόμενα δράματα, τὰ ἐπιγεγραμμένα *Σχέδιον τραγικοῦ δράματος· Ἀλβεργάϊμ*, καὶ *Ῥαδιουργίας θύματα*, εἶναι προϊόντα ἐμφαίνοντα, ἅπαντα, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον οὐ μόνον ἄγνοιαν τῶν κανόνων τῆς δραματικῆς ποιήσεως, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν στιχουργίαν ἀδεξιότητα, καὶ τῆς γλώσσης ἀτελῆ εἴδησιν· εὐάριθμοι δέ τινες ὀλιγώτερον τῶν λοιπῶν ἀνεπιτυχεῖς περικοπαί, δὲν εἶναι ἱκαναὶ νὰ ἐξαγοράσωσι τὴν ὅλην ἀτέλειαν καὶ ἀτεχνίαν τῶν ἔργων τούτων. Ἵνα δὲ πεισθῇ τὸ ἀκροατήριον, ὅτι ἐπιεικῆ μᾶλλον ἢ αὐστηρὰν ἐκφέρομεν κρίσιν, ἐπιχειροῦμεν ἐνταῦθα τὴν ἀνάλυσιν ἑνὸς τῶν δραμάτων τούτων, ὅπερ εἶναι ἴσως τὸ ὀλιγώτερον τῶν λοιπῶν μέτριον, βεβαίως δὲ ἀπάντων τὸ ἐκτενέστερον, διότι περιλαμβάνει αὐτὸ καὶ μόνον περὶ τοὺς τετρακισχιλίους στίχους.

Ῥαδιουργίας θύματα εἶναι δρᾶμα εἰς πράξεις ἓξ καὶ εἰς ἀνομοιοκαταλήκτους δεκατετρασυλλάβους στίχους, ὑπόθεσιν ἔχον ἐπεισόδιόν τι φανταστικὸν τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως· τόπος δὲ τῆς σκηνῆς, αἱ Πάτραι καὶ ἐν μέρει Ἀγγλικὴ ναυαρχὶς ἐν τῷ λιμένι τῆς πόλεως ἐκείνης σταθμεύουσα. Φιλότουρκός τις προὔχων, ὀνόματι Εὐδόκιος, εἶχε θυγατέρα Βασιλάνθην καλουμένην, ἐκ γυναικὸς αὐτοχειρισθείσης, διότι ὁ Βέης τῶν Πατρῶν ἐπεβουλεύθη τὴν τιμὴν αὐτῆς. Ἡ γυνὴ αὕτη ἐκπνεύουσα παρήγγειλεν εἰς τὸν σύζυγόν της νὰ συζεύξῃ τὴν Βασιλάνθην μετὰ τοῦ Τιμοθέου, νέου φιλοπάτριδος, θερμῶς δ' ἀγαπῶντος τὴν νέαν κόρην καὶ ἀνταγαπωμένου. Ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐν Πάτραις τότε σταθμευούσης Ἀγγλικῆς μοίρας, ὃν καλεῖ ὁ ποιητής μας Ὄσμιλσων, ἐρᾷ τῆς Βασιλάνθης σφοδρῶς· ὁ δὲ πατὴρ αὐτῆς Εὐδόκιος ζητεῖ νὰ βιάσῃ αὐτὴν νὰ προτιμήσῃ, ὡς σύζυγον, τοῦ Ἕλληνος τὸν Ἄγγλον. Ὑπάρχει ἐν τούτοις καὶ φίλη τῆς Βασιλάνθης, ἡ Εὐθυμία, ἥτις ἀγαπᾷ μὲν ἐπίσης τὸν Τιμόθεον, ἀγαπᾶται δὲ ὑπὸ Ρεζερίου, τοῦ μισέλληνος συμβούλου τοῦ Ὄσμιλσων. Ἡ Εὐθυμία λοιπὸν αὕτη, σχεδιάσασα τὴν διαίρεσιν τῶν δύο ἐραστῶν, πρὸς μὲν τὴν Βασιλάνθην λέγει, ὅτι ὁ Τιμόθεός της δὲν εἶναι ὅσον νομίζεται πιστός, διότι προσήνεγκε λάθρα ἐρωτικὴν λατρείαν πρὸς αὐτὴν δὴ ταύτην τὴν Εὐθυμίαν, ὑποσχομένη μάλιστα νὰ καταστήσῃ τὴν φίλην της αὐτόπτην μάρτυρα τῆς λατρείας ταύτης, πρὸς δὲ τὸν Τιμόθεον διαβάλλει τὴν Βασιλάνθην ὡς προκρίνασαν τὸν μετὰ τοῦ Ἄγγλου Ὄσμιλσων γάμον. Εἴς τινα μάλιστα σκηνήν, τὴν τετάρτην τῆς δευτέρας πράξεως, ἡ Βασιλάνθη βλέπει τῳόντι γονυπετοῦντα εἰς τοὺς πόδας τῆς Εὐθυμίας τὸν ἐραστήν της, ἀλλ' ἂν καὶ ὁ δυστυχὴς ἐγονυπέτησε μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὴν ῥαδιοῦργον ἐκείνην νέαν ὅτι δὲν τὴν μισεῖ (ἐννοεῖται δὲ ὅτι δὲν ἐγγυώμεθα ἐὰν ἧττον ἀπαραίτητον νὰ γονυπετήσῃ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ), ἡ Βασιλάνθη οὐδὲν ἧττον πείθεται περὶ τῆς προδοσίας τοῦ Τιμοθέου καὶ λειποθυμεῖ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχισαν τὰ πρῶτα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως κινήματα. Πολύβιος δέ τις, φίλος καὶ ἑταῖρος τοῦ Τιμοθέου, εἰσβάλλει μετ' ἐνόπλων εἰς τὰς Πάτρας, ὁ δὲ φιλόπατρις Τιμόθεος, ἅμα ἰδὼν αὐτὸν καὶ ἀκούσας τὰ πολεμικὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἀνδρῶν ᾄσματα, ἐνθουσιᾷ καὶ ὁπλίζεται· ἀλλὰ πρὶν κινηθῇ μετ' αὐτῶν, ἀπέρχεται εἰς τὸν οἶκον τῆς ἐρωμένης, οὐχὶ διὰ νὰ ἀποχαιρετίσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ συμπαραλάβῃ αὐτήν, ἥτις, ζωσθεῖσα τῳόντι τὴν σπάθην καὶ περιβληθεῖσα ὅπλα, ἑτοιμάζεται ν' ἀκολουθήσῃ τὸν ἐραστήν, ὅτε, διὰ ῥαδιουργίας τοῦ πατρός της Εὐδοκίου, φοβουμένου μὴν ἀπολέσῃ τὸν πλοῦτον ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως, πέμπονται Τοῦρκοι καὶ Ἄγγλοι κατὰ τῶν στασιασάντων Πολυβίου καὶ Τιμοθέου, στέλλονται δὲ ὑπὸ τοῦ Ὄσμιλσων καὶ προσωπιδοφόροι τινὲς (διατί προσωπιδοφόροι, ἀγνοοῦμεν,) εἰς τὸν οἶκον τῆς Βασιλάνθης ἵνα ἁρπάσωσι ταύτην καὶ μεταφέρωσιν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ναυαρχίδα. Φθάνουσι δὲ οὗτοι καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Τιμόθεος καὶ ἡ Βασιλάνθη ἑτοιμάζονται ν' ἀναχωρήσωσι· γίνεται τότε συμπλοκή, καὶ ὁ μὲν Τιμόθεος, πολλοὺς θανατώσας, συλλαμβάνεται ἐπὶ τέλους καὶ ἀπάγεται εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἡ δὲ Βασιλάνθη εὐτυχῶς σώζεται ὑπὸ τοῦ Πολυβίου, ὅστις, ἀγνοῶν ποῦ εἶναι ὁ φίλος του, πυρπολεῖ τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ταραχὴν φονεύεται ὁ προδότης πατὴρ τῆς Βασιλάνθης Εὐδόκιος, συλλαμβάνεται ὅμως καὶ ὁ Πολύβιος. Ἡ Βασιλάνθη, μαθοῦσα ἢ μαντεύσασα τὴν σύλληψιν τοῦ Τιμοθέου, ἀπέρχεται πρὸς τὴν ναυαρχίδα ἔνοπλος αἰτοῦσα νὰ ἴδῃ αὐτόν· ἐπὶ τῷ αὐτῷ δὲ σκοπῷ προσέρχεται εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ ἡ Εὐθυμία, ἣν ὅμως ὁ Ρεζέριος, (ὅστις, λαβὼν σχῆμα ἱερέως Ἕλληνος, κατώρθωσε νὰ μάθῃ ἀπὸ τοῦ στόματός της ὅτι δὲν ἠγαπᾶτο, καὶ ὅτι αὕτη ἠγάπα ἐπίσης τὸν Τιμόθεον) φυλακίζει εἰς ἓν δωμάτιον, καὶ τότε συνεννοεῖται μετὰ τοῦ Ὄσμιλσων περὶ τοῦ θανάτου τῶν δύο αἰχμαλώτων, τοῦ Τιμοθέου καὶ τοῦ Πολυβίου. Ὅθεν ὁ Ὄσμιλσων συγχωρεῖ εἰς τὴν Βασιλάνθην νὰ ἴδῃ τὸν ἐραστήν, καὶ προσφέρει μάλιστα αὐτῇ δέσμην Ἀγγλικῶν σιγάρων διὰ νὰ διασκεδάσῃ δῆθεν ὁ αἰχμάλωτος. Τὰ σιγάρα ἦσαν ἐντέχνως δηλητηριασμένα, καὶ ὁ Τιμόθεος μετά τινας ὥρας, ἀφοῦ ἔπεισε τὴν Βασιλάνθην νὰ φύγῃ ἐκ τῆς ναυαρχίδος, ἀποθνήσκει. Συγχρόνως ἡ ῥαδιοῦργος Εὐθυμία αἰσθάνεται τύψεις συνειδότος καὶ παραφερομένη βλέπει τὰ αἱματόφυρτα φάσματα τῆς προδοθείσης πατρίδος καὶ φιλίας, καὶ ζητεῖ νὰ φονευθῇ, ἀλλὰ σώζεται διὰ τοῦ Ρεζερίου. Κατόπιν ὁ μὲν Τιμόθεος κηδεύεται, ὁ δὲ Πολύβιος καταποντίζεται ὑπὸ τοῦ Ρεζερίου, διαδίδεται δ' ἐν τῇ πόλει

ὅτι ἀμφότεροι ἐκ τῆς λύπης αὐτῶν ἀπεβίωσαν. Ἡ Βασιλάνθη ἔρχεται εἰς τὸν τάφον τοῦ ἐραστοῦ της καὶ αὐτοχειρίζεται, ὁ δὲ Ὄσμιλσων, μετανοήσας καὶ γρονθοκοπῶν τὴν κεφαλήν, διότι ἀφῆκεν αὐτὴν ν' ἀπέλθῃ ἐκ τῆς ναυαρχίδος, φθάνει εἰς τὸν τάφον πρὶν αὕτη ἐκπνεύσῃ, καὶ ἐκπνέουσαν λυπεῖ αὐτὴν ἔτι λέγων, ὅτι θέλει καταστρέψει τὸ μοχθηρόν της γένος. Τί δ' ἀπέγεινεν ἡ Εὐθυμία, ἄδηλον.

Τοιαύτη ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος, μακροτάτη, ὡς βλέπετε, καὶ σφόδρα πολυποίκιλος· ὥστε μετὰ δυσκολίας οὐ μικρᾶς ἠδυνήθημεν νὰ συνοψίσωμεν αὐτὴν καὶ ἀπομνημονεύσωμεν. Ὁ δραματουργός μας φαίνεται ὅτι, ἢ ἀγνοεῖ, ἢ ὅλως ἐλησμόνησε τὴν θεμελιώδη ταύτην περὶ τραγῳδίας παραγγελίαν τοῦ πατρὸς τῆς ποιητικῆς τέχνης, τὴν λέγουσαν· « Ἔτι δὲ ἐπεὶ τὸ καλόν, καὶ ζῶον καὶ ἅπαν πρᾶγμα, συνέστηκεν ἐκ τινῶν, οὐ μόνον ταῦτα τεταγμένα δεῖ ἔχειν, ἀλλὰ καὶ μέγεθος ὑπάρχειν μὴ τὸ τυχόν. Τὸ γὰρ καλὸν ἐν μεγέθει καὶ τάξει ἐστί. Διὸ οὔτε πάμμικρον ἄν τι γένοιτο καλὸν ζῶον· συγχεῖται γὰρ ἡ θεωρία ἐγγὺς τοῦ ἀναισθήτου χρόνου γιγνομένη· οὔτε παμμέγεθες· οὐ γὰρ ἅμα ἡ θεωρία γίγνεται, ἀλλ' οἴχεται τοῖς θεωροῦσι τὸ ἓν καὶ τὸ ὅλον ἐκ τῆς θεωρίας· οἷον, εἰ μυρίων σταδίων εἴη ζῶον. Ὥστε δεῖ, καθάπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων καὶ ἐπὶ τῶν ζώων ἔχειν μὲν μέγεθος, τοῦτο δ' εὐσύνοπτον εἶναι· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μύθων, ἔχειν μὲν μῆκος, τοῦτο δ' εὐμνημόνευτον εἶναι. » Δὲν εἶναι δὲ μόνον μακρόταται καὶ εἰς ὑπερβολὴν συγκεχυμέναι αἱ περιπέτειαι, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ψυχραὶ καὶ ἀπίθανοι· ὅπερ τοτούτῳ μᾶλλον λυπηρόν, ὅσῳ ἡ στιχουργία εἶναι ἀσυγκρίτῳ λόγῳ καλητέρα τῆς τῶν δύο ἄλλων δραμάτων, ἡ γλῶσσα καθαρωτέρα, καὶ αἱ εἰκόνες ἐνίοτε χαρίεσσαι. Δὲν λέγομεν ὅτι καθ' ὅλα ταῦτα δὲν ὑπάρχουσι πολλὰ τὰ ἐλαττώματα· οἷον,

Ἐ Τὸ ἄχ μου δὲν σὲ καίει;

λέγει ἐν τῇ δευτέρᾳ σκηνῇ τῆς πρώτης πράξεως ὁ Εὐδόκιος πρὸς τὴν θυγατέρα του Βασιλάνθην· καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σκηνῇ ἡ Βασιλάνθη βεβαιοῖ ὅτι ὑπάρχει τις,

Ὅστις ποθεῖ νὰ πνίξῃ εἰς ἐγκλημάτων πίθον
Τὴν τάλαιναν Ἑλλάδα.

Ἐνίοτε ἀπαντᾶται τὸ ῥῆμα *σκούζει* καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ περικοπή τις, ἣν εὐχαρίστως δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν. Ἡ Τριανταφυλλιώ, ἡ γραῖα τῆς Βασιλάνθης τροφός, ἐν σκηνῇ τρίτῃ τῆς ἕκτης παράξεως ἀνακράζει θρηνοῦσα·

Εἰς τὰς τεθολωμένας τῶν ποταμῶν πλημμύρας
Αἵτινες συνεπῆραν τὰ κάλλη, καὶ τὰ ῥόδα
Τοῦ δυστυχοῦς μου γένους δὲν ἦτον νὰ συμπέσω,
Κορμὸς σεσαθρωμένος τῆς παλαιᾶς ἐλάτης! . . .
Εἴδον τὰ ὄμματά μου νὰ πίσωσιν ἐμπρός μου
Διὰ πυρὸς καὶ ξίφους αἰσχρῶν δορυκτητόρων
Κυπάρισσοι ὡραῖαι, γιγαντιαῖαι δένδρα,
Πλάτανοι χορηγοῦντες τὴν σκιοφόρον δρόσον
Εἰς τοὺς ἀποσταμένους πάσχοντας διαβάτας.
Ἐ Δὲν ἦτο νὰ συμπέσω κ' ἐγὼ μαζῆ μ' ἐκείνους,
Νυμφῶν, κορῶν καὶ τέκνων, ὡραίων καὶ ἀνδρείων,
Συζύγου κ' ἀδελφοῦ μου τὸν θάνατον πρὶν ἴδω;
Καὶ τέλος τὴν φρικώδη ἐρήμωσιν τοῦ οἴκου,
Ἔνθα συνεσχετίσθην μιτὰ τῆς εὐτυχίας; . . .
. . . . . .
Νὰ μὴ γεννᾶται ὅστις ἡμέρας δουλωμένας
Νὰ διανύσῃ μέλλει! . . . .

Ὑπάρχουσι καὶ ἕτεραί τινες τοιαῦται περικοπαί· ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, σπάνια εἶναι τὰ τοιαῦτα χρυσίου ψήγματα.

Ἡ συλλογὴ λυρικῶν ποιήσεων ἡ ἐπιγεγραμμένη *Στάχυς*, εἶναι προδήλως προϊὸν νεανικῆς καρδίας, φαντασίας, γλώσσης καὶ ἀπειρίας. Πολλὰ εἶναι βεβαίως τῶν ποιήσεων τούτων τὰ ἁμαρτήματα, τά τε γλωσσικὰ καὶ τὰ ἄλλα. Ἐν τῷ ποιηματίῳ τὸ *Ὠδεῖον ἀνασκαφέν*, ὁ ποιητὴς ὑποτίθησι τὸν Σωκράτην παρευρεθέντα εἰς τὴν παράστασιν τῶν Νεφελῶν ἐπὶ τοῦ θεάτρου τοῦ Ἡρώδου· ἐν τῇ πρώτῃ στροφῇ τοῦ ποιηματίου ὁ *Περιηγητής*, οὗτος λέγεται ἀφήσας τὴν *πατρείαν*, ἡ δὲ μὴ ὑπάρχουσα αὕτη λέξις ἐτέθη ἐνταῦθα ἁπλῶς ἵνα ὁμοιοκαταληκτήσῃ πρὸς τὴν τυραννίαν. Ὁλόκληρον δὲ τὸ ποιημάτιον τοῦτο περιέχει ὕβρεις δεινοτάτας κατὰ Ῥωσσίας καὶ Κζάρων, κατὰ Γαλλίας, κατὰ Ἀγγλίας, κατὰ Αὐστρίας, κατὰ τοῦ Κλήρου τῆς Ῥώμης, κατὰ τῆς Νεαπόλεως, καὶ κατὰ τίνος ὄχι; Ἔτι δὲ ἐκφέρει καὶ δοξασίας τινὰς ἀπαισίας καὶ ὅλως ἀνατρεπτικὰς πάσης κοινωνικῆς τάξεως, ὅπερ ἀείποτε ἄτοπον, ἰδίως ἀνοίκειον εἶναι εἰς νέον, καὶ μάλιστα Ἕλληνα νέον, ὅστις καὶ νὰ γινώσκῃ πρέπει καὶ νὰ μὴ λησμονῇ ποτὲ τὸ τί ὀφείλει ἡ πατρὶς αὐτοῦ πρὸς τὰς δυνάμεις ἐκείνας τὰς εὐεργέτιδας. Καθῆκον δὲ ἡμῶν ἀπαραίτητον ἐνομίσαμεν νὰ ἐπιτιμήσωμεν τὴν ἀτοπίαν ταύτην, διότι καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ δράματος *Ῥαδιουργίας θύματα* πνέει μῖσος ἀπρεπέστατον κατὰ τῶν Ἄγγλων, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἀπρεπές, ὅσῳ αἱ τοιαῦται περὶ τῆς πολιτικῆς τῶν μεγάλων ἐθνῶν κρίσεις τῶν ποιητῶν μας, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐσφαλμέναι. Ἐν γένει δὲ παρατηροῦμεν τοῖς νέοις ἡμῶν Φοιβολήπτοις ὅτι ἀλλοτριωτάτη τῆς ποιήσεως εἶναι ἡ πολιτική, ἧς τὰ θετικὰ ζητήματα, ἵνα διεξαχθῶσι προσηκόντως, δέονται ἐδάφους στερεοῦ, ὅλως δὲ παραμορφοῦνται μετεωριζόμενα εἰς τὰ αἰθέρια τῆς φαντασίας ὕψη. Ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας ταύτης ἔστω ὁ Béranger. Ἐὰν ὑπῆρξέ ποτε πολιτικὸς ποιητής, μέγα καὶ μέχρι τινὸς δίκαιον κτησάμενος κλέος, εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἀσματουργός· ἀλλὰ ὑπῆρξεν ἄρά γε καὶ ἀγαθοῦ τινος εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ πρόξενος; Τί ἐζήτει κυρίως ὁ Béranger, εἶναι ἄδηλον· διήγαγε τὸν βίον καταπολεμῶν τὴν συνταγματικὴν βασιλείαν καὶ πρὸς τὸ δημοκρατικὸν ἀποκλίνων πολίτευμα. Ὅτε δὲ ἐν ἔτει 1848 ἐξεπληρώθησαν αἱ εὐχαὶ αὐτοῦ, ἐκλεχθεὶς μὲν ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν παρητήθη ἀμέσως, ἀποτροπιαζόμενος τὸ πολίτευμα, ὅπερ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπόθησεν· ἐρωτώμενος δὲ ὑπὸ τῶν φίλων, διατί δὲν χαίρει βλέπων τελευταῖον ἐκπληρωθὲν τὸ ὄνειρον αὐτοῦ, ἀπεκρίνετο, εἴθε ἦτον εἰσέτι ὄνειρον!

Ἀλλ' ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς ἀνὰ χεῖρας λυρικὰς ποιήσεις, ὁμολογοῦμεν, ὅτι, καί τοι ἔχουσι πολλὰ τὰ ἐλαττώματα, ἐπανθοῦσιν ἐπ' αὐταῖς αἴσθημά τι καὶ χάρις, μαρτυροῦντα ψυχὴν ζῶσαν καὶ πάλλουσαν. Ἰδοὺ λ. χ. ἓν τῶν ποιηματίων τούτων ἀπόσπασμα·

Εἷς ὕμνος πρὸς τὸν Ὕψιστον ἡ φύσις ὅλη εἶναι,
Καὶ στέλλουσι πρὸς τὸν θεὸν τὴν δρόσον των αἱ κρῆναι,
Τὸ ἄσμά της ἡ ἀηδὼν, τὸ μύρον του τὸ ῥόδον,
Τὸν ἦχόν του τὸν πένθιμον ὁ τοῦ χωρίου κώδων.
Μόνος ἐγὼ μ' ἀπάθειαν παρατηρῶ τὴν φύσιν·
Οὐδὲ μ' ἀρέσκει ἡ αὐγή, οὐδ' ἀγαπῶ τὴν δύσιν,
Καὶ εἰς τὴν ἄπειρον αὐτὴν τῶν ὄντων ἁρμονίαν
Οὐδὲν προσθέτω θέλγητρον καὶ χάριν οὐδεμίαν.
Ἐν τούτοις ἄλλοτε κ' ἐγὼ τῆς φύσεως τὰ κάλλη
Ἠγάπων, κ' ἔβλεπα φαιδρῶς τὸ ἔαρ νὰ προβάλλῃ
Καὶ ὁ ἀθῶος ἔρως μου νὰ θάλλῃ μὲ τὰ ἄνθη.
Ἀλλὰ ταχέως καὶ αὐτὰ κ' ἐκεῖνος ἐμαράνθη . . . .
Ὦ! ἐνθυμοῦμαι, δεκαὲξ ἀνοίξεις εἶχον ἤδη,
Ὅτε ἐκείνη, ἔτυχεν ἐμπρός της νὰ μὲ ἴδῃ.
Ἦτο πρωΐα ἤρεμος, ἐαρινὴ πρωΐα,
Ἡ φύσις ἐνεδύετο τὰ ῥόδα καὶ τὰ ἴα . . . .

Κοινοὶ τόποι, θέλουσιν ἴσως εἰπεῖ τινες· ἀλλὰ τὰ ἀληθέστερα τῶν αἰσθημάτων μετὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ συνεγεννήθησαν· καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀναπόσπαστα ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ, διὰ τοῦτο, μετά τινος χάριτος ἀδόμενα, δὲν θέλουσι παύσει ποτὲ αὐτὸν εὐφραίνοντα.

Ὑπολείπεται νὰ ἐξετάσωμεν ἔτι δύο ἔργα, τὰς *πολιτικὰς καὶ πατριωτικὰς Μελέτας*, καὶ τὸ δρᾶμα *οἱ Κυψελίδαι*.

Αἱ Μελέται εἶναι προϊὸν ἀνδρὸς ὡρίμου, ἔχοντος γλῶσσαν καθαρὰν καὶ κυριολεκτοῦσαν, στιχουργίαν ἁρμονικὴν καὶ ἀκριβῆ, εἰκόνας νέας καὶ εὐγενεῖς, ὕφος ὑψηλὸν καὶ γενναῖον. Τὰ προτερήματα ὅμως ταῦτα δὲν ἀναφαίνονται ἐξ ἴσου εἰς ὅλα τὰ προκείμενα λυρικὰ ποιήματα· εἰς τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν τὸ ὕφος καὶ τὸ μέτρον ἀποβαίνουσι χαῦνα καὶ ἐκλελυμένα, αἱ δὲ ἰδέαι, αἵτινες, ἂν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄριστα ἐκπεφρασμέναι, σπανίως εἶναι πρωτότυποι, καταντῶσι πολλάκις ὅλως τετριμμέναι καὶ κοιναί. Ἀξιοσημείωτοι κυρίως εἶναι αἱ τέσσαρες πρῶται μελέται· ἡ *Παντεχρία τοῦ ἀνθρώπου· Χριστιανισμὸς καὶ Πολυθεΐα· Ἡ παρὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους Μορὴ κῶν Καπουκίνων ἢ Στροφαὶ εἰς Βύρωνα· ὁ θάνατος τοῦ Ἰβραΐμη*.

Ἐκ τῶν δύο τελευταίων τὸ ἀκροατήριον εὐχαρίστως, ἐλπίζομεν, θέλει ἀκούσει περικοπάς τινας.

Ἐκ τῶν Στροφῶν εἰς Βύρωνα.

Ἡρώων πόλις Μισολόγγι,
Εἰς σὲ οἱ ἔσχατοί του φθόγγοι
Ἐξέπνευσαν οἱ τεθλιμμένοι·
Τὸ σῶμα ἔχει ἡ Ἀγγλία·
Ἀλλ' ἡ μεγάθυμος καρδία
Εἰς σὲ καὶ τὴν Ἑλλάδα μένει.

Παρὰ τὸ φίλον του στοιχεῖον
Εὕδει τῆς λύρας ὁ Ἀμφίων,
Ὁ μέγας τῶν παθῶν ζωγράφος·
Καὶ ὅταν νότος λιγὺς πνέῃ,
Πλησίον μελῳδεῖ καὶ κλαίει
Τὸ κῦμα, τῆς Σαπφοῦς ὁ τάφος.

Ἀπὸ τὸν βράχον τῆς Λευκάδος,
Ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος,
Δύο σκιαὶ ὁρμοῦν, ζητοῦνται·
Ὡς ἀλκυὼν μὲ ἀλκυόνα
Εἰς τὴν βοῶσαν ἠϊόνα
Θρηνοῦν καὶ ἀνεμοφοροῦνται!

Ὕμνους, λατρείαν τῶν αἰώνων,
Μόνον σ' αὐτοὺς ἡ λύρα μόνον
Δὲν ἔδωκε τὴν εὐτυχίαν·
Μήστωρες τέχνης ἀθανάτου
Εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ θανάτου
Ἐζήτησαν τὴν ἡσυχίαν.

Ἡ φήμη τὸνομά των στέλλει
Καὶ ὅπου πρῶτον ἀνατέλλει,
Καὶ ὅπου δύει ἡ ἡμέρα·
Ἀλλ' ἴσως τόσον τὸ γλυκύ των
Ἄσμα δὲν ἔθελγεν, ἂν ἦτον
Ἡ λύπη των ὀλιγωτέρα.

Τῆς τυφλωθείσης ἀηδόνος
Ῥέει γλυκύτερος ὁ στόνος
Εὐστροφωτέρα ἡ φωνή της·
Ἀπὸ δεινὸν δ' ὀστρέου πάθος
Εἰς τοῦ ὠκεανοῦ τὸ βάθος
Ἐκφύεται ὁ μαργαρίτης!

Ἐκ τῆς μελέτης ὁ *θάνατος τοῦ Ἰβραΐμη*.

Ὅταν οἱ ἥρωες τοῦ ἀγῶνος
Τὴν τελευταίαν πνέουν ἀπόνως
Πνοὴν τοῦ βίου, πᾶς τις, ὡς ἔχει,
Ἕλλην ἐκλείπων τὰ ἔργα, τρέχει,
Τὸν χρηστὸν ἄνδρα ἔσχατον ἰδῆ
Ποθῶν νὰ ἴδῃ.

Δόξης μειδίαμα βασιλεύει
Περὶ τὰ χείλ'· ἡ ψυχὴ δ' ἀπέδη
Πέραν εἰς νήσους τὰς ἀτλαντιδας
Μακάρων, ὅπου ὁ Λεωνίδας,
Ὅπου ὁ Βότσαρις, Κυριακούλης
Ζῇ καὶ Μιαούλης

Οὕτως ἐθάνατε σεῖς μεγάλοι,
Κολοκοτρώνη, Μαυρομιχάλη.
Ἡ Ἑλλὰς θρῆνον μητρὸς θρηνοῦσα
Σᾶς ἠκολούθει νεκροπομποῦσα.
Καὶ μέν' ἡ μνήμη σας ὑμνουμένη,
Εὐλογουμένη.

Κ' εἰς τὸν νεκρόν σου, ὦ Ἰβραΐμη,
Πολλοὶ ἐφώναζαν, Οἴμοι! Οἴμοι!
Ἀλλ' ἦτο μόνον θρῆνος χειλέων·
Πολλῶν τὸ ὄμμα ἐπρίσθη κλαῖον·
Ἀλλ' ἦσαν μόνον κλαυθμὸς ὀμμάτων
Τὰ δάκρυά των

. . . . . .

Εἷς μόνος ἤθελεν, εἷς σὲ κλαύσει,
Ἂν δὲν ἀπέθνησκε προτοῦ παύσῃ
Νὰ ζῇ· εἷς μόνος, ὁ γηραιός σου
Πατήρ· πλὴν τώρα ὁ θάνατός σου
Ὦ! τῶν πολλῶν τι ὄναρ ἀγρίας
Ἦλθε μανίας (α).

(α) Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς ἦτο κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον παράφρων.

Ὦ ματαιότης τῶν ἐπιγείων
Ἡ πομπὴ αὕτη τῶν μεγαλείων
Ὡς μία Νείλου πλημμύρα πᾶσα
Ἡ ἀναβᾶσα καὶ καταβᾶσα,
Ὡς μία Νείλου πλημμύρα ἦτον
Ὅλ' ἡ πομπή των.

. . . . . .

Τὸ κακὸν μέγας, τὸ καλὸν στεῖρος,
Δειλὸς δὲν ἦσουν, δὲν ἦσουν ἥρως·
Ἐντὸς τοῦ στήθους σου τοῦ βαρβάρου
Μαλερὸν ἔκαιε πῦρ Ταρτάρου·
Ναί! ὡς ἐκεῖνο τὸ τῆς γεέννης
Ὅπου θὰ μένῃς!

Ἐκεῖ τὸ μαῦρον σκότος, τὰς γλώσσας
Τοῦ πυρὸς ὅταν ἰδῇς, τὰς τόσας
Ὅταν ἀκούῃς βοὰς τοῦ θρήνου,
Νὰ μὴ θυμώσῃς! τοῦ Ναβαρίνου
Δὲν εἶν' αἱ φλόγες οὐδὲ ὁ θρῆνος,
Τοῦρκε, ἐκεῖνος.

. . . . . .

Στρατοὶ Ἀσίας οἱ λευγαλέοι
Φθάνουν, δὲν στρέφουν ὀπίσω· νέοι
Τοὺς διαδέχονται — καὶ ἐκεῖνοι.
Τότ' ἡ Λιβύη ὡς νέφη χύνει
Τὰ μαῦρα τέκνα της· κ' ἡ ἀνδρεία
Ἑλλὰς, ὁμοία

Μὲ ναῦν παλαίει, καθ' ἧς ματαία
Ἡ λύσσα ἔπνευσε τοῦ βορέα·
Εἶτα ὁ νότος ἐπιστρατεύει,
Νωπὸς, ἀκμαῖος κ' ἐπισωρεύει
Ἀστραπάς, κύματα καὶ θυέλλας,
Καὶ εἶναι μέλας

Πόντος ὁμοῦ κ' οὐρανός· καὶ σκότους
Πλὴν ἀνὰ μέσον τριπλοῦ, κ' εἰς κρότους
Κεραυνῶν, δρόμον ἡ ναῦς ἀνοίγει
Κινδύνου· ὅλοι εἶπαν, ἐπνίγη!
Αὐτὴ δ' ἐν ὅρμῳ καὶ γῆς ἀγκάλῃ
Ἄγκυραν βάλλει.

Τοιαῦται αἱ *Μελέται*. Οἱ δὲ *Κυψελίδαι* εἶναι τραγῳδία εἰς πράξεις πέντε, ἐξ ὧν ὅμως δὲν ὑπεβλήθησαν εἰς ἡμᾶς εἰμὴ αἱ τρεῖς πρῶται πράξεις· καὶ ὑπόθεσιν ἔχει τὰ κατὰ τὸν διαβόητον τῆς Κορίνθου τύραννον Περίανδρον, ὅστις δελεασθεὶς ὑπὸ τῶν θελγήτρων Κρήσσης αἰχμαλώτου, ἐφόνευσε μὲν πάλαι ποτὲ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Μέλισσαν, τὴν θυγατέρα Προκλέους, τοῦ τυράννου τῆς Ἐπιδαύρου, ἐπεβουλεύθη δ' ἔκτοτε καὶ τὰ δύο ἀπὸ αὐτῆς τέκνα αὐτοῦ, τὸν Κύψελον καὶ τὸν Λυκόφρονα, νήπια ἔτι ὄντα. Ἀλλὰ ταῦτα εἶχον διασωθῆ παρὰ τῷ πάππῳ, παρ' ᾧ ἀνετράφησαν καὶ ἐξεπαιδεύθησαν μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν εἴκοσι περίπου ἐνιαυτῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Περίανδρος, μὴ ἔχων παῖδας ἄλλους καὶ λαβὼν χρείαν ἐκείνων ἵνα παραδώσῃ μετὰ θάνατον τὴν ἀρχήν, μετεκάλεσεν αὐτοὺς εἰς Κόρινθον κρυφίως, σπεύσαντας νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὴν πατρικὴν φωνήν, διότι δὲν ἐγνώριζον τὸ πάθος τῆς μητρὸς καὶ τοὺς ἰδίους αὐτῶν ἀρχαίους κινδύνους. Ἀπὸ τῆς ἐπανόδου των εἰς Κόρινθον ἄρχεται ἡ πρώτη πρᾶξις· προσέρχεται δὲ εἰς τὴν πόλιν ταύτην κατόπιν αὐτῶν, μετὰ τῆς τροφοῦ Ἀρσινόης, Εὐάδνη, ἡ ἀνεψιὰ τοῦ Προκλέους, ἥτις, ἀγαπήσασα διατρίβοντα εἰς Ἐπίδαυρον τὸν Λυκόφρονα, δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπομείνῃ τὴν στέρησιν αὐτοῦ. Τότε ὅμως φθάνει ἀμέσως εἰς Κόρινθον καὶ ὁ Προκλῆς ἀπαιτῶν τὴν παράδοσιν τῆς τε Εὐάδνης καὶ τῆς Ἀρσινόης καί, ἀποποιηθέντος τοῦτο τοῦ Περιάνδρου, στηλιτεύει αὐτὸν διὰ τὴν μιαιοφονίαν του καὶ φοβερὰς ἐκφέρει ἀρὰς κατά τε τούτου καὶ καθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς οἰκίας. Ἡ θεία δίκη, ἥτις πρὸ καιροῦ καιρίως εἶχε πλήξει τὸν Περίανδρον ἀναδείξασα βλᾶκα τὸν πρεσβύτερον τῶν παίδων αὐτοῦ Κύψελον, εἰς νέας ἤδη ἐκτίθησιν αὐτὸν συμφοράς· διότι ἡ Εὐάδνη, ἣν ἡτοιμάζετο νὰ συζεύξῃ μετὰ τοῦ Λυκόφρονος, καταπτοηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀρῶν τοῦ θείου της καὶ νομίζουσα ὅτι διὰ τῆς ἰδίας ἑαυτῆς θυσίας θέλει προλάβει τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν, γίνεται αἴφνης ἱερόδουλος τῆς Ἀφροδίτης, μὴ εἰδυῖα οὐδ' αὐτὴ εἰς τίνα βίον καθωσιοῦτο. Τότε ἀποτροπιάζεται τὸν πατέρα καὶ ὁ Λυκόφρων· καὶ ὁ μὲν Περίανδρος ἀναγκάζεται ν' ἀποκηρύξῃ καὶ αὐτὸν τὸν τελευταῖον βλαστὸν τῶν ἐλπίδων του· ὁ δὲ Λυκόφρων, καταφυγών, ὡς εἰς ἄσυλον, παρὰ ταῖς ἱεροδούλοις, ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀφροδίτης, κατακλίνεται αὐτόθι ἵνα ἀποκοιμηθῇ, καὶ κατ' ὄναρ βλέπει τὸ παρὰ τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην Ψυχοπομπεῖον, προκαλεῖ τὴν ἐμφάνισιν τῆς σκιᾶς τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μελίσσης, ἀκούει παρ' αὐτῆς τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς τοῦ πατρὸς μιαιφονίας καὶ ὑπόσχεται, τὸν μέγαν ὁμόσας ὅρκον, ὑπόσχεται ἐκδίκησιν . . . . Μέχρι τούτου φθάνουσιν αἱ καθυποβληθεῖσαι εἰς ἡμᾶς τρεῖς πρῶται πράξεις.

Ἡ τραγῳδία αὕτη εἶναι ἔργον ἀνθρώπου κατέχοντος τὴν γλῶσσαν, τὴν ἱστορίαν, τὴν στιχουργίαν. Καὶ τῆς δραματικῆς τέχνης, τοῦ δυσκολωτέρου βεβαίως τῆς ποιήσεως εἴδους, δὲν φαίνεται ἄμοιρος· ὁ ὅτι καὶ ἡ ἄστοργος τοῦ Περιάνδρου ἰδιοτέλεια, καὶ ἡ οἰκτρὰ τοῦ Κυψέλου βλακεία, καὶ τῆς Εὐάδνης ἡ χαριεστάτη ἀφέλεια καὶ ἀθωότης, καὶ αἱ ποικίλαι τῶν χαρακτήρων τούτων περιπέτειαι, ἐντέχνως εἰσὶ διαγεγραμμέναι καὶ ἐπεξειργασμέναι. Δὲν θέλομεν παραθέσει ἐνταῦθα πολλὰς τῆς τραγῳδίας ταύτης περικοπάς. Τὰ τῶν δραμάτων ἀποσπάσματα δυσκόλως δύνανται νὰ δώσωσιν ἀληθῆ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀξίας αὐτῶν· διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἵνα ἐκτιμήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὰς καλλιτέρας τῶν σκηνῶν, δέον νὰ ὑπάρχῃ ὑπὸ τῶν προηγουμένων παρεσκευασμένος. Τούτου ἕνεκα περιοριζόμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν ἀπόσπασμά τι τῆς τοῦ Περιάνδρου μονῳδίας, ἐλεεινολογοῦντος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κυψέλου τὴν βλακείαν· καὶ τοῦτο μόνον ἵνα μὴ μείνῃ τὸ ἀκροατήριον ὅλως ἄγευστον τοῦ τρόπου καὶ τοῦ μέτρου τοῦ δραματουργοῦ μας.

Τὸν φίλον μου ἠρώτησα Θρασύβουλον,
Τύραννον τῆς Μιλήτου, δι' ἐπιστολῆς
Πρὸ χρόνων, τί αὐτὸς νομίζει μάλιστα
Συμφέρον εἰς τοῦ θρόνου μου τὴν στήριξιν.
Λαβὼν ἐκεῖνος τὸν ἀπεσταλμένον μου
Εἰς σιτοφόρων ἤγαγεν ἀγρὸν, κ' ἐκεῖ
Τῶν ἐξεχόντων ἀσταχύων ἔκοπτε

Τὰς κεφαλὰς καὶ ἔρριπτεν. Ὁ ἐξυπνος
Κορίνθιός μου χάσκων μοὶ ἀνέφερε
Τοῦ φίλου μου τὴν πρᾶξιν ὡς παράδοξον.
Τὴν συμβουλήν του ἠκολούθησα πιστῶς,
Καὶ ἐγυμνάσθην κάλλιστ' ἀπὸ τοῦ κορμοῦ
Τὰς κεφαλὰς νὰ ἀποκόπτω τὰς καλάς.
Ἀλλ' ἠλιθίου ἀχυρίνην κεφαλὴν
Νὰ κόπτω καὶ νὰ θέτω ἄλλην ἐπ' αὐτῆς
Μὶ μυελὸν καὶ φρένας, οὔτε τύραννος,
Οὔτε θεὸς ἢ δαίμων μὲ ἐδίδαξεν.
Ἰδοὺ λοιπὸν εἰς ποῖον τὰς ἐλπίδας μου
Ἀνέθετον· ἰδοὺ ὁ μέλλων νὰ διαδεχθῇ
Τὴν τυραννίαν τῆς Κορίνθου τὴν λαμπράν!
Περίανδρέ μου, χαῖρε· χαῖρε, Κόρινθε!

Οὐκ ὀλίγα ὅμως εἶναι καὶ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ δράματος τούτου, ὧν τὸ κυριώτερον βεβαίως ἡ ἀπαισία ἅμα καὶ παράκαιρος καταστροφὴ τῆς Εὐάδνης. Ἡ εἰς ἱερόδουλον τὴν Ἀφροδίτης ἀφιέρωσις τῆς νέας ταύτης καὶ ἀθώας κόρης εἶναι ἀπρεπεστάτη, ἅμα ἀναλογισθῶμεν τὸν βίον ὃν διῆγον αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι ἐν Κορίνθῳ· ἰδίως δὲ ἄτοπος εἶναι ἡ καταστροφή, ἐπερχομένη ἀπὸ αὐτῆς τῆς δευτέρας τῆς τραγῳδίας πράξεως. Ἡ Εὐάδνη εἶναι ἐν τῶν κυριωτάτων τοῦ δράματος προσώπων, καὶ ὅμως ἡ τύχη αὐτῆς κρίνεται ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς σχεδὸν τοῦ δράματος· ἡ λύσις γίνεται πρὶν ἢ φθάσῃ τις νὰ ἐννοήσῃ τὴν δέσιν, καὶ ἐνῷ τρεῖς ἔτι ὑπολείπονται πράξεις. Πρὸς τούτοις ἡ ἐπίνοια τοῦ νὰ παρασταθῇ ὁ Λυκόφρων ὀνειρευόμενος τὴν εἰς τὸ Ψυχοπομπεῖον μετάβασιν καὶ δρῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐν τῷ ὀνείρῳ τε καὶ ἐγρηγορώς, ἀμέσως πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτό, ὅ ἐστιν ἄνευ διακοπῆς τινος, ἐπιτηδείας τοὐλάχιστον νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἀπάτην τοῦ θεατοῦ, ἡ ἰδιότροπος αὕτη ἐπίνοια φαίνεται ἀπίθανος. Ἔπειτα οἱ χοροὶ τῶν ἱεροδούλων εἶναι ἄσημνοι, φυσικῷ τῷ λόγῳ, καὶ ἄνευ πολλῆς χάριτος· αἱ δὲ τοῦ διθυραμβοποιοῦ Ἀρίωνος ᾠδαί, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, οὐχὶ ἄξιαι τῆς φήμης του. Πολλὴ βεβαίως εἶναι ἡ εὐφυΐα τοῦ ποιητοῦ μας, ἀλλ' ἐνίοτε ἡ εὐτραπελία αὐτοῦ ἀποβαίνει ψυχρά, ἡ δὲ πολυλογία πολλάκις ἀφόρητος. Οἱ τρίμετροι αὐτοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν εἰσὶν ἄριστα διεσκευασμένοι, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ τινες στίχοι ἐσφαλμένοι, ἔχοντες δηλαδὴ συλλαβὰς ὀλιγωτέρας ἢ περισσοτέρας, καί τινες ἄλλοι λήγοντες εἰς λέξεις *καὶ διὰ*, καὶ, τὰ τοιαῦτα.

Ἀλλά, καί τοι τοσαῦτα ἔχον ἁμαρτήματα, πρὸς δὲ τούτοις μὴ ὂν πλῆρες, τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι τὸ μόνον τὸ δυνάμενον νὰ συγκριθῇ πρὸς τὰς πρὸ αὐτοῦ ἐξετασθείσας *Μελέτας*. Ἡ δὲ σύγκρισις εἶναι μὲν δυσχερής, διότι πρόκειται περὶ δύο ὅλως ἀλλοτρίων πρὸς ἄλληλα εἰδῶν τῆς ποιητικῆς τέχνης, τοῦ δραματικοῦ καὶ τοῦ λυρικοῦ, θέλομεν ὅμως ἐξ ἀνάγκης ἐπιζητήσει μέτρον τι ἀμοιβαίας παραβολῆς, ἵνα φθάσωμεν εἰς δίκαιόν τι συμπέρασμα. Τρία τινὰ εἶναι τὰ κύρια τῆς λυρικῆς ποιήσεως συστατικά· αἴσθημα, φαντασία, γλῶσσα. Τούτων ἁπάντων δεῖται καὶ ὁ δραματουργός, ἔχων ὅμως πρὸς τούτοις χρείαν καὶ ἑτέρας τέχνης, τέχνης δυσχερεστάτης, δι' ἧς διαγράφονται μὲν οἱ ποικίλοι χαρακτῆρες, ἐπινοοῦνται δὲ αἱ ἐπιτήδειαι περιπέτειαι, διασκευάζεται δὲ ἡ λεγομένη τῶν πραγμάτων σύστασις. Ἐκ τούτου δῆλον ὅτι τὸ δραματικὸν ποίημα δύναται μὲν νὰ ἔχῃ ἐλαττώματα οὐκ ὀλίγα, καὶ ὅμως νὰ ᾖναι ἀνώτερον τοῦ λυρικοῦ, ὅπερ δὲν ἔχει, διότι δὲν δύναται νὰ ἔχῃ, τοιαῦτα ἢ ἀνάλογα ἐλαττώματα. Ὑποθέσατε τῳόντι δρᾶμα μὴ χωλαῖνον εἰμὴ περὶ τὴν διασκευήν τινων χαρακτήρων καὶ περιπετειῶν· τὸ δρᾶμα τοῦτο θέλει ἐμφαίνει οὐδὲν ἧττον ἐπιτηδείαν χρῆσιν ἁπάντων τῶν στοιχείων τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ θέλει, παρεκτὸς τούτου, ἔχει τὸ προτέρημα ὅτι ὑπερενίκησε δυσκολίας τινὰς πρὸς ἃς ὁ λυρικὸς ποιητὴς δὲν εἶχε νὰ παλαίσῃ. Ἵνα κατανοήσωμεν τοῦτο κάλλιον, φαντασθῶμεν δύο γλυπτικῆς ἔργα ὑποβληθέντα εἰς τεχνικὸν διαγωνισμόν· τὸ μέν, στήλην ἁπλῆν, τὸ δέ, ἀνδριάντα. Ἡ στήλη εἶναι ἐντελέστατα ἐξειργασμένη, ἄνευ ἐλαττώματός τινος· ὁ δ' ἀνδριὰς ἐμφαίνει ἐργασίαν ἐπίσης τεχνικήν, συμμετρίαν ἐπίσης ἀνάλογον, πρὸς δὲ τούτοις καὶ πολλοὺς τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου καλῶς ἐκπεφρασμένους, καὶ στάσιν ἐπιτηδείαν, χωλαίνει ὅμως περὶ τὴν δήλωσιν ἑτέρων τινῶν χαρακτήρων. Θέλει ἄρά γε ποτὲ εἴπει τις ὅτι ἡ ἀναμάρτητος ἐκείνη στήλη εἶναι ἔργον τέχνης ἀνώτερον τοῦ ἐν μέρει πλημμελοῦς ἐκείνου ἀνδριάντος;

Τὰς ἀρχὰς ταύτας καὶ τὰς ἐννοίας ἐφαρμόζοντες εἰς τὰ ἀνὰ χεῖρας δύο ποιητικὰ ἔργα, εὑρίσκομεν ὅτι ἀμφοτέρων οἱ ποιηταὶ ἔχουσι καὶ γλώσσης ἐπιστήμην καὶ δεξιότητα, καὶ φαντασίας καὶ καρδίας περιουσίαν. Ἀλλ' ὁ τοὺς *Κυψελίδας* δραματουργήσας, καθὸ πολὺ δυσχερέστερον ἐπιχειρήσας νὰ ποιήσῃ ἔργον καὶ μέχρι τινὸς τοὐλάχιστον περὶ τοῦτο εὐδοκιμήσας, ὑπερτερεῖ, νομίζομεν, τοῦ ποιητοῦ τῶν *Μελετῶν* τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ τὰ μὲν πλεῖστα τῶν τούτου προτερημάτων δὲν ἀναφαίνονται εἰμὴ εἰς τὰς τέσσαρας πρώτας μελέτας, καὶ ἀληθέστερον εἰπεῖν, εἰς τὴν τρίτην καὶ τετάρτην, ὧν ἀνεγνώσαμεν τινὰς περικοπάς· τοῦ δὲ ποιητοῦ τῶν *Κυψελιδῶν* καὶ αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα ἔχουσιν ἐνίοτε πρωτότυπόν τι, οἷον ἡ ἐξελεγχθεῖσα ἐκείνη εἰς τὸ Ψυχοπομπεῖον μετάβασις. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως δὲν δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν τὸν στέφανον οὐδ' εἰς τὸν ποιητὴν τῶν *Κυψελιδῶν*, διά τε τὰ πολλὰ καὶ σπουδαῖα αὐτοῦ ἁμαρτήματα, καὶ ἰδίως διότι τὸ ἔργον, ὡς προείρηται, δὲν εἶναι πλῆρες· ἐπανειλημμένως δ' ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἀπεφασίσθη, ὅτι ἔργα μὴ πλήρη δὲν βραβεύονται· ὥστε ἐξ ἀνάγκης μένει κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος ὁ ἀγὼν ἀστεφάνωτος, ἂν καὶ ἀπονέμεται πολὺς ἔπαινος εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς τε τραγῳδίας οἱ *Κυψελίδαι*, καὶ τῆς λυρικῆς συλλογῆς *Μελέται ποιητικαὶ καὶ πατριωτικαί*.

Τοιαύτη τῶν ἀγωνοδικῶν ἡ κρίσις.

Ἐπιτραπέντες τὸ ἔργον τοῦτο ὑπὸ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου, πεπείσμεθα ὅτι ἐν πάσῃ συνειδήσει ἐξεπληρώσαμεν τὴν ἀνατεθεῖσαν ἡμῖν ἐντολήν. Καὶ λυπούμεθα μέν, διότι δὲν ἠτυχήσαμεν ν' ἀπονείμωμεν τὸ βραβεῖον, ἀλλὰ δὲν νομίζομεν ὅτι τοῦτο, τρίτον ἤδη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἀγῶνος συμβαῖνον,

θέλει ἢ τὴν προθυμίαν τῶν διαγωνιζομένων ψυχράνει, ἢ τὴν ἀξίαν τοῦ διαγωνισμοῦ ἐλαττώσει. Πολλάκις καὶ ἀλλαχοῦ οἱ διαγωνισμοὶ οὗτοι μένουσιν ἀβράβευτοι. Τίς λ. χ. δὲν γινώσκει ὅτι ἐν τῷ ἱστορικῷ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας διαγωνισμῷ, ἐπὶ πολλοὺς κατὰ συνέχειαν ἐνιαυτούς, οὐδὲν τῶν κατ' ἔτος καθυποβαλλομένων ἔργων ἐβραβεύετο, ἀποδιδομένου τοῦ στεφάνου ἐπανειλημμένως εἰς τὴν *Ἱστορίαν τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν*, τὸ ἀριστούργημα τοῦ Augustin Thierry, τοῦ Ὁμήρου ἐκείνου τῆς ἱστορίας, ὅπως ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Chateaubriand; Διὰ τοῦτο οὔτε ὁ ἀγὼν ἐπαυσεν ὑφιστάμενος, οὔτε οἱ ἀγωνισταὶ πρὸς αὐτὸν σωρηδὸν συῤῥέοντες. Οὐδὲ τοῦ ἡμετέρου λοιπὸν ἀγῶνος ἡ ἀξία θέλει μειωθῆ· τοῦτο δὲ τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ, ἐν ἐλλείψει τοῦ ἐνεστῶτος, τὰ προηγούμενα αὐτοῦ παρέχουσιν ἡμῖν, νομίζομεν, τὸν τρόπον τοῦ νὰ ποιήσωμεν ἀγαθήν τινα τοῦ χηρεύοντος τούτου στεφάνου χρῆσιν. Τῳόντι ὁ ἀγὼν οὗτος, ὁ δοὺς ἀφορμὴν εἰς τοσούτους μεμψιμοίρους λόγους, καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ μετέπειτα, παρήγαγεν οὐδὲν ἧττον ἀξιολόγους τινὰς καρπούς. Ἵνα δὲ τοὺς λοιποὺς παραλίπωμεν, ἵπῶς νὰ μὴν ἐνθυμηθῶμεν σήμερον τὸν ποιητὴν ἐκεῖνον, ὅν, ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, ἐστερήθη κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον ὁ νέος ἡμῶν Παρνασσός, τὸν ποιητήν, ὅστις δὶς μὲν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ἐστεφανώθη, δὶς δὲ ἀπὸ αὐτοῦ ἐπηνέθη, τὸν ἀῤῥενωπόν, τὸν φιλόπατριν, τὸν γλαφυρὸν Γεώργιον Ζαλοκώσταν; Ἡ μοῦσα αὐτοῦ ἐσίγησε τῇ δευτέρᾳ Σεπτεμβρίου 1858· ἀλλ' αἱ μελῳδίαι αὐτῆς ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον θέλουσιν ἀντηχεῖ εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν καὶ θέλουσιν ἐπαναλαμβάνεσθαι ὑπὸ πάσης ἑλληνικῆς γλώσσης· διότι αὐτὸς ὕμνησε τὰ κατορθώματα τῶν *Ἀρματωλῶν καὶ τῶν Κλεπτῶν*, αὐτὸς τοὺς ἀειμνήστους τοῦ *Μεσολογγίου* ἄθλους, αὐτὸς τὸ ἡρωϊκὸν ἔργον τοῦ *Εἴσπλου εἰς τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης*. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν ταύτην, καθ' ἣν μνημονεύομεν ἁπάντων τῶν προμάχων τοῦ ἱεροῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου, οὗ ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας μετέσχεν ὡς στρατιώτης πρὶν ὑμνήσῃ ὡς ποιητὴς τὰς συμφορὰς αὐτοῦ καὶ ἀνδραγαθίας· κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην καθ' ἣν, κριθείς, ἀστεφάνωτος ἔμεινεν ὁ ποιητικὸς οὗτος διαγωνισμός, οὗ ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας ὑπῆρξε τὸ πρωτότοκον τέκνον, ἢ θέλομεν ἄραγε καταχριθῇ ἐάν, χύνοντες ἐν δάκρυ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγωνιστοῦ ἐκείνου τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ τῆς ποιήσεως ἀγωνιστοῦ, ἀποδώσωμεν τὸν στέφανον τουτονὶ εἰς τὴν σκιὰν αὐτοῦ, ἐνταῦθά που περιϊπταμένην καὶ συναγωνιζομένην καὶ αὐτήν, καὶ τοὺς ἐπιζῶντας συναγωνιστὰς ὑπερακοντίσασαν, καὶ εἰς νέαν ἅμιλλαν αὐτοὺς προκαλοῦσαν;

Ἡ τοιαύτη τῆς ἐπιτροπῆς γνώμη δὲν φαίνεται ἴσως ἐκ πρώτης ὄψεως συμφωνοῦσα πρὸς τὸ γράμμα τῶν διατάξεων τοῦ ἀγωνοθέτου· διότι, ὡς γνωστόν, κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας, ὁσάκις οὐδὲν τῶν ὑποβληθέντων ποιημάτων θεωρηθῇ ἄξιον τοῦ στεφάνου, ἡ ἀξία τοῦ βραβείου χρησιμεύει ἢ εἰς ἀμοιβὴν καλῆς τινος φιλολογικοῦ ἔργου μεταφράσεως, ἢ εἰς ἀγορὰν βιβλίων τῆς τοῦ Πανεπιστημίου βιβλιοθήκης. Ἀλλ' ἐμβατεύοντες εἰς τὸ πνεῦμα τῶν διατάξεων τοῦ ἀγωνοθέτου, δὲν θέλομεν εὕρει ἀντιβαίνουσαν εἰς τοῦτο τὴν γνώμην τῆς ἐπιτροπῆς. Διότι, ἂν ἡ προαίρεσις αὐτοῦ ἦτο νὰ χρησιμεύσῃ τὸ διαθέσιμον βραβεῖον πρὸ πάντων εἰς ἀμοιβὴν καλῆς τινος φιλολογικοῦ ἔργου μεταφράσεως, πολὺ μᾶλλον ἤθελε συνάδει πρὸς τὴν προαίρεσιν ταύτην ν' ἀποδοθῇ τὸ διαθέσιμον βραβεῖον εἰς ἔργα ποιητικά, καὶ ἰδίως εἰς ἔργα ἐπαινεθέντα μὲν ἄλλοτε ἀπὸ τῆς καθέδρας ταύτης, ποιηθέντα δὲ ὑπ' ἀνδρὸς, συνδέσαντος τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀναποσπάστως μετὰ τοῦ παρόντος ἀγῶνος καὶ τιμήσαντος αὐτὸν οὐδὲν ἧττον ἢ τιμηθέντος παρ' αὐτοῦ. Καὶ ὅμως ἡ ἐπιτροπή, τὸ μέν, διότι ὁ λόγος εἶναι περὶ διαθέσεως χρημάτων, καθ' ἣν ὁ ἐλάχιστος περὶ τῆς κατὰ τὰ ὡρισμένα χρήσεως αὐτῶν δισταγμὸς ἤθελεν εἶναι ἄτοπος, τὸ δέ, διότι ἐθεώρησεν ἄλλως πρέπον νὰ ἐπιφυλάξῃ τῷ φιλογενεῖ ἀγωνοθέτῃ τὴν τελευταίαν κύρωσιν καὶ ἐπιτέλεσιν τῆς πράξεως ταύτης, ὁμοψήφως ἀπεφάσισε νὰ διατυπώσῃ τὴν γνώμην αὐτῆς ὡς ἀκολούθως·

Α.) Ὁ Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου θέλει διαβιβάσει καταλλήλως εἰς τὴν χήραν τοῦ Γεωργίου Ζαλοκώστα τὸν στέφανον τοῦτον, ὡς δεῖγμα ἐπίσημον τῆς ἀγαθῆς ὑπὲρ τοῦ ποιητοῦ ἐκείνου μνήμης καὶ τῆς ὀφειλομένης τῇ μνήμῃ ταύτῃ τιμῆς.

Β.) Ὁ Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου θέλει διαβιβάσει, συνευδοκοῦντος τοῦ ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργείου, εἰς τὸν Ἀμβρόσιον Στ. Ῥάλλην τὴν γνώμην τῆς ἐπιτροπῆς περὶ τῆς εἰς τὴν χήραν τοῦ Γεωργίου Ζαλοκώστα ἀποδόσεως τοῦ κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος μείναντος διαθεσίμου χιλιοδράχμου βραβείου, καὶ παρακαλέσει τὸν ἀγωνοθέτην νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐπὶ τῆς γνώμης ταύτης ἀπόφασιν αὐτοῦ.

Δ. ΣΤΡΟΥΜΠΟΣ Πρύτανις.
Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ.
Θ. ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ.
Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, εἰσηγητής.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΡΩΣΣΙΑ.

—ooo—

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 216 καὶ 217.)

Ὁ Αὐτοκράτωρ ὁμολογεῖ πολὺ σέβας πρὸς τοὺς γηραιοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ, καὶ προσπαθεῖ ὥστε τὸ αἴσθημα τοῦτο νὰ ὑπερισχύσῃ εἰς ὅλην τὴν οἰκογένειάν του. Ποσάκις αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπέπληξε τὸν ἀδελφόν του Μιχαὴλ διότι ἐφέρετο ἀποτόμως πρὸς ἀξιωματικοὺς πάσης ἡλικίας καὶ παντὸς βαθμοῦ! Ἰδοὺ τρανωτάτη ἀπόδειξις τῆς μερίμνης του ταύτης.

Ὁ Μέγας δούξ, ἐπίδοξος διάδοχος, ἡλικίας δεκατεσσάρων ἐτῶν, προσφάτως προβιβασθεὶς ὑπαξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς, διήρχετο αἴθουσαν τοῦ αὐ-

τοκρατορικοῦ οἴκου, ἔνθα πολλοὶ μεγάλοι ὑποστράτηγοι εὑρίσκοντο συνηθροισμένοι· ὅτε δὲ ἐπλησίασεν αὐτὸς ἠγέρθησαν ὅλοι καὶ τὸν ἐχαιρέτισαν. Τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ σεβασμοῦ γερόντων στρατιωτικῶν τοσοῦτον ἐκολάκευσε τὸν νεανίαν, ὥστε διῆλθε καὶ ἐπανῆλθε πολλάκις εἰς τὴν αὐτὴν αἴθουσαν. Ἀλλ' οἱ στρατηγοί, χαιρετίσαντες αὐτὸν ἅπαξ, ἐνόμισαν περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωσι τὰ αὐτὰ δείγματα τοῦ σεβασμοῦ· ὅθεν ὁ Μέγας δοὺξ παρεπονέθη εἰς τὸν πατέρα του· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ λαβὼν αὐτὸν ἀπὸ τὴν χεῖρα, τὸν ἐπανέφερεν εἰς τὴν αἴθουσαν ὅπου εὑρίσκοντο οἱ στρατηγοί, καὶ εἶπεν αὐτῷ·—Τέκνον μου, λυποῦμαι μεγάλως βλέπων ὅτι ἐννοεῖς τόσον ὀλίγον τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα σοὶ ἐπιβάλλουν αἱ νέαι ἐπωμίδες σου πρὸς τοὺς ἀνωτέρους σου κατὰ τὸν βαθμόν, καὶ δὲν αἰσθάνεσαι τὸ σέβας τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται ὑπὸ σοῦ πρὸς κεφαλὰς ἐνδόξως λευκανθείσας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους. Ἠξεύρεις ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τοὺς ὁποίους θέλεις νὰ τιμᾶσαι εἶνε ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ὀφείλεις σὺ αὐτὸς νὰ σέβεσαι; διότι εἰς αὐτοὺς ὁ πατήρ σου χρεωστεῖ τὸν θρόνον καὶ τὴν ζωήν. Ἡ πίστις, ὁ ζῆλος, αἱ πισταὶ ἐκδουλεύσεις των δύνανται μόναι νὰ χαράξουν τὸν δρόμον σου εἰς τὸν θρόνον, καὶ νὰ σὲ βοηθήσουν νὰ τὸν κατέχῃς μετὰ δόξης. Κύψε λοιπὸν ἐνώπιον τῶν εὐγενῶν τούτων γερόντων, καὶ θεώρησον ὡς μεγάλην τιμὴν πᾶσαν ἔνδειξιν σεβασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως τὴν ὁποίαν ἤθελον σοὶ δώσει. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔπραξες μὲ πείθει ὅτι εἶσαι ἀκόμη πολὺ νέος διὰ τὰς ἐπωμίδας, αἵτινες σοὶ ἐδόθησαν, διὸ τὰς ἀφαιρῶ. Μὴ τὰς ἀπαιτήσῃς πλέον εἰς τὸ ἑξῆς εἰμὴ ὅταν ἡ διαγωγή σου ἀποδείξῃ ὅτι εἶσαι ἄξιος νὰ τὰς φέρῃς ἐντίμως.

Εἶπε καὶ ἀφῄρησε τὰς ἐπωμίδας ἀπὸ τὴν στολὴν τοῦ υἱοῦ του, προθυμηθέντος νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν συμβουλὴν τοῦ πατρός του.

Διερχόμενος ἐσπέραν τινὰ ἔμπροσθεν στρατιωτικοῦ σταθμοῦ τῆς πρωτευούσης, ἔλαβε τὴν περιέργειαν νὰ σταθῇ πλησίον τοῦ παραθύρου διὰ νὰ ἴδῃ τί ἐγίνετο εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ὑπηρεσίας ἐκάθητο ἐνώπιον τραπέζης, ὑπνώττων μὲν ἡσύχως, ἀλλ' ἐν στολῇ, τὴν περικεφαλαίαν ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, εἰς τὰ πλευρὰ τὸ ξίφος, ἕτοιμος νὰ βαδίσῃ εἰς τὸ ἐλάχιστον γρηγορεῖτε. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἔνευσεν εἰς τὸν σκοπὸν νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ εἰσέλθῃ, καὶ εἰσελθὼν εἶδεν ἐπὶ τῆς τραπέζης παρὰ τὴν ὁποίαν ἐκοιμᾶτο ὁ ἀξιωματικὸς χάρτην, ἐφ' οὗ ἦσαν γεγραμμένα τὰ ἑξῆς·

« Κατάστασις τῶν ἐξόδων καὶ ἐσόδων μου.

» Ἔξοδα.	Ρούβλια
» Οἴκημα, τροφή, θέρμανσις,	2,000
» Ἐνδυμασία, μικρὰ ἔξοδα,	2,500
» Χρέη,	3,000
» Σύνταξις, τροφοδοσ. τῆς μητρός μου,	500
τὸ ὅλον	8,000
» Ἔξοδα	
» Μισθὸς καὶ ἄλλαι εἰσπράξεις	4,000
» Καθυστερῶ	4,000

» Τίς θὰ πληρώσῃ αὐτὸ τὸ ποσόν; » Τοιαύτη ἐρώτησις ἦτο τὸ τέλος τῆς σημειώσεως, καὶ ὁ ἀξιωματικὸς ἀγνοῶν ἀναμφιβόλως πῶς ν' ἀπαντήσῃ, ἀπεκοιμήθη κρατῶν εἰσέτι τὴν γραφίδα εἰς τὴν χεῖρα. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπλησίασεν, ἰδὼν δὲ ὅτι ἦτο ἐκ τῶν καλῶν στρατιωτῶν τῆς φρουρᾶς του, ἐπῆρεν ἡσύχως τὴν γραφίδα ἀπὸ τὰ δάκτυλα, καὶ ἐχάραξεν ὑπὸ τὴν ἀπαίσιον φράσιν τὸ σημαντικὸν τοῦτο ὄνομα ΝΙΚΟΛΑΟΣ. Μετέπειτα ἀπεμακρύνθη χωρὶς νὰ ἐξυπνίσῃ τὸν ἀξιωματικόν, οὔτε νὰ παρατηρηθῇ ὑπὸ ἄλλων στρατιωτῶν. Ἐννοεῖται ἡ ἔκπληξις τοῦ ἀξιωματικοῦ ὅτε εἶδεν ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ ἔμαθεν ἀπὸ τὸν σκοπὸν τὴν μυστηριώδη ἐπίσκεψιν. Τὴν ἐπαύριον διαγγελεὺς τῶν ἀνακτόρων τῷ ἔφερε τὰς 4,000 ρούβλια μετὰ ἐπιστολῆς τοῦ Νικολάου, ἐν ᾗ τῷ ἔλεγε νὰ ἐκλέγῃ μὲν κάλλιον ἄλλοτε τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον τοῦ ὕπνου, νὰ ἐξακολουθῇ δὲ ὡς καὶ τὸ παρελθὸν νὰ ὑπηρετῇ τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς μητρός του.

Τελειόνω ὅλα αὐτὰ τὰ ἀνέκδοτα διὰ διηγήσεως χαριεστάτου συμβάντος προσγενομένου τῷ Αὐτοκράτορι κατὰ τὴν ἐν Πετρουπόλει διαμονήν μου, συμβάντος τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως θὰ ἐκπλήξῃ πλείστους ἀναγνώστας.

Ἦτον ἐποχὴ τῆς ἀποκρέω· πλῆθος ἄπειρον συνεπιέζετο εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἰσαάκ, ὅλη δὲ ἡ πόλις καὶ ἡ αὐλὴ ἦτον ἐν εὐθυμίᾳ, διότι προσήγγιζεν ἡ ὥρα καθ' ἣν ὁ Αὐτοκράτωρ ἔμελλε νὰ περιέλθῃ ὡς ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὰ *κατσέλια* ἅπερ ἀνωτέρω περιεγράψαμεν. Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἔλκηθρον ἐξελθὸν τῶν χειμερινῶν ἀνακτόρων, ἔφθασε κατέναντι τῶν παραπηγμάτων καὶ ἔβαινε βραδέως, παρακολουθούμενον ὑπὸ πλήθους ἰδιωτικῶν ἐλκήθρων, συρρευσάντων ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς πόλεως· ἐτοποθετοῦντο δὲ ἀδιακρίτως ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, ὄπισθεν τοῦ ἐλκήθρου τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅστις ὡδήγει τὴν πορείαν· τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐπιθεωρήσεως ἢ μᾶλλον λιτανείας, διαρκεῖ τοὐλάχιστον δύο ὥρας.

Μόλις ὁ Αὐτοκράτωρ διήνυσε τὸ ἥμισυ τοῦ σταδίου, καὶ μικρὰ κόρη δέκα ἕως δώδεκα ἐτῶν, ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν θεατῶν, ἔσπευσε διὰ μιᾶς πρὸς αὐτόν, καὶ προσκολληθεῖσα εἰς τὸ ἔλκηθρόν του, « Μὲ δείχνεις, θεέ, τὰ κατσέλια; » εἶπε. Σημειωτέον ὅτι τὸ θεὲ εἰς τὴν Ρωσσίαν ἐμφαίνει πατρικὸν σέβας. Γοητευθεὶς ἐκ τῆς ἀφελείας ταύτης ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐμειδίασε χαριέντως πρὸς τὸ κοράσιον, καὶ ἄσμενος τὸ ἐκάθισε πλησίον του ἐπὶ τοῦ ἐλκήθρου. Καὶ συνδιελέγοντο ἀμφότεροι ἐν οἰκειότητι· ἡ μικρὰ ἦτο ζωηρά, πνευματώδης, καὶ κατεπολιόρκει τὸν Αὐτοκράτορα δι' ἐρωτήσεων, εἰς τὰς ὁποίας οὗτος ἀπήντα ὅσον ἠδύνατο κάλλιον. Ὅλοι συνεκινήθησαν· αἱ μητέρες ἔκλαιον, καὶ ἤθελον χειροκροτήσει, ἐὰν τὸ σέβας δὲν ἐκράτει πλειότερον τοῦ ψύχους αἰχμαλώτους τὰς χεῖράς των ἐντὸς τῆς μηλωτῆς αὐτῶν.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ περιπάτου ὁ Αὐτοκράτωρ εἶπεν εἰς τὴν κορασίδα· « Τώρα ὅτε ἐγνώρισες τὸν θεῖόν σου, ἔλα νὰ γνωρίσῃς καὶ τὴν θείαν σου. » Καὶ διευθύνθη εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἡ Αὐτοκράτειρα ὑπερενοστιμεύθη τὸ συμβάν, καὶ ἐπειδὴ εὗρε τὴν μικρὰν ἀξίαν ἀγάπης τὴν υἱοθέτησε καὶ τὴν εἰσήγαγεν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν παρθεναγωγεῖον ὅπως ἐκπαιδευθῇ δι' ἐξόδων της. Ἡ κόρη δὲ αὕτη ἦτο τὸ πρωτότοκον τέκνον εὐτελοῦς ὑπαλλήλου.

Ὀλίγοι μονάρχαι ἔλαβον ἐπὶ ζωῆς των τὴν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ ἀνακουφισθῶσι τοιουτοτρόπως πρὸς ὥραν ἀπὸ τὸ ἄχθος τῶν μερινῶν τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν θέσεως. Ὦ! ἂν ἠδύναντο νὰ γίνωνται συνεχέστερον ἰδιῶται· πλὴν σημαίνει ἡ ὥρα τῆς ἐπιστροφῆς των εἰς τὰ ἀνάκτορα· εἶνε, φεῦ! βασιλεῖς. Καὶ πῶς νὰ μὴ πιστεύσωσιν ὅτι εἶνε βασιλεῖς ἐν τῷ μέσῳ τῆς λατρείας ἣν τοῖς προσφέρει λαπρὰ αὐλή, ὅλη ὑποκλινὴς καὶ πρόθυμος!

Ἡ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας αὐλὴ διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ σώματα τῶν ὁποίων ἄρχουσι δύο αὐλάρχαι, δύο μεγάλοι στρατάρχαι, δύο μεγάλοι σταυλάρχαι, δύο μεγάλοι ἀρχικηνυγοί, μία ἀμφίπολος, εἷς μέγας ἀρχιοινοχόος, καὶ εἷς μέγας οἰκονόμος. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι αὐλάρχαι, ὑπασπισταὶ γενικοί, κυρίαι τῆς αὐλῆς, εὐπατρίδαι θαλαμηπόλοι, κόραι καὶ παῖδες ἐπίτιμοι, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· ἐπὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ προσωπικὸν τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς συνεποσοῦτο εἰς *τρεῖς χιλιάδας ὀκτακόσια πεντήκοντα ὀκτὼ ἄτομα*· σήμερον ὅμως ἀγνοεῖται ὁπόσος ὁ ἀριθμὸς τῆς θεραπείας.

Ἐν τούτοις εἶνε ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις τὴν ποικιλίαν, τὸν πλοῦτον τῶν ἀστραπηβόλων ἐνδυμασιῶν τῶν αὐλικῶν τῶν κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας· χυτοὺς βλέπεις τοὺς ἀδάμαντας εἰς τὰς κυρίας. Ὅ,τι δὲ πρὸ πάντων τὰς καθιστᾷ διαπρεπεῖς, εἶνε στολισμός τις τὸν ὁποῖον φέρουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, τὸ λεγόμενον *κοκοσνίκιον*, εἶδος διαδήματος ἀπὸ χρυσοῦν ὕφασμα πεποικιλμένον διὰ πετραδίων τιμαλφῶν. Τὸ διάδημα τοῦτο σκεπάζει ἐπὶ τοῦ μετώπου τὴν κόμην, καὶ ἀφίνει αὐτὴν ἔπειτα νὰ χύνεται εἰς μακρὰς πλεξίδας κυματουμένας ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους των. Φαντάσθητε ὁμοῦ μὲ αὐτὰ τὰς μεγαλοπρεπεῖς ὁλοσυρικὰς καὶ ποικιλοχρόους ἐσθῆτάς των μακρὰς καὶ οὐράς ὄπισθεν. Νομίζεις ὅτι εὑρίσκεσαι εἰς συνέλευσιν βασιλισσῶν.

Ἠδυνάμην ν' ἀναφέρω προσέτι πλῆθος ἀνεκδότων ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος, ὁ τόσον ἀγέρωχος, δὲν εἶναι γυμνὸς αἰσθημάτων καὶ μαλακύνεται ἐνίοτε ἡ καρδία του. Εἶναι παραδεδεγμένον ἐν Πετρουπόλει, ὅτι οὐδεὶς ἄλλος πλὴν αὐτοῦ ἔχει τόσας οἰκογενειακὰς ἀρετάς· ὑπῆρξε καλὸς υἱός, καλὸς ἀδελφός, καλὸς πατὴρ καὶ καλὸς σύζυγος. Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος τὸν ὁποῖον παρέστησαν ὡς ἀξιόλογον τύπον οἰκιακῆς ἀρετῆς, πρέπει βεβαίως νὰ μοιράσῃ τὴν δόξαν του μετὰ τοῦ Νικολάου.

Ὁ Νικόλαος ἐνόμιζε πάντοτε ἑαυτὸν προωρισμένον εἰς πολεμικὰ κατορθώματα, καὶ ἡ δόξα τοῦ Ναπολέοντος τὸν καθίστα ζηλότυπον. Πολλάκις ἐν τῇ νεότητί του τὸν ἔβλεπον περιπατοῦντα ὑπὸ τὰς μεγαλοπρεπεῖς σκιὰς τῶν ἀνακτορικῶν οἴκων, σκεπτόμενον περὶ τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ, καὶ χαράττοντα τὸ ὄνομά του ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῶν δένδρων. Ἀλλ' ἀκολούθως παραιτηθεὶς τοῦ ν' ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὸν Ναπολέοντα ὡς ἀρχηγὸς μεγάλων μαχῶν, ἀπεράσισε νὰ τὸν ὑπερβῇ εἰς τὰς ἐπιθεωρήσεις καὶ τὰς παρατάξεις. Οὐδεὶς παρίσταται κάλλιον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως· ἔχει τὴν φωνὴν ὡραίαν καὶ ἰσχυράν, καὶ διατάσσει θαυμασίως. Τὸ βλέμμα του εἶνε διαπεραστικόν, ὥστε διακρίνει εἰς τὰς ἀπωτάτας γραμμὰς καὶ τὴν ἐλαχίστην ἔλλειψιν τῆς στολῆς. Τὸ προτέρημα τοῦτο ἄλλως τε κληροδότημα τοῦ Παύλου Α', εἶνε κοινὸν εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Ὁ Μέγας δοὺξ Μιχαὴλ τὸ εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπεστρέφετο τὸν πόλεμον. « Ὁ πόλεμος, ἔλεγε, διαφθείρει τὴν τάξιν τῶν στρατιωτῶν, καὶ κηλιδόνει τὰς στολάς. »

(*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ.

(Τέλος. Ἴδε φυλλ. 193, 194, 195, 201, 206, 210, 217.)

—ooo—

Τοριά. Καὶ *ἀρμίδι.* Ἐν Ζακύνθῳ, *συρταρόλι.* Ἄλλο τὸ *καλαμίδι* (ἴδ. ἐν Λεξ. Βυζ. τὴν λέξ. *Καλαμιά*), ἀγνοῶ δὲ ἐὰν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο εἶναι ἡ ἐν Ἑλλάδι καλουμένη *καθετὴ* καὶ ἡ παρὰ Γάλλοις ligne à pêcher.

Παραγάδι. Δὲν εἶναι δίκτυον, ἀλλὰ σχοινίον (σπάγος) ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν προσηρτημένα, καθ' ὡρισμένα διαστήματα, ἀπὸ ἑκατὸν ἕως πεντακόσια καὶ ἐπέκεινα διαφόρου μεγέθους ἀγκίστρια· ῥίπτεται δὲ κατὰ μῆκος τοῦ αἰγιαλοῦ ἀπὸ τοῦ ἀκατίου.

Δεκαπεντάγουστος. Αἱ πρῶται δεκαπέντε ἡμέραι τοῦ Αὐγούστου κατὰ τὰς ὁποίας γίνεται καὶ νηστεία.

Μισοσαράκοστο. Τὰ μέσα τῆς τεσσαρακοστῆς (τῆς Μεγάλης κυρίως).

Σπαρτός. Ὁ μὴν Ὀκτώβριος.

Αντριάς. Ὁ μὴν Δεκέμβριος, ὡς ἀμέσως διαδεχόμενος τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου.

Μεσσόρια (τά). Αἱ λεμονοπορτοκαλλέαι.

Λεμονόστυμμο. Τὸ ἥμισυ λεμονίου ἐξ οὗ ἀφῃρέθη ἤδη ὁ ζωμός.

Χορταριάζω. Ἐπὶ γῆς ἥτις μὴ ἔχουσα ἀπέκτησε χόρτα. *Ἐχορτάριασ' ἡ αὐλή μου.*

Κομπιάζω. Τὸ ἀλλαχοῦ *κομποδένω.* (ἴδ. Λεξ. Βυζ.)

Ματιάζω. Ἑνόνω δύο κλωστὰς ἐκ τῶν ἄκρων.

Βούρδουλας. Τὸ ὅπλον τοῦ διδασκάλου ἐν τοῖς σχολείοις· τὸ βούνευρον.

Ἔεις. Ἀντὶ *ἔχεις*, κατ' ἀποβολὴν τοῦ *χ*. — Ἐν γένει αἱ εἰς *ζις*, *σις* καὶ *χις* τελικαὶ συλλαβαὶ παθαίνουσι τοῦτο· *παίεις*, *τρέεις*, *Ἀναστάης*, ἀντὶ παίζεις, τρέχεις, Ἀναστάσης, κτλ.

Σύραχας. Ἀντὶ *συράγι*. Ἡ συνάγχη.

Γράβα. Τρύπα εἰς βράχον.

Κρασάτος. Ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ κρασίου.

Μπουσουλίζω. Τὸ ἀλλαχοῦ *μαμουνίζω*. (ἴδ. Ἐφ. Φιλομαθ. ἀριθ. 246).

Ἀπουπαταριά. Τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ ψωμίου. *Ἀπουκαταριά*, τὸ κάτω.

Γερακάτος. Ὁ ἔχων ὀφθαλμοὺς χρώματος ἀνοικτοῦ καστανοῦ ὡς ὁ ἱέραξ.

Βοϊδομμάτης. Ὁ ἔχων *ὀφθαλμοὺς* μεγάλους καὶ στρογγύλους ὡς ὁ βοῦς.

Περδικομμάτης. Ὁ ἔχων αὐτοὺς μικροὺς καὶ γλυκεῖς.

Καλόρεχτος. Ὁ ἔχων καλὴν ὄρεξιν, *κέφι* Τουρκιστί. *Κακόρεχτος*, ὁ ἔχων κακὴν ὄρεξιν. *Ἀνόρεχτος*, ὁ μὴ ἔχων ὄρεξιν.

Δύνομαι. Διαφέρει ἀπὸ τὸ *μπορῶ*. Τοῦτο ἔχει πολλάκις ἀμφίβολον σημασίαν. *Ἤθελα νὰ σὲ βοηθήσω, μὰ δὲ δύνομαι* = δὲν ἔχω τὰ μέσα, δὲν ἔχω χρήματα. Ἂν τις μὲ προσκαλέσῃ νὰ σηκώσω φορτίον τὸ ὁποῖον δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ σηκώσω, τοῦ ἀπαντῶ. *Δὲ δύνομαι* = δὲν δύνανται οἱ ὦμοί μου νὰ τὸ βαστάξουν. Ἂν εἴπω *Δὲ μπορῶ*, ἐκεῖνος πιθανῶς θέλει νομίσει ἢ ὅτι δὲν θέλω, ἢ ὅ,τι ἄλλο, Κύριος οἶδε, ποῖον αἴτιον μ' ἐμποδίζει ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν ὑπακούσω. Καὶ εἰς τὰ ἑξῆς δύο δημώδη δίστιχα·

Γιὰ λεημονήσου, Θέ μου, μεγαλοδύναμε!
Γ' ἡ ἀγάπη θέλει γρόσα, κ' ἐγὼ δὲ δύνομαι.

—

Αἰν ἠμπορῶ, δὲν δύνομαι τὴν πόρτα νὰ τσακίσω,
Τὴν πόρτα καὶ τὴν κλειδωνιά, νὰ μπῶ νὰ σὲ φιλήσω.

Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο, τὸ μὲν *ἠμπορῶ* = δὲν εἶναι φρόνιμον, τὸ δὲ *δύνομαι* = δὲν εἶμαι ἱκανός.

Θεατρίζομαι. Ἅμα ὁ ὄχλος παρευρέθη εἰς θέατρον, ἢ ἔμαθεν ὅτι ὑπάρχει τοιοῦτον, ἀμέσως ἔπλασε τὸ *Θεατρίζομαι* = γίνομαι παίγνιον τῶν πολλῶν.

Ξεσφαγίζομαι. Τὸ Ἰτλ. rompersi l'osso del collo. Λέγομεν συνήθως πρὸς καταφρόνησιν, ὡς καὶ οἱ Ἰταλοί, *Ξεσφαγίσου* = κάμε γλίγωρα.

Γληγορᾶτε. Εἰς τοῦτον μόνον τὸν χρόνον καὶ εἰς τοῦτο τὸ πρόσωπον. Ἀντὶ *κζμετε γλίγωρα*.

Ξενεύομαι. Διὰ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν προσωρινῶς προξενεῖ ἡ μετατόπισις ἢ ἡ μετοικεσία. *Ἐξενεύομουν ἀπόψε καὶ δὲν ἔκλεισα μάτι.*

Ἀπαρωβάρω. Παρακινῶ τινὰ νὰ πράξῃ τι κακὸν ἢ ὁπωσδήποτε ζημιῶδες. *Ἐσὺ μ' ἀπαρώβαλες καὶ τώρα μοῦ κάνεις τὸν καμόν* (μοῦ καμόνεσαι). Εἰς ἄλλην δὲ σημασίαν, καὶ ἐπὶ δημοπρασίᾳ λέγομεν *ἀπαρωβάρω*, προσθέτω εἰς τὴν τιμὴν τὴν ὁποίαν ἄλλος προηγουμένως ἔδωσεν.

Ἀνακεφαλιά. Πρᾶξις χωρὶς συλλογισμόν. Ἐν Κερκύρᾳ λέγουσι *κουτροκεφαλιά*.

Δράκος. Τὸ βρέφος ἐνόσῳ εἶναι εἰς τὰ σπάργανα.

Λῖρα. Ὡς καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον. Τὸ ζιζάνιον τοῦ σίτου.

Ἀναδράμω. Τρώγοντες ἢ πίνοντες λέγομεν *μ' ἀνέδραμε*, ἐννοοῦντες μὲ τοῦτο ὅτι τὸ μέλλον νὰ καταποθῇ ἔλαβεν ἄλλην διεύθυνσιν κ' ἐξῆλθε διὰ τῶν ῥωθώνων ἢ καὶ ἁπλῶς ἔφερε βῆχα.

Ἀχνός. Ὁ ἀτμός· ὡς ἐπίθετον δέ, ἀντὶ *χλωμός*, ὅθεν καὶ ῥῆμα·

Ἀχνίζω. Ἔχον δύο σημασίας. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην, ἀντὶ τοῦ ἀναπέμπω ἀτμόν, εἰς δὲ τὴν δευτέραν, ἀντὶ τοῦ γίνομαι χλωμός.

Ἀράζουλος. Ὁ εἰς τὸ φαγητόν του παράξενος· ὁ τρώγων μόνον μερικὰ τῆς ὀρέξεώς του τὰ δὲ ἄλλα μὴ τρώγων ποτέ.

Τοῦ μάκρου. Ἐπίῤῥ. Κατὰ μῆκος. *Τοῦ πλάτου*, κατὰ πλάτος.

Γλυκύ. Λέγομεν *κάνει γλυκὺ — κάνει φαρμάκι — κάνει τάραμμα* — ἀντί, *κάνει κρύο πολύ*. Λέγομεν δὲ *κάνει γλύκα*, ἀντὶ *τὸ κρύο ἔπεσε*.

Ῥιζαῦτι. Ἡ ῥίζα τοῦ αὐτίου.

Ματόφρυδο. Οἱ ὀφθαλμοὶ μετὰ τῶν ὀφρύων.

Θρονιάζομαι. Χλευαστικόν. Ἀκαίρως καὶ ἀτόπως κάθημαι.

Θειαφίζω. Νέα λέξις. *Θειαφίζω τ' ἀμπέλι.* Καὶ *Θειάφιστα*, ἡ ἐργασία.

Τσιλιγκρός. Ὁ φύσει στεγνὸς τὸ σῶμα.

Τσακώνω. Πιάνω δυναστικῶς. *Ἐπολέμησε νὰ φύγῃ, μὰ τὸν ἐτσάκωσε.*

Τσακώνομαι. ἐρίζω, μαλλόνω. Καὶ *τσακωμός*, ἡ ἔρις.

Τσάκα. Εἶδος σιδηρᾶς παγίδος τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται εἰς τὰ ἐξοχὰς διὰ νὰ πιάνουν τὰ ζουλάπια. Τὰ συλλαμβάνει δὲ ἐκ τοῦ ποδὸς ἅμα πατήσαντα εἰς αὐτήν. Τοῦ αὐτοῦ εἴδους ὑπάρχει καὶ μικροτέρα τις παγὶς τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται εἰς τὰς οἰκίας διὰ τοὺς ποντικούς.

Πιθέματα, (ἐπὶ - τίθημι). Τὰ σουσούμια, τὰ χακτηριστικὰ τοῦ προσώπου.

Βάβω. Ἡ προμήτωρ. Καὶ *παππούλης*, ὁ πάππος.

Ξεδικιῶμαι. Ἐκδικοῦμαι.

Ξανταμέβω. Ἀνταμείβω.

Ἀθράκι. τὸ ἀναμμένον κάρβουνον.

Ξεφεύγω. Ὑπεκφεύγω.

Ἀποζητάου. Ζητῶ πρᾶγμα χαμένον, ἢ καὶ ἁπλῶς αἰσθάνομαι τὴν ἔλλειψίν του. *Θὰ μισέψω, καὶ θὰ μ' ἀποζητήσεις.*

Μισακός. Ὁ ἐξ ἡμισείας ἀνήκων εἰς τὸν μέν, καὶ ἐξ ἡμισείας εἰς τὸν δέ. *Τόχωμε μισακὸ* = ἀνήκει ἐξίσου καὶ εἰς τοὺς δύο μας.

Σωφυλλιάζω. Συναρμόζω δύο ἀντικείμενά τοιουτοτρόπως ὥστε, σχετικῶς πάντοτε καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἔχουν ἐπιδεκτικότητα, ἐντελῶς τὸ ἓν μὲ τἄλλο νὰ προσκολλῶνται χωρὶς ν' ἀφίνουν κενὸν μεταξύ των.

Ξυγκλύζομαι Δι' ἐγκύους γυναῖκας ὅταν εἰς τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ συμβῇ καὶ ἀποθάνουν μαζὶ μὲ τὸ βρέφος· ὅθεν καὶ ἀρὰ τὴν ὁποίαν δίδουσιν αἱ μητέρες εἰς τὰ τέκνα των *Νᾶχατσὲ συγκλυστῶ!*

Δραγάτης. Ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν φύλαξιν τῶν ἀμπελώνων ἐν καιρῷ ὡριμάνσεως τοῦ καρποῦ.

Μπάκακας. Ὁ βάτραχος. Ἐν Κερκύρᾳ, *κάρλακας*. Ἐν Λευκάδι, *φουρδακλᾶς*. Ἐν Ζακύνθῳ, *σπορδακᾶς*, ἀλλαχοῦ δὲ, *βαθρακός*.

Σούζουμος. Ἐπίθ. Ὄχι πολυψημένος, ἀλλὰ νωπός. Ἔχομεν καὶ δημῶδες ἀξίωμα· « Σούζουμο κριάς, παραψημένο ψάρι. » Ὅτι δηλαδὴ τὸ κρέας δὲν πρέπει νὰ πολυψήνεται, ἀλλὰ τὸ ψάρι.

Σύρτα φέρτα. Λέγομεν δι' ὑποθέσεις αἵτινες ὁτὲ μὲν προχωροῦν ὁτὲ δὲ ὀπισθοχωροῦν, πηγαίνουν κ' ἔρχονται, ἐμπρὸς ὀπίσω καὶ ποτὲ δὲν λαμβάνουν τέλος. *Μ' αὐτὰ τὰ συρταφέρτα, πάει τοῦτος ὁ μῆνας* (καὶ δὲν ἔγεινε τίποτε, ἐννοεῖται).

Τσοῦπρα. Κόρη, παιδίσκη.

Συνεβαίνει. Συμβαίνει Ἀπρόσ. — Ἤκουσα ποτὲ χωρικὴν λευκαδίαν προφέρουσαν διὰ τοῦ *ξ* (*μὴ μοῦ ξυνέβῃ*), ἀγνοῶ ὅμως ἂν κατὰ διαλεκτισμὸν ἢ κατὰ γλώσσης παραδρομήν.

Πέτομαι. Μεγαλαυχῶ.

Κουράφαλα. } Διηγήματα ἄνοστα ἢ ἀλλόκοτα,
Κουραφέξαλα. } τὰ καὶ παρομοιωδῶς *ξύλα κούτσουρα, δαυλιὰ καϋμένα.*

Ὕψιλος (ὁ) Τὸ ὕψος.

Στερνοπαῖδι. Τὸ ὑστερότοκον.

Κουλοῦκι. Τὸ μικρὸν τοῦ σκύλου.

Στερνά. Ἐπίῤῥ. ὕστερα, μετέπειτα.

Ἄκοπα. } Ἐπίῤῥ. Ἀδιακόπως.
Νομουκόπου. }

Παύομεν πρὸς τὸ παρὸν τὴν δημοσίευσιν τοιαύτης ὕλης, ἐπιφυλαττόμενοι νὰ τὴν ἐπαναλάβωμεν ἀργότερα.

Ν. Κ.

Διόρθωσις ἡμαρτημένων τοῦ Γλωσσαρίου.

Ἐν σελ. 30 ἀντὶ Γαργακηλάου, γρ. Γαργαληκάου.
αὐτόθι » Λέτος, γρ. Πέτος.
Ἐν σελ. 31 » Κοκοκούρμαγος γρ. Κακοκούρμαγος.
Ἐν » 51 » ἤθελω γρ. ἤθελα.
αὐτόθι » Συροβοντιῶμαι, γρ. Σκροβοντιῶμαι.
Ἐν σελ. 215 » Πρακοντιά, γρ. Δρακοντιά.
» 341 » Πλατυχώδια, γρ. Πλατυχώρια.

ΑΝΑΣΚΕΥΗ

ἡμαρτημένης ἐξιστορήσεως τῶν περὶ Κρήτης ὑπομνημάτων.

—ooo—

Ἐν Λονδίνῳ 13/25 Μαρτίου 1859.

Ἀγαπητὲ Κύριε!

Μ' ἐρωτᾶτε ἂν ἀνέγνωσα τὰ νεωστὶ ἐκδοθέντα ὑπομνήματα τοῦ Κ. Κρητοβουλίδου, καὶ πῶς τὰ θεωρῶ καθ' ὅσον καθάπτονταί τινων τῶν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ μου περὶ Κρήτης.

Ἀποκρίνομαι, ὅτι ἀνέγνωσα αὐτὰ ἐν μέρει, καὶ ἰδοὺ πῶς θεωρῶ ὅσα τῶν ἐν αὐτοῖς μ' ἐφάνησαν λόγου τινὸς ἄξια.

Περιπαθῶς διηγηθεὶς ἐν τῷ ΙΒ' τῆς Ἱστορίας μου κεφαλαίῳ, εἰς τὸ ὁποῖον σᾶς παραπέμπω, ὅσα ὑπέφεραν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως δεινὰ οἱ Κρῆτες χριστιανοὶ ὡς πολὺ δεινότερα ὅσων ὑπέφεραν οἱ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ περιπαθέστερον ἱστορήσας τὰ ἀρχομένης τῆς ἐπαναστάσεως μεγάλα παθήματά των, ἀπορῶ πῶς ὁ Κ. Κρητοβουλίδης παρενόησε τὰς πρὸς τοὺς δεινοπαθοῦντας τούτους ὁμογενεῖς θερμὰς καὶ προφανεῖς συμπαθείας μου, καὶ ἄλλ' ἀντ' ἄλλων παραναγνώσας ἔγραψεν, ἀγωνιζόμενος, ἀγνοῶ διατί, νὰ μετατρέψῃ ἐπὶ κακοῦ ὅσα εἶπα ἐπὶ καλοῦ, καθὼς ἐναργῶς ἀποδεικνύεται ἐξ ὧν ἀναφέρω ἐν τῷ ῥηθέντι κεφαλαίῳ καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς·

Ἄδικος, λέγει ὁ Κ. Κρητοβουλίδης, ἡ πρὸς τοὺς Κρήτας μομφή μου λέγοντος, ὅτι « ἂν καὶ ἐξηκολούθει ἡ ἐπανάστασις καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, καὶ διεδόθη καὶ εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἂν καὶ πλοῖα ὑπὸ σημαίαν ἑλληνικὴν ἐφαίνοντο κατὰ τὰ παράλια τῆς Κρήτης, οἱ κάτοικοι αὐτῆς χριστιανοὶ δὲν ἐπείσθησαν παντάπασι. » Δὲν ἀρνεῖται ὁ Κ. Κρητοβουλίδης τὴν ἀκινησίαν τῶν Κρητῶν, ἀλλὰ τὸν δικαιόνει λέγων, ὅτι « ἡ Κρήτη περιεῖχεν ἀνδρείους Τούρκους καὶ ἀρειτόλμους πολεμιστάς· » Ἀλλὰ μήπως καὶ ἐγὼ δὲν δικαιόνω τὴν ἀκινησίαν ταύτην, λέγων ἐν τῷ ΙΒ' τῆς ἱστορίας μου κεφαλαίῳ, ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς κατέβαλαν πᾶσαν φροντίδα εἰς διατήρησιν τῆς ἡσυχίας καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἐκδόσαντες ἐγκυκλίους, διότι ἔβλεπαν *ὅτι πᾶν κίνημα ἐπαναστάσεως ἔτειν εἰς ἐξολοθρευμὸν τῶν χριστιανῶν;*

Διηγούμενος ὅσα κακὰ ὑπέστη ἡ Κρήτη ὑπὸ τὴν μακρὰν Σαρακηνὴν ἐξουσίαν, λέγω τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ὅτι « πάμπολλοι τῶν ἐγκατοίκων ἠλλαξοπίστησαν, ἀλλ' ἐπανῆλθαν εἰς τὴν θρησκείαν τῶν » πατέρων των, ἀφ' οὗ ἐπανῆλθεν ἡ πατρίς των εἰς » τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. » Ὁ Κ. Κρητοβουλίδης ὁμολογεῖ ὅτι ἠλλαξοπίστησάν τινες· « ἀλλ' » ἄδικον, προσθέτει, νὰ κατακρίνεται διὰ τοὺς ὀλίγους τὸ ὅλον. » Ἀλλ' ἐγὼ δὲν εἶπα ὅλοι, εἶπα πάμπολλοι· ἐπρόσθεσα μάλιστα ὅτι πολλοὶ ἐπίστευαν εἰς Χριστὸν ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδεικνύων ὅτι ἐῤῥιζωμένη ἐν ταῖς καρδίαις των ἦτον ἡ πατρῴα πίστις των.

Παραλληλίζων τὴν διαγωγὴν τῶν κατὰ τὰς βορείους Σποράδας Ὀλυμπίων καὶ τὴν τῶν ἐν Γραμβούσῃ ἐπὶ τῆς ἐξαλείψεως τῆς πειρατείας ἐν ἔτει 1828, λέγει, ὅτι διέστρεψα τὴν ἀλήθειαν εἰπὼν ὅτι « ὁ κατὰ τὰς βορείους νήσους ἀποσταλεὶς Μιαούλης « εἰς ἐξάλειψιν τῆς ἐκεῖ πειρατείας δὲν ἐδοκίμασεν » ὅσα οἱ κατὰ τὴν Γραμβοῦσαν πειρατοδιῶκται, » διότι οἱ παρεπιδημοῦντες κατὰ τὰς νήσους ἐκεῖ» νας Ὀλύμπιοι, οἱ κύριοι ὅλων σχεδὸν τῶν ἐπὶ πει» ρατείᾳ πλοίων, τὰ παρέδωκαν οἰκειοθελῶς, 80 τὸν » ἀριθμόν. » Ποίαν δὲ ἐναντιότητα, ἐρωτᾷ, ἐπέφε-

ραν οἱ Κρῆτες; Οὐδεμίαν, ἀποκρίνομαι· λέγω μάλιστα ἐν τῷ ΟΒ' κεφαλαίῳ, ὅτι οἱ ἐν Γραμβούσῃ ὑπεσχέθησαν νὰ παραδώσωσιν εἰς τὸν Ἄγγλον μοίραρχον καὶ τὸ φρούριον καὶ τὰ πλοῖά των, ἀλλ' ἀπεποιοῦντο τὴν παράδοσιν τῶν δώδεκα, οὓς ἐζήτει ὁ Μοίραρχος ὡς ἐνόχους, ἐπὶ λόγῳ ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν εὑρίσκετο ἐν τῷ φρουρίῳ. Δὲν ἀρκοῦμαι εἰς τοῦτο, ἀλλὰ μέμφομαι καὶ τὸν Ἄγγλον μοίραρχον, ὡς μὴ δεχθέντα τὴν πρότασιν ταύτην, οὖσαν κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν ὁδηγιῶν τῆς Συμμαχίας, καὶ ἀποκαλῶ αὐτόν, διὰ τὴν κατ' ἐμὲ ταύτην σφαλερὰν ἑρμηνείαν τῶν ὁδηγιῶν του, ἄνθρωπον τοῦ γράμματος μᾶλλον ἢ τοῦ πνεύματος αὐτῶν.

Ὁ Κ. Κρητοβουλίδης λέγει ὅτι, κατ' ἐμὲ, οἱ ἐν Γραμβούσῃ Ἀγγλογάλλοι ἐκινδύνευαν νὰ ἐξολοθρευθῶσιν ἐν ῥητῇ νυκτὶ δι' ὑπονομῆς. Ἐγὼ λέγω ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ, ὅτι ὁ *Μοίραρχος Ἄγγλος εἰδοποιήθη*, ὅτι οἱ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς Ἀγγλογάλλοι ἐκινδύνευαν νὰ ἐξολοθρευθῶσιν ἐν ῥητῇ νυκτὶ δι' ὑπονομῆς, καὶ ὅτι *ἐπὶ τῇ εἰδοποιήσει ταύτῃ* ἔτρεξεν ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Στραγκουΐης εἰς τὸν ὑποδειχθέντα τόπον τῆς ὑπονόμου. Αὐτὸ τοῦτο λέγει ὡς ἔγγιστα καὶ ὁ Κ. Κρητοβουλίδης ἐν τοῖς ἑξῆς· « ὁ δὲ φρούραρχος » Στραγκουΐης διέδωκεν ἀπὸ δυσμένειαν ὅτι οἱ » Ἕλληνες ἐμελέτων νὰ βάλωσι πῦρ διὰ νὰ καύσωσι » τοὺς ἀξιωματικοὺς Γάλλους τοὺς ἐνοικοῦντας εἰς » τὸ οἴκημα. »

Διηγοῦμαι ἐν τῷ ΜΣΤ' κεφαλαίῳ ὅτι οἱ περὶ τὸ Κάνδακον παραβάντες τὰς σπονδὰς, ἐδολοφόνησαν τοὺς Σεληνιώτας Τούρκους, προκαταλαβόντες τὰ στενὰ ἐπὶ τῆς εἰς Χανιὰ διαβάσεώς των· ἀλλ' ὁ Κ. Κρητοβουλίδης ἀρνεῖται ὅτι οἱ Τοῦρκοι παρεδόθησαν συμβιβασθέντες, ὡς ἐγὼ διηγοῦμαι, καὶ λέγει· « ὅτι μόνον ἐγὼ ἀναφέρω τοῦτο, καὶ οὐδεὶς τῶν Κρητῶν τὸ γνωρίζει. »

Ἂν ἀνοίξετε τὴν Ἱστορίαν τοῦ Γόρδωνος, θὰ εὕρετε ὅτι ἀναφέρει αὐτὸς τὸ γεγονὸς λεπτομερέστερον, λέγων πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι οἱ παρὰ τῷ Ἀρμοστῇ Τομπάζῃ φιλέλληνες, Χάστιγξ καὶ Χὰν κατεταράχθησαν ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ ταύτῃ, καὶ δὲν συνκολούθησαν· συνενοχοποιεῖ δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Τομπάζην ὡς ἐνδόσαντα, ἐν ᾧ ἐγὼ, ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ παρ' αὐτῷ Σπανιολάκη, τὸν ἀθῶόνω ὡς μὴ ἐνδόσαντα. Ἰδοὺ ὅτι δὲν ἀναφέρω μόνον ἐγὼ τοῦτο. Λανθάνεται ἐπίσης ὁ Κ. Κρητοβουλίδης λέγων, ὅτι οὐδεὶς τῶν Κρητῶν γνωρίζει ὅτι οἱ ἐν Κανδάκῳ Τοῦρκοι παρεδόθησαν συμβιβασθέντες. Ἔχω πρὸ πολλοῦ εἰς χεῖράς μου ὑπόμνημα τοῦ κυρίου Ἀναγνώστου Παναγιώτου, ἑνὸς τῶν πρωτίστων τῆς Κρήτης ὁπλαρχηγῶν, τὸν ὁποῖον πολλάκις καὶ ὁ Κ. Κρητοβουλίδης ἀναφέρει ἐν εὐφημίαις· λέγει δὲ ὁ διακεκριμένος οὗτος ἀνὴρ ἐν τῷ ὑπομνήματί του τὰ ἑξῆς αὐτολεξεί·

« Ὁ δὲ Ἀρμοστής, διορίσας ἐπιστάτην τοῦ Κα- « στελίου (τῆς Κισάμου) μετέβη εἰς Κάνδακον, « ὅπου καὶ αὐτοῦ εὑρίσκοντο συγκεντρωμένοι Τοῦρ- « κοι. *Παρεδόθησαν δὲ καὶ οὗτοι ὡς καὶ οἱ τῆς* « *Κισάμου*, καὶ ἐπέρασαν διὰ ξηρᾶς καὶ ἦλθαν εἰς » τὸ φρούριον τῶν Χανιῶν » Ἰδοὺ καὶ ἀξιοπίστου Κρητὸς μαρτυρία ὅτι παρεδόθησαν οἱ τοῦ Κανδάκου, ὡς καὶ οἱ τῆς Κισάμου. Ὅτι δὲ οἱ τῆς Κισάμου παρεδόθησαν συμβιβασθέντες, καὶ ἀπῆλθαν ἀβλαβεῖς εἰς Χανιὰ δὲν τὸ ἀρνεῖται ὁ Κ. Κρητοβουλίδης. Καὶ ἐσχάτως ἐρωτηθεὶς παρ' ὑμῶν, ἐπὶ τῇ αἰτήσει μου, ὁ παρὰ τῷ Τομπάζῃ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον Κ. Νικόλαος Καλλέργης περὶ τῆς κατὰ τὸν Γόρδωνα διαγωγῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς παραδόσεως τῶν ἐν Κανδάκῳ, ἀπήντησε διὰ τῆς πρὸς ὑμᾶς εἰς Σύραν γαλλιστὶ ἐπιστολῆς του τῆς 18 Ἰανουαρίου 1859 ἣν μοὶ διεβιβάσατε τὰ ἑξῆς·

« Ὡς *πρὸς τὴν παράδοσιν* δὲ (reddition) τοῦ » Κανδάκου, ἥτις παρηκολούθησε τὴν τῆς Κισάμου, » ἐγένετο τῷ ὄντι λόγος περί τινος παρεννοήσεως, » καθ' ἣν τὸ ὄνομα τοῦ Τομπάζη παρεισήχθη ὑπὸ » τῶν ἐχθρῶν· ἀλλ' ὀφείλω ἐν συνειδήσει νὰ σᾶς « βεβαιώσω, ὅτι οὔτ' ἐγὼ, οὔτ' ἄλλοι πολλοί, ἐπίσης « ἀμερόληπτοι, δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν τῷ Τομ- » πάζῃ τὴν παραμικρὰν ἐνοχὴν εἰς *τοιαύτην σκαν-* » *δαλώδη* πρᾶξιν. »

Θεωρήσας τὴν ἐν Κρήτῃ δόξαν τοῦ ἀγῶνος Ἑλληνικὴν δόξαν ἀποδίδω πολλάκις ἐν τῇ Ἱστορίᾳ μου τὸν ὀφειλόμενον ἔπαινον εἰς τὸν πατριωτισμόν, τὴν ἀνδρίαν, καὶ τὴν ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερίαν τῶν ἐν Κρήτῃ Χριστιανῶν, τόσον ἀνίσως πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀγωνιζομένων, καὶ συχνάκις ἀναφέρω ἐν εὐφημίαις τοὺς ὁπλαρχηγοὺς Τσελεπῆν, Ἀναγνώστην, Σήφακαν, Μελιδώνην, Πρωτοπαπαδάκην καὶ ἄλλους· ἀλλ' ἐπαινῶν τὰ ἀξιέπαινα, κατέκρινα καὶ τὰ ἀξιοκατάκριτα ὅπως καὶ ὁπουδήποτε τῆς Ἑλλάδος τὰ ἀπήντησα.

Ἱκανὰ νομίζω ταῦτα εἰς φανέρωσιν τῆς ἀληθείας ἣν ἀπαιτεῖ πρὸ παντὸς ἄλλου ἡ ἱστορία, καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀξίας τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὑπομνημάτων. Συνάγεται δὲ ἐκ τούτων ὅτι ὁ Κ. Κρητοβουλίδης, προθέμενος τὴν ἀναίρεσιν ὅσων ἀνωτέρω μνείαν ποιῶ, τὰ ἐπικυροῖ δι' ὧν διηγεῖται, ἐκτὸς ἑνὸς καὶ μόνου περιστατικοῦ, τῆς ἐκ Κανδάκου εἰς Χανιὰ μεταβάσεως τῶν Σεληνιωτῶν· ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ εἶχε κατὰ τοῦτο αὐτὸς μᾶλλον δίκαιον ἢ ἐγώ.

Ὅλως ὑμέτερος

Σ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ.

ΑΠΟΔΗΜΗΤΟΥ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

—ooo—

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 214, 215 καὶ 217.)

—

Καὶ ἀληθῶς ζωογόνα ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὰ νάματα τῆς ἀγγλικῆς ἐλευθερίας. Πολλάκις καὶ ἤκουσα καὶ ἀνέγνων ὅτι οὐδαμοῦ πνέει δαψιλέστερος τῆς ἐλευθερίας ὁ ἀὴρ ὅσον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πιθανόν, διότι

ἕκαστος δίδει ἰδιαιτέραν σημασίαν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν κατὰ τὴν ἰδίαν ὄρεξιν καὶ προαίρεσιν· καὶ τοῦτο ἐνόουν ἄλλοτε ὅτε παίζων ὠνόμαζον ποικίλως αὐτήν, « ἦχον περιβομβοῦντα ὡς σάλπιγγα, κυμβάλου ἀλαλαγμόν, βοὴν κέρατος, σημαίαν κυμαινομένην ἐν θυέλλαις καὶ τρικυμίαις, ἀστραπὴν διαλάμπουσαν ὑπὸ τὸ οὐράνιον τόξον » (*). Ἐὰν ἐλευθερίαν ἐννοῶσι τὴν περὶ τὸ λέγειν καὶ γράφειν ἀκρασίαν, τὴν ἀδράνειαν τοῦ νόμου ἢ τὴν ἀναλγησίαν τῆς κοινῆς γνώμης περὶ τὸ τιμωρεῖν τὴν ὕβριν, τὴν ἀδικίαν, τὴν πρὸς τοὺς νόμους ἀσέβειαν, ὦ! τοιαύτην ἐλευθερίαν εὑρίσκεις καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐὰν ὅμως ἐλευθερία εἶναι, ὡς ἐγὼ τοὐλάχιστον φρονῶ, οὐ μόνον ἡ δημοσιότης καὶ οἱ συνταγματικοὶ θεσμοί, (μὴ δὲν εἶχε τοιούτους καὶ ὁ ἐσχάτως πεσὼν αὐτοκράτωρ Σουλούκ;) ἀλλὰ καὶ εὐλάβεια πρὸς τὸν νόμον, καὶ ἀγρυπνία διηνεκὴς τῶν πολιτῶν ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως αὐτοῦ, καὶ ἀπάρνησις τῶν ἰδίων συμφερόντων χάριν τῶν δημοσίων, καὶ εὐσυνείδητος ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος, ἐξαιρέτως δὲ ἀγανάκτησις, καὶ ἀγανάκτησις διάπυρος, κατὰ τῆς πρὸς τὸν ἄλλον ἀδικίας ὡς εἰ ἐγίνετο πρὸς σὲ αὐτόν, καὶ ἀπὸ κοινοῦ εἰρηνικὴ καὶ ἔλλογος σύμπραξις ὑπὲρ τῆς ἐπανορθώσεως τῆς ἀδικίας αὐτῆς, τοιαύτη ἐλευθερία εἰς μόνην τὴν Ἀγγλίαν ὑπάρχει. Καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖ κατοικοῦσιν ἄνθρωποι, ὑπάρχουσι πάθη καὶ συμφέροντα, καὶ πολλάκις ὀρθόνος, ἡ συκοφαντία, ἡ ἰδιοτέλεια διαστρέφουσι τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ὀλιγοχρόνιος εἶναι ἡ ἐπικράτησις τοῦ ψεύδους, καὶ αὐτὸς λόγου χάριν ὁ τύπος ὅστις σὲ ἠδίκησεν, αὐτὸς πάλιν σπεύδει νὰ σοὶ ἀποδώσῃ δικαιοσύνην.

Οὔτε πρόθεσιν ἔχω, οὔτε ἁρμόδιον εἶναι, διότι, μὴ λησμονήσωμεν, δὲν γράφω πραγματείαν ἀλλὰ παρέργους καὶ κούφους ἀναμνήσεις, νὰ ἐξετάσω διὰ τί ἐνῷ καὶ ἡ Γαλλία χθὲς εἶχε καὶ ἡμεῖς σήμερον ἔχομεν συνταγματικοὺς θεσμούς, καὶ ἐκείνης ἀπεῖχε καὶ ἡμῶν ἡ ἐλευθερία πολὺ ἀπέχει τῆς ἀγγλικῆς· τὴν ἀπορίαν ταύτην ἴσως πρὸ αἰώνων ἔλυσεν ὁ Σταγειρίτης εἰπὼν ὅτι ὁ νόμος « οὐχ οἷος ποιεῖν ἀγαθοὺς καὶ δικαίους τοὺς πολίτας. » Ἀλλ' ὅστις καὶ ὀλίγον ἐμελέτησε τὰ τῶν Ἄγγλων, ἀδύνατον νὰ μὴ ἐλεεινολογῇ τὴν ἀκρισίαν ἐκείνων ἐκ τῶν ἡμετέρων, οἵτινες καὶ γράφοντες καὶ βουλευόμενοι συγκρίνουσι τὸ καθ' ἡμᾶς πολίτευμα πρὸς τὸ τῆς Βρετανίας, καὶ μεμψιμοιροῦσιν ὅτι δὲν εἴμεθα πανομοιότυπα τῶν κατοικούντων παρὰ τὸν Τάμεσιν. Ἀγνοοῦσιν ὅμως ἢ λησμονοῦσιν ὅτι καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Τουρκίαν ὁ νόμος τιμωρεῖ μὲν ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸν φονέα καὶ τὸν λῃστήν, εἶναι δὲ ὅλως ἀνίσχυρος ὡς πρὸς τὸν δολοφόνον καὶ τὸν ὑπεξαιροῦντα· τούτους τιμωρεῖ ἄλλος νόμος ἄγραφος μὲν ἀλλ' ἰσχυρότερος τοῦ γραπτοῦ, ὁ τῆς κοινῆς μερίμνης καὶ ἀγανακτήσεως, ὅστις ὅμως οὐδαμοῦ ὑπάρχει τοσούτῳ ἔνθερμος, ὡς ἔλεγον, ὅσῳ εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον ὅπου καὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης ὡς περὶ ἰδίου συμφέροντος.

Τοιαύτης κοινῆς μερίμνης πάνδημον ἔκφρασιν εὐτυχήσας εἶδον εἰς Μάντσεστερ· τὴν 23 Νοεμβρίου, ἤτοι μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν ἐκεῖ ἄφιξίν μου, ἡ πόλις ἐτέλει συναναστροφὴν ἢ soirée, ὡς ἔγραφον τὰ εἰσιτήρια, πρὸς τιμὴν τῶν κυρίων Γίβσων καὶ Βράϊτ. Ὁ Γίβσων καὶ ὁ Βράϊτ, ἀντιπρόσωποι ἐπὶ πολλὰ κατὰ συνέχειαν ἔτη τῆς πόλεως ταύτης, ἦσαν δημοτικώτατοι καὶ προσφιλεῖς διά τε τὸ ἦθος, τὴν πολιτικὴν σύνεσιν καὶ τὴν εὐγλωττίαν· ἀλλ' ὅτε τὸ 1854 ἐχύθη λάβρος ὁ κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἐκεῖνος χείμαῤῥος, καὶ διαλυθείσης τῆς Βουλῆς ἐγένοντο νέαι ἐκλογαί, καὶ ὁ εἷς καὶ ὁ ἄλλος ἀπεκηρύχθησαν, διότι ἀμφότεροι ἦσαν ὀπαδοὶ τῆς εἰρήνης· καὶ τὸ περίεργον, ἀπεκηρύχθησαν ὑπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης ἥτις ζῶσα ἐκ βιομηχανίας τὴν εἰρήνην καὶ μόνην ἀσπαζομένης, ἀποτροπιάζεται ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην βρετανικὴν χώραν τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ συνέβη τι περιεργότερον, ἰδιάζον εἰς μόνον τὸν ἀγγλικὸν χαρακτῆρα· τὸ Βίρμιγγαμ, ἄλλη πόλις τῆς Ἀγγλίας, ζῶσα καὶ αὐτὴ ἐκ βιομηχανίας, βιομηχανίας ὅμως τρεφομένης διαφερόντως ὑπὸ τοῦ πολέμου, διότι στρέφεται περὶ κατασκευὴν ὅπλων καὶ σφαιρῶν καὶ ἄλλων σιδηρῶν ἐργαλείων, υἱοθέτησε τὸν κήρυκα τῆς εἰρήνης καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν ἀντιπρόσωπον εἰς τὴν Βουλήν· ἀλλὰ καὶ ὁ Γίβσων ἐξελέχθη ὑπὸ εὐτελοῦς πόλεως Ἄστον καλουμένης. Τοσούτῳ δὲ ἐθεωρήθη ταπεινωθὲν τὸ Μάντσεστερ, ὥστε παριστάνων τις αὐτὸ ὡς γωνίαν ἀκατονόμαστον καὶ σκοτεινήν, ἀνάγκην ἔχουσαν ξένου φωτός, ἔγραφε χαριεντιζόμενος « ἡ παρὰ τὸ Ἄστον πόλις Μάντσεστερ » (Manchester near Aston).

Ἀλλ' ὅτε ἐκόπασεν ὁ πυρετὸς καὶ ἀνένηψεν ἡ ἀγνώμων πόλις, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἀντιπροσώπους, καὶ ἵνα ζητήσῃ, οὕτως εἰπεῖν, συγγνώμην ἐκάλεσεν αὐτοὺς εἰς πανήγυριν. Τρεῖς χιλιάδες καὶ πεντακόσια εἰσιτήρια διενεμήθησαν, ἡ δὲ συνάθροισις ἐγένετο ἐν μεγίστῃ αἰθούσῃ, τῇ New Free-trade Hall λεγομένῃ. Πόσοι ἀσθμαίνοντες ἔτρεχον ζητοῦντες εἰς μάτην εἰσιτήρια! ἀλλὰ καὶ ἐγὼ θὰ ἔμενον ἐκτὸς τοῦ παραδείσου εἰς τὸν ὁποῖον τοσοῦτον ἐπεθύμουν νὰ ἐντρυφήσω, εἰμὴ ἤρχετο εἰς βοήθειάν μου ὁ Κ. Νικόλαος Νομικός. Ὁ Κ. Νομικός, ἐκ τῶν φιλογενεστέρων μεγαλεμπόρων τῆς Ἑλλάδος, διακρίνεται ἰδίως διὰ τῆς προθυμίας μεθ' ἧς συντρέχει πᾶν ἔργον ἐθνωφελές, καὶ ὡς πολλάκις μὲ ἐβεβαίωσεν ὁ πλοίαρχος Γ. Τομπάζης, ὁ σταλεὶς εἰς Ἀγγλίαν πρὸς κατασκευὴν τῶν πρώτων ἀτμοπλοίων τῆς Ἑλληνικῆς ἑταιρίας, εἰς ἐκείνου πρὸ πάντων τὸν ζῆλον καὶ τοὺς ἀγῶνας ὀφείλεται ἡ γενναία χρηματικὴ συνεισφορὰ τῶν ἐν Μάντσεστερ καὶ Λίβερπουλ χάριν τῆς συστάσεως τῆς ἑταιρίας ταύτης.

Ἐγὼ δὲ γνωρίζω ὅτι ὅλων τῶν ἐν Ἀθήναις ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν καταστημάτων εἶναι εὐεργέτης ἢ συνδρομητής, καὶ ὅτι καὶ ἀξιόλογον συλλογὴν ἀρχαίων δακτυλιολίθων ἐδωρήσατο εἰς τὸ

(*) Ὅρα ἐν τῷ Θ' φυλλαδίῳ τὸ ἄρθρον τὸ ἐπιγραφόμενον· « Τί ἐστιν ἐλευθερία ».

ἐθνικὸν Μουσεῖον· ὡς ἀντιπρόσωπος δὲ τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρίας καὶ αὐτὸς συνεισέφερεν ἐσχάτως καὶ ἄλλους παρεκίνησε νὰ συνεισφέρωσιν ἱκανὰ εἰς ἀγορὰν ἐνδυμάτων τῶν κορασίων.

Χάρις λοιπὸν τῇ εὐμενεῖ καὶ εὐγενεῖ προαιρέσει τοῦ Κ. Νομικοῦ ἦλθον καὶ ἐγὼ εἰς τὴν *Αἴθουσαν τῆς ἐλευθέρας ἐμπορίας*. Τὸ σχῆμα αὐτῆς εἶναι ὠοειδές· στοὰ μακρὰ περιζωννύει ἑκατέρωθεν αὐτήν, καὶ πρὸς τὸ βάθος ἀνοίγονται θεωρεῖα· ἀπέναντι τῶν θεωρείων ὑψοῦται βῆμα κλιμακωτόν, καὶ παρὰ τὴν ἀνωτέραν βαθμίδα μεγαλοπρεπὲς ὄργανον διαχέον πολύκροτα τὰ μέλη αὐτοῦ τέρπει τὰς ἀκοὰς τοῦ πλήθους· τὸ πλῆθος εἶναι ἀναρίθμητον, καὶ ἡ διεξοδικὴ στοὰ θὰ ὑπενέδιδεν ἴσως εἰμὴ ἄνῃκον οἱ ἐπ' αὐτῆς σωροὶ εἰς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν ἐλαφρὰν φυλήν. Αἱ πλεῖσται τῶν Ἀγγλίδων φοροῦσι τὴν ἑσπέραν ἐκείνην πορφυροῦν ἐπενδύτην, καὶ τὸ ἀπαθὲς αὐτῶν κάλλος ἔχει ἀσυνήθη τινὰ ζωηρότητα. Ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ βήματος κάθηνται πεπυκνωμένοι οἱ πρόεδροι τῆς ἑορτῆς καὶ πολλοὶ ἄλλοι κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοί, μεθ' ὧν καὶ ὁ ἐφημέριος τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ὑπὸ δὲ τὸ βῆμα φάλαγξ στενογράφων κρατούντων γραφίδας κύπτει ἐπὶ μακρᾶς τραπέζης τὴν κεφαλὴν καὶ παρασκευάζεται ὡς εἰς μάχην. Πεντήκοντα δημοσιογράφοι ἐλθόντες ἐπίτηδες ἐξ ἄλλων πόλεων παρίστανται ἀντιπρόσωποι τοῦ ἐφημέρου τύπου τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Ἡ ἡρεμία, ἡ τάξις σὲ καταπλήττουσι, καὶ νομίζεις ὅτι εὑρίσκεσαι ἐν μέσῳ τῆς Γερουσίας, οὐχὶ τῆς τῶν Ἀθηνῶν ὅπου φωνοποῦσι καὶ ὑβρίζονται διὰ τὴν κλίμακα τῶν σιτηρῶν καὶ τὸ σύρμα τοῦ τηλεγράφου, ἀλλὰ τῆς σεμνοπροσώπου καὶ αἰδουμένης ἑαυτὴν Γερουσίας τῶν πάλαι Ῥωμαίων.

Καὶ αὕτη μὲν ἐν γένει ἡ διάταξις τῆς αἰθούσης· ἀλλ' ὑπὲρ αὐτήν, πρὸς τὰ πλάγια, ὑπάρχουσιν ἄλλαι αἴθουσαι ἄλλου εἴδους πλῆθη περιλαμβάνουσαι, πλῆθη προσδιωρισμένα ἵνα δροσίσωσι τὸν βαθυπύθμενα λάρυγγα τῶν ἐν τῇ κάτω σεσωρευμένων· σύγκεινται δὲ τὰ δεύτερα ταῦτα πλήθη ἐκ 2,400 πηττῶν, 4,000 πλακουντίων, 2,500 ἠρτυμένων φρυγανιῶν, 300 δωδεκάδων πορτογαλλίων, δὲν ἐνθυμοῦμαι πόσων χιλιάδων μήλων καὶ ἀπίων καὶ παξιμαδίων, καὶ ἐκ πύργων σταφυλῆς, καὶ ἐξ ὀχυρωμάτων οἴνου καὶ καφὲ καὶ τείου, καὶ ἐκ φρουρίων σάκχαρος, ὅλων τούτων καὶ πολλῶν ἄλλων ἀγορασθέντων παρὰ τῶν γνωστοτέρων κατασκευαστῶν ἢ μεταπρατῶν ἑκάστου εἴδους. Ἀλλὰ τοσαύτη ἡ ἀνυπομονησία τοῦ κάτω στρατοπέδου ἵνα προσαγορεύσῃ τοὺς στρατάρχας τῆς πανηγύρεως, ὥστε οὐδ' ἀκροβολίζεται πρὸς τὸ ἄνω. Ἀστεῖοί τινες, γελῶντες τὴν ἀνυπομονησίαν ταύτην, χειροκροτοῦσι τοὺς ἀναβαίνοντας εἰς τὸ βῆμα ὡσανεὶ ἦσαν ὁ Βράϊτ ἢ ὁ Γίβσων, καὶ συμπαρασύρουσι καὶ τοὺς ἄλλους. Ἐν τοσούτῳ τὸ ὄργανον ἠχεῖ· μέλος σοβαρὸν ἀκούεται, καὶ αἴφνης, ἄνευ προμελέτης, ἄνευ προπαρασκευῆς συνηχεῖ σύμπαν τὸ ἀκροατήριον. Καὶ ἤκουσα κατανυγεὶς τὴν καρδίαν καὶ ἀναρρίσσων ὁλόκληρον λαὸν μεταμελούμενον καὶ ψάλλοντα μετ' εὐγνωμοσύνης· *θὲν θέλομεν σᾶς λησμονήσει ποτέ!*

Καὶ ἰδοὺ εἰσῆλθεν ὁ Βράϊτ καὶ ὁ Γίβσων· καὶ ὡς φρενητιῶντα ἐχειροκρότουν τὰ πλήθη, καὶ ἠλάλαζον, καὶ ἐκυμάτιζον τοὺς πίλους. Αἱ γυναῖκες ἐκροτάλουν τὰς παλάμας καὶ ἐπτερύγιζον τὰ ῥινόμακτρα. Καὶ ὡς ἡ Ῥαχὴλ δὲν ἔπαυε κλαίουσα διότι δὲν εὗρισκε τὰ τέκνα αὐτῆς, οὕτω καὶ ὁ λαὸς ἐκεῖνος δὲν ἔπαυεν ἐπευφημῶν διότι ἀνεῦρε τοὺς ἰδίους πατέρας.

Ὦ! ὁποῖος λαός!

Ὁ Βράϊτ καὶ ὁ Γίβσων, καὶ μάλιστα ὁ πρῶτος, ἤρχοντο νὰ ὁμιλήσωσιν ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου, καὶ νὰ συστήσωσι τὴν ἐπέκτασιν τοῦ δικαιώματος τῆς τε ψηφοφορίας καὶ τῆς ἐκλογῆς. Πρὸ αὐτῶν ὅμως προελόγισεν ὁ πρόεδρος τῆς ὁμηγύρεως ἀναπολήσας τὰς πρὸς τὴν πόλιν ὑπηρεσίας τῶν δύο ἀρχαίων αὐτῆς ἀντιπροσώπων, καὶ ἐξυμνήσας αὐτούς, καὶ δακρύσας ὁ χυδαιοπρόσωπος, καὶ ῥικνός, καὶ τραχηλόσιμος ἐκεῖνος Ἄγγλος.

Μετὰ τὸν πρόεδρον ὡμίλησαν δύο ἄλλοι, ἐξ ὧν τὸν ἕνα ἐξέλαβον ἀντὶ ἱερέως (καὶ ἦτο ἱερεύς), διότι ἔφερε λαιμοδέτην λευκόν, ἦτο φυσίγναθος, εἶχε τοὺς ὀφθαλμοὺς προεξέχοντας, τὰς ὀφρῦς μετωπιαίας καὶ τὴν ῥῖνα ἐξωγκωμένην καὶ τρίπηχυν, ὁμοίαν τῆς τοῦ στενοβράκου ἐκείνου ποιητοῦ τοῦ Αἰγαίου, τὴν ὁποίαν ἐζωγράφησεν ὁ μακαρίτης Ῥίζος διὰ τῆς χαριεστάτης αὐτοῦ γραφίδος.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἀνεκάλεσαν εἰς τὸν νοῦν μου τὸ τῶν ἀρχαίων ἐκεῖνο·

Λαλεῖν μὲν ἄριστος ἀδυνατώτατος δὲ λέγειν.

Ἀξιοσημείωτον δὲ χαρακτηριστικὸν εἶχον καὶ οἱ τρεῖς ῥήτορες τὸ ἀδιάκοπον καὶ βαρυηχὲς γρονθοκόπημα· ὥστε ἂν δὲν συνετρίβη ἡ πρὸ αὐτῶν τράπεζα, αἱ δεξιαὶ ὅμως αὐτῶν θὰ ἔμειναν βεβαίως ἐπὶ μακρὸν ἄχρηστοι.

Τέταρτος ἀνέβη τὸ βῆμα ὁ Γίβσων. Ἀφίνω πρὸς τὸν ἀναγνώστην νὰ φανταισθῇ πόσον αἱ ῥαγδαῖαι χειροκροτήσεις ἠνάγκασαν τὸν λόγον τοῦ ῥήτορος νὰ κρέμᾶται ἐπὶ πολλὴν ὥραν μετέωρος ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Τοῦ Γίβσωνος ἡ ἐμφάνισις μετήλλαξε τὴν ἄχαριν σκηνογραφίαν τοῦ βήματος· ἡ φυσιογνωμία αὐτοῦ εἶναι γλυκεῖα, τὸ ἦθος κόσμιον καὶ εὐγενές, αἱ τρίχες ξανθαὶ ἀλλ' ἀραιαὶ κατὰ τὴν κορυφήν, τὸ σῶμα ὑψηλόν, καὶ ἀδιακόπως πλανᾶται μειδίαμα ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ. Καὶ τὸν μὲν λόγον ἔχει ταχύν, σαφῆ, εὔροον καὶ εὐτράπελον, τὴν δὲ χειρονομίαν ἀκάματον καὶ βαρυκτυπῆ ὡς καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ.

Ὁ λόγος τοῦ Γίβσωνος μοὶ ἐφάνη ὅπως καὶ οἱ τῶν καλῶν τῆς Ἀγγλίας ῥητόρων, ἀφελής, ποικίλος, μεστὸς πραγμάτων καὶ ἰδεῶν, ἀπηλλαγμένος περιαυτολογίας καὶ πειστικὸς ἅμα δὲ καὶ ἄμοιρος περινενοημένων ἐπιχειρημάτων καὶ περιττῆς μακρηγορίας. Ὁ ῥήτωρ ὡμίλησε καὶ περὶ βιομηχανίας, καὶ περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου καὶ περὶ ἐμπορίας, καὶ περὶ ἐλευθεροτυπίας, καὶ περὶ δημοσίων ἐξόδων, καὶ κατεδίκασε τὸν κατὰ τῆς Περσίας πόλεμον, καὶ

συμφέρουσαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, δικαίαν δὲ εἰς τὴν Ἑπτάνησον ἀπέδειξε τὴν ἀπόδοσιν τῶν Ἰονίων νήσων εἰς τὴν ὁμόθρησκον καὶ ὁμόγλωσσον καὶ ὁμογενῆ Ἑλλάδα, καὶ τὴν ὁμιλίαν ἐπέσπειρε διὰ χαριεντισμῶν καὶ σαρκασμῶν, οἵτινες πολλάκις μὲν τὸν γέλωτα, ἐνίοτε δὲ καὶ τοὺς γρυλλισμοὺς τοῦ ἀκροατηρίου προεκάλεσαν καὶ παρέτειναν.

Μετὰ δὲ τὸν Γίβσωνα ἦλθεν ὁ Βράϊτ· ὡς οἱ βασιλεῖς οἵτινες ἐν ἡμέραις τελετῶν πορεύονται μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἡγεμονικοὶ κατόπιν ἀξιωματικῶν καὶ ἄλλων θεραπόντων, ἢ ὡς ἡ λογὰς ἐκείνη φάλαγξ τὴν ὁποίαν στέλλει τελευταίαν ὁ στρατηγὸς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἵνα διακρίνῃ τὴν ἀμφίῤῥοπον μάχην, οὕτω καὶ αὐτὸς ἦλθεν ἔσχατος ὅπως διὰ τῆς δεινότητος τοῦ λόγου καὶ διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἐπικυρώσῃ ὅσα εἶπον οἱ προλαλήσαντες καὶ ἀνεγείρῃ τρόπαιον νίκης ὁριστικῆς καὶ τελείας.

Ὁ Βράϊτ ἔχει τὴν ὄψιν ὅλως ἀλλοίαν τῆς τοῦ προλαλήσαντος. Τὸ ἀνάστημα μᾶλλον βραχύς, ἔχει τὰ νῶτα κυρτά, τὴν κεφαλὴν ἀνεστραμμένην, τὸ μέτωπον σύνοφρυ, τὸ βλέμμα ὀξύ, τὸ πρόσωπον αὐστηρὸν καὶ ὅλως ἀμειδές, τὴν κόμην μακρὰν καὶ τὸ ἦθος ἀριστοκρατικόν, ἐμφαῖνον ὅτι αἰσθάνεται τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀκαταγώνιστον αὐτοῦ ἐπενέργειαν. Ὡς ἀνήκων δὲ εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Κουακέρων φέρει τὸ ἔνδυμα κομψότον καὶ σεμνόν, καὶ ὁμιλῶν μεγίστην δεικνύει ἐγκράτειαν περὶ τὴν χειρονομίαν. Ἐφάμιλλος κατὰ τὴν εὐγλωττίαν τοῦ γνωστοῦ Γλάδστωνος, ἔχει τὸν λόγον πολυχεύμονα, περιανθῆ, ἔντεχνον, εὐκρινῆ, ὀξυτόμον ὡς βέλος καὶ γόνητα· ἑνὶ λόγῳ εἶναι ἀληθὴς ῥήτωρ. Εἰ καὶ ἀντίπαλος τοῦ τελευταίου πολέμου, καὶ δεινός, ἢ μᾶλλον ὑπερβολικός, μαστιγεὺς τῶν ἠθῶν καὶ τῶν νόμων τῆς ἰδίας πατρίδος, οὐδὲν ἧττον αὐξάνει καὶ κραταιοῦται ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐπιῤῥοὴ αὐτοῦ. Ὅτε ἀνέβη εἰς τὸ βῆμα τὰ πλήθη ἀνεπήδησαν διαμιᾶς καὶ ἐπανέλαβον ῥαγδαιότερον τὰς πρώτας ἐπευφημίας· αὐτὸς δὲ ἱστάμενος ἀκίνητος περιέφερεν ἡγεμονικῶς καὶ ἀπαθῶς τὸ βλέμμα, ὡσανεὶ ἔλεγεν ὅτι κατὰ χρέος προσεφέρετο αὐτῷ ἡ λατρεία ἐκείνη. Ἡ ὁμιλία αὐτοῦ ὑπόθεσιν εἶχε τὴν ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον μεταρρύθμισιν τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου· καὶ δὲν ἐποικίλε μὲν αὐτὴν ὡς καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ ῥήτωρ διὰ παρεκβάσεων, ἀλλ' ὡς δεξιὸς ἀνατόμος διέσχιζε πανταχόθεν τὸ ζήτημα, καὶ ἀπεδείκνυε, καὶ ἔπειθε, καὶ κατεγοήτευε. Τὰ πλήθη ἐκρέμαντο ἀπὸ τῶν χειλέων αὐτοῦ, ἐξ ὧν ἔῤῥεε κελάδων καὶ ἀκατάσχετος ὁ λόγος, οἱ δὲ παρὰ τοὺς ταχυγράφους *διάβολοι* ἐρχόμενοι καὶ ἀπερχόμενοι ἀλλεπάλληλοι, ἐθέρμαινον καὶ αὐτὸν τὸν τηλέγραφον διὰ τῆς εὐγλωττίας τοῦ ῥήτορος (*).

Ὅτε τὴν ἐπιοῦσαν περιειρχόμην τὴν ἐκτεταμένην καὶ πολυπληθῆ ἐκείνην πόλιν, μοὶ ἐφαίνετο ὅτι πάντες εἶχον λησμονήσει καὶ τὸν Βράϊτ, καὶ τὸν Γίβσωνα, καὶ τὴν εὐγλωττίαν αὐτῶν, καὶ τὴν μεταῤῥύθμισιν, καὶ τὰς πήττας καὶ τὰ γλυκύσματα, διότι ἔβλεπον πάντας τρέχοντας χάριν ὑποθέσεων, ἢ καταγινομένους εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰς ἀποθήκας αὐτῶν. Τὰ παμφορεῖα διέσχιζον ἀλλεπάλληλα τὰς ὁδοὺς φέρον ἕκαστον ἐντὸς καὶ ἐπὶ τῆς ὀροφῆς περὶ τοὺς τριάκοντα καὶ ἐξ ἐπιβάτας, καὶ πρὸς τούτοις βαρὺς κρότος τροχῶν κυλιομένων ἐναγωνίως ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου ἐδάφους μὲ προειδοποίει ὅτι καὶ ἄλλαι ἅμαξαι βαρύτεραι ἔχουσαι φορτίον ἤρχοντο κατόπιν. Καὶ τῳόντι τοιοῦτο ἦτο τὸ φορτίον, οὐχὶ ὅμως ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐξ ἄλλων τροχῶν, τροχῶν (κεφαλίων) τυροῦ βάρος καὶ μέγεθος ἐχόντων πολὺ ἀνώτερον τῶν τῆς ἁμάξης· δὲν εἶναι δὲ ὅ,τι λέγω ὑπερβολή, διότι, καθὰ καὶ ἄλλοι μοὶ εἶπον, ἕκαστος τυρὸς ζυγίζει περὶ τὰς ἑκατὸν ὀκάδας. Πρὸς τί ἄρα ὁ τόσος ὄγκος; Ἀλλ' οὐδεὶς ἐκείνων πρὸς οὓς ἀπέτεινα τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἐγίνωσκε τί ν' ἀποκριθῇ.— Σὺ δὲ τί συμπεραίνεις; μὲ ἠρώτησέ τις τῶν γνωρίμων μου.— Ὅτι ἐκδικοῦνται, ἀπεκρίθην, τὸν Στράβωνα. — Τὸν Στράβωνα! τί ἔχει νὰ κάμῃ ὁ Στράβων μὲ τὸ τυρίον τοῦ Μάντσεστερ. Μὴ νομίζῃς, προσέθηκεν, ὅτι εἶσαι εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐξακολουθεῖς λαλῶν λογιωτατίστικα; Ἐδῶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἠξεύρουν θεωρίας, εἶναι θετικοί. — Καὶ ἐγώ, εἶπον, σὲ ὁμιλῶ θετικῶς. Ὁ Στράβων ἔλεγεν ὅτι τὰ ἤθη τῶν Ἀγγλων ἦσαν τόσῳ βάρβαρα, « ὥστε γάλακτος εὐποροῦντες μὴ τυροποιεῖν, διὰ τὴν ἀπειρίαν. » Διὰ νὰ ἐκδικηθῶσι λοιπὸν τὸν Στράβωνα κατακρίνοντα αὐτοὺς ὅτι οὔτε τυρίον ἦσαν ἱκανοὶ νὰ πήξωσι, κατασκευάζουν σήμερον τόσῳ μεγάλα κεφάλια.

Τὸ Μάντσεστερ, πόλις περιέχουσα ὑπὲρ τὰς τριακοσίας χιλιάδας κατοίκων, ἐνῷ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος μόλις κατῳκεῖτο ὑπὸ ὀγδοήκοντα χιλιάδων, εἶναι ἐκ τῶν βιομηχανικωτέρων τῆς Μεγάλης Βρετανίας· κατασκευάζονται δὲ ἐν αὐτῇ κατ' ἐξαίρετον ὑφάσματα βαμβακερὰ διὰ χιλιάδων ἀτμοκινήτων μηχανῶν, ὧν τινας ἐπεσκέφθην τῇ συνδρομῇ καὶ αὖθις τοῦ Κ. Νομικοῦ. Ὁ Κ. Νομικὸς μὲ ὡδήγησε κατὰ πρῶτον εἰς τὸ ἐργοστάσιον τοῦ Κ. Sterling. Τὸ πολυόροφον τοῦτο κατάστημα περιέχει πολλὰς καὶ ἐκτεταμένας αἰθούσας καὶ πολλὰς μηχανάς, πρὸς δὲ καὶ χιλίους διακοσίους ἐργάτας, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι (τὰ τρία τέταρτα περίπου) γυναῖκες. Μία μηχανὴ παραλαμβάνει ἀκάθαρτον καὶ ἀκατέργαστον τὸ βαμβάκιον καὶ καθαρίζει αὐτό, μία ἄλλη τὸ μεταβάλλει εἰς κλωστήν, δὲν ἐνθυμοῦμαι πόσαι ἄλλαι τὴν μίαν ταύτην κλωστὴν πολλαπλασιάζουσιν ἀλληλοδιαδόχως μέχρις ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα, ὅτε ἡ τελευταία μηχανὴ συστρέφει τὰς ἑκατὸν ταύτας καὶ ὀγδοήκοντα εἰς μίαν μόνην. Αὕτη δὲ ἡ μία, τυλισσομένη διὰ μηχανῆς, γίνεται δέμα, καὶ τὰ δέματα μεταφέρονται εἰς ἄλλην αἴθουσαν, ὅπου διὰ νέας μηχανῆς βυθίζονται εἰς κόλλαν, καὶ ἐνῷ ἀναβιβάζονται ὑγρὰ καὶ

(*) Οἱ στενογράφοι γράφουσιν ἐπὶ μικρῶν τεμαχίων χάρτου καὶ παραδίδουσιν ἕκαστον τούτων εἰς παιδία ὀνομαζόμενα διαβόλους· ταῦτα δὲ παραλαμβάνοντα τὰ τεμάχια, τὰ μεταφέρουσι πτερωτὰ ὡς ἄγγελοι τοῦ σκότους εἰς τὸ τηλεγραφικὸν κατάστημα, ὅθεν μεταδίδονται ἐν ἀκαρεῖ καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς Ἀγγλίας. Ἰδοὺ διὰ τί οἱ λόγοι ἐκδίδονται παντοῦ ἐνῷ σχεδὸν ἀπαγγέλλονται.

καταστάζοντα κρύπτονται εἰς ἄλλο μέρος τῆς μηχανῆς καὶ ἀναφαίνονται στεγνὰ καὶ ζέοντα· τότε μεταφέρονται εἰς τὰς αἰθούσας τῆς ὑφαντικῆς, καὶ ἐκεῖ μεταβάλλονται εἰς πανία. Πάντα δὲ ταῦτα γίνονται μετὰ τοσαύτης τάξεως καὶ ταχύτητος, ὥστε νομίζεις ὅτι παρίστασαι εἰς θαύματα.

Ὁ εὐγενής μου ὁδηγὸς μ' ἔφερε καὶ εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῆς ἐφημερίδος Examiner. Τὸ πιεστήριον, ὀγκώδης μηχανὴ ἀγορασθεῖσα πρὸ μικροῦ ἀντὶ 120 χιλ. δρ. ἐν Ἀμερικῇ, ὅπου τὰ τῆς μηχανικῆς ἐτελειοποιήθησαν μᾶλλον ἢ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔχει ἓξ παμμεγίστους κυλίνδρους, οἵτινες στρεφόμενοι δι' ἀτμοῦ παραλαμβάνουσιν ἀτριβῆ τὴν μελάνην, κατεργάζονται αὐτήν, ἀλείφουσι τὰ στοιχεῖα, καὶ ἐκτυποῦσιν ὀκτὼ χιλιάδας ἀντιτύπων τὴν ὥραν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ δώδεκα. Καὶ τότε ἄλλη μηχανή, παραλαμβάνουσα τὰ τυπωθέντα περιπτύσσει αὐτὰ εἰς τέσσαρα ἴσα καὶ ὁμοιώτατα μέρη καὶ ῥίπτει εἰς κάνυστρον.

Ἀλλὰ καὶ περιέργων ἢ δημωφελῶν καταστημάτων δὲν εἶναι ἄμοιρος ἡ βιομηχανικὴ ἐκείνη πόλις· πλὴν τῶν σχολείων καὶ τῶν φιλολογικῶν, γεωργικῶν, ἰατρικῶν καὶ ἄλλων ἑταιριῶν, καὶ τῆς δημοσίας βιβλιοθήκης, ἔχει καὶ φυσιολογικὸν μουσεῖον οὐχὶ εὐκαταφρόνητον. Πλουτεῖ δὲ τοῦτο οὐ μόνον ὀρνέων καὶ θηρίων καὶ ὀρυκτῶν καὶ ὀστρακοδέρμων, ἀλλὰ καὶ θησαυροῦ τινος ὅλως καινοφανοῦς ἢ ἀσυνήθους εἰς μουσεῖα. Ὁ θησαυρὸς οὗτος εἶναι ἄνθρωπος τεταριχευμένος ἱστάμενος, οὐχὶ κείμενος, ἐντὸς ὑαλίνης λάρνακος, καὶ ἀνοικτὸν ἔχων τὸ ᾠδὸν στόμα ὡς ἂν ἐμυκτήριζε τοὺς ἐπιζῶντας.—Εἶναι οὗτος, ἠρώτησα τὸν Κ. Νομικόν, ὁ Νέλσων, ὁ Οὐέλλιγκτων, ὁ Ῥόβερτ Πὴλ ἤ τις ἄλλος ἐκ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἀγγλίας;—Ὁ δὲ ἐρωτηθεὶς γελάσας·—Εἶναι, ἀπεκρίθη, τὸ σύμβολον τῆς ἀγγλικῆς ἰδιοτροπίας.—Καὶ ἐπειδὴ μὴ ἐννοήσας ἐζήτησα ἐξήγησιν, ἔμαθον ὅτι ἡ μακαρῖτις ἐκείνη μιμῶ ἦτο τοῦ θηλυκοῦ γένους, ὅτι ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο, πρὶν ἀποθάνῃ ἐννοεῖται, τὸν θάνατον καὶ ὑπέθετεν ὅτι θὰ ἐστενοχωρεῖτο εἰς ἄκρον ἐντὸς τοῦ λάκκου, παρήγγειλε τότε μόνον νὰ κληρονομήσωσι τὴν περιουσίαν αὐτῆς οἱ πλάγιοι συγγενεῖς, διότι κατὰ δυστυχίαν τῆς Μεγάλης Βρετανίας ἀπογόνους δὲν εἶχεν, ὅταν δὲν τὴν ἐνταφιάσωσιν. Οἱ κληρονόμοι, τιμῶντες τὴν ἐπιθυμίαν τῆς προσφιλοῦς αὐτῶν θείας, προσφιλοῦς δηλαδὴ μετὰ θάνατον, ἔσπευσαν νὰ τὴν ἀποθέσωσι παστὴν εἰς τὸ μουσεῖον, καὶ οὕτω τὸ μνημόσυνον αὐτῆς δὲν ἀπωλέσθη μετ' ἤχου, ἀλλὰ μένει καὶ θὰ μένῃ αἰώνιον, ἕως οὗ τοὐλάχιστον σώζεται τὸ ἅγιόν της λείψανον.

Τὸ κατ' ἐμέ, ἀγνοῶ ἐπὶ τοῦ παρόντος, μέχρι τίνος θὰ στενοχωρῶμαι ἐντὸς τοῦ τάφου ἐὰν παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν μεταλλάξω τὸν βίον εἰς Μάντσεστερ· γνωρίζω ὅμως τοῦτο, ὅτι τάφος ἀληθὴς οὐχὶ τῶν τεθνεώτων ἀλλὰ τῶν ζώντων εἶναι ἡ πόλις αὕτη. Φαντάσθητε οὐρανὸν ζοφερώτατον, οὗτινος τὸν ζόφον ἐπαυξάνει ὁ ἀτελεύτητος καπνὸς τῶν γαιανθράκων τῶν ἐργοστασίων, τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ἀεικινήτων ἀτμαμαξῶν· φαντάσθητε μετὰ ταῦτα ἀτμοσφαῖραν πεπυκνωμένην καὶ νέφη σκότους ψηλαφητά, καὶ τοσοῦτον ψηλαφητὰ ὥστε πανταχοῦ, καὶ κατ' οἶκον καὶ καθ' ὁδόν, βλέπεις ἀνημμένους φανοὺς ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ· φαντάσθητε πρὸς τούτοις ποταμὸν διασχίζοντα τὴν πόλιν, καὶ κυλίοντα κατάμαυρα κύματα, ἀλλὰ κατάμαυρα ὡς μελάνην, καὶ ἀποφασίσατε ἐὰν κακῶς ὠνόμασα τὴν πόλιν αὐτὴν τάφον ζώντων. Καὶ ὅμως ζῶσι καὶ μακροημερεύουσιν ἐν αὐτῇ οὐ μόνον οἱ ἰθαγενεῖς, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ξένοι, ἐλθόντες ἐκ τῆς προνομιούχου ἐκείνης γῆς, ὅπου σπανίως καὶ διαφανῆ νέφη καλύπτουσιν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν τὸν περιλαμπῆ ἥλιον. Καὶ δὲν ζῶσι μόνον ἀλλὰ καὶ ὡραίαν ὑπολαμβάνουσι τὴν φύσιν, ἴσως δὲ καὶ καθαρώτατον τὸν οὐρανὸν οἱ ἡμέτεροι ὁμογενεῖς, τοιαύτη σήμερον, καὶ χθές, καὶ πάλαι ἡ μαγευτικὴ δύναμις τοῦ χρυσορράπιδος Ἑρμοῦ, ὅπως ὠνόμαζεν αὐτὸν ὁ Ὅμηρος. Τιμῶσι δὲ καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὴν Ἑλλάδα διά τε τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς ἐμπειρίας, καὶ ζῆλον ἔχουσι διακαῆ ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ἰδίας πατρίδος, καὶ πολλάκις μετὰ πολλῆς προθυμίας συνέδραμον εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῆς.

Πρὸ πάντων δὲ ἄξιοι ἐπαίνων εἶναι οἱ ὁμογενεῖς, διότι εἰ καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν συνῆλθον ἐκεῖ, συνεκρότησαν ὅμως κοινότητα καὶ ἐφρόντισαν νὰ ἀνεγείρωσι ναὸν ὅπου ἱερουργεῖ κατὰ Κυριακὴν ἱερεὺς καλεσθεὶς ἐξ Ἑλλάδος. Συνεκινήθην ὅλως ὅτε ἤκουσα τὸν λειτουργόν, βαστάζοντα ἐπὶ κεφαλῆς τὰ Θεῖα, νὰ μνημονεύῃ τοσαύτας χιλιάδας μίλια μακρὰν τῆς πατρίδος, τοὺς βασιλεῖς αὐτῆς, καὶ νὰ ἐπικαλῆται τὴν θείαν ἀντίληψιν «ὑπὲρ τοῦ συμπολεμῆσαι καὶ ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον.» Καὶ οἱ ψάλται, ψάλται Ἄγγλοι, ἐδέοντο μεθ' ἡμῶν, ἀγνοοῦντες βεβαίως τί ἐζήτουν παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἐκ Μάντσεστερ μετέβην εἰς Λίβερπουλ, συνοδεύων ἢ μᾶλλον συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Κ. Νομικοῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὰς δύο πόλεις συνδέει ἐξαισία σιδηρᾶ ὁδός, ἐφθάσαμεν ἐντὸς μιᾶς ὥρας· ἤλθομεν δὲ ἀμέσως εἰς μέγα οἰκοδόμημα τὸ Saint-George hall καλούμενον, ὅπου συνεκροτοῦντο αἱ assises. Ὁ δικαστής, πιστὸς εἰς τὴν διάταξιν Ἐρρίκου τοῦ Β', τοῦ θεσμοθετήσαντος κατὰ τὴν Π' ἑκατονταετηρίδα τὸ εἶδος τοῦτο τῶν δικαστηρίων, ἐφόρει φενάκην καὶ ἐπενδύτην πορφυροῦν, καὶ ἀνεπαύετο ἐπὶ ἕδρας ὑψηλῆς δεσποζούσης πᾶσαν τὴν αἴθουσαν. Οἱ ὁρκωτοὶ ἐκάθηντο ἐξ ἀριστερῶν, ὁ δὲ δικηγόρος ἵστατο ἀντικρὺ τοῦ δικαστοῦ φορῶν καὶ αὐτὸς φενάκην.

Ἐπειδὴ δὲ ὀλίγας μόνον ὥρας ἔμελλον νὰ διατρίψω εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἐπεσκέφθην τοὺς περιωνύμους αὐτῆς docks, καὶ ἐθαύμασα τὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ἐκτεταμένην καὶ ὀγκώδη σιδηρᾶν προκυμαίαν (Landing stage), πρὸς κατασκευὴν τῆς ὁποίας ἐδαπάνησεν ὁ δῆμος διακοσίας ἢ καὶ ἐπέκεινα χιλιάδας λιρῶν. Ὁποία ἀλλοίωσις! Ἐπὶ Ἐλισάβετ, πρὸ τριακοσίων ἐτῶν, τὸ Λίβερπουλ κατῴκειτο ὑπό τινων ἁλιέων, οἵτινες ἀποροῦντες νὰ πληρώσωσι τὸν ἐκ πέντε λιρῶν (440 δρ.) ἐπιβληθέντα αὐτοῖς φόρον, ἐζητήσαντο δι' ἀναφορᾶς τὸ ἔλεος τῆς βασι-

λίσσης. Τὸ 1700 ἔτος τῶν κατοίκων αὐτοῦ ὁ ἀριθμὸς ἀνέβαινεν εἰς 5,000, σήμερον δὲ φθάνει καὶ τὰς τριακοσίας, ἐνῷ αἱ ἐμπορικαὶ αὐτοῦ συναλλαγαὶ μόλις ὑποχωροῦσιν εἰς τὰς τοῦ Λονδίνου, τὰς ὁποίας ταχέως καὶ θὰ ὑπερτερήσωσι.

Καὶ εἰς τὸ Λίβερπουλ ἐμπορεύονται πολλοὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁμογενῶν· ὡς σπεύδων ὅμως νὰ ἀναχωρήσω εἰς Λονδῖνον οὐδένα εἶδον, ἀλλ' ἀσπασθεὶς τὸν φίλτατον συνοδοιπόρον ἐπέβην εἰς ἀτμάμαξαν, καὶ μετὰ πέντε περίπου ὥρας ἐθαύμαζον ἀπὸ τῶν παραθύρων τὸ Brunswik hotel πυρακτουμένην ὑπὸ τοῦ ἀερίου τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ ὡραίαν πλατεῖαν τοῦ Ἀνοβέρου (Hanover square).

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ

τῆς ἐν ἔτει 1596 πολιορκίας τῆς Ἀρσινόης.

—ooo—

(Τέλος ἴδε φυλλάδ. 217.)

Ἐδέχθησαν λοιπὸν οἱ χριστιανοὶ τὴν εἰρηνικὴν πρότασιν τοῦ Ὀθωμανοῦ στρατηγοῦ, ὅστις προσέταξεν ἀμέσως ἀνακωχήν, καὶ ἀνέβαλε τὴν σύνταξιν τῆς συνθήκης εἰς τὴν ἐπιοῦσαν· αἱ συνδιαλέξεις ἤρξαντο τὴν 1 Αὐγούστου, ἤτοι τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς τελευταίας πολιορκίας καὶ ἔληξαν τὴν 5. Ὅτε δὲ ἀντήλλαξαν τοὺς ὁμήρους, πάντες ἐπένθουν, μηδ' αὐτοῦ τοῦ Βραγαδίνου καὶ τοῦ ἀτρομήτου Βαλιόνη ἐξαιρουμένων. Ὁ δὲ Λοδοβίκος Μαρτινέγγος κατεγίνετο εἰς τὰ κανόνιά του· διότι νομίζων ἀτιμίαν τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτῶν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, ἐφρόντισε νὰ καταχωρισθῇ ἄρθρον εἰς τὴν συνθήκην ἐπιτρέπον τὸ νὰ λάβωσι μεθ' ἑαυτῶν οἱ χριστιανοὶ σύμπαν τὸ πυροβολικόν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ κήρυξ τοῦ Μουσταφᾶ ὡρκίσθη ὅτι πάντες οἱ ὅροι θέλουσιν ἐγκριθεῖ ὑπὸ τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ἀπεφασίσθη νὰ ἐκβῇ ἡ φρουρὰ φέρουσα καὶ τὰ ὅπλα καὶ τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὰ κανόνια, καὶ νὰ μετακομισθῇ διὰ τριῶν τουρκικῶν νηῶν καὶ ὀκτὼ λέμβων εἰς Κρήτην, νὰ δοθῶσι δὲ πρὸς αὐτὴν καὶ ἱκαναὶ τροφαὶ καὶ πᾶσα τιμὴ ὀφειλομένη εἰς ἀτυχεῖς ἥρωας. Ὑπεσχέθησαν δὲ οἱ Τοῦρκοι νὰ σεβασθῶσι καὶ τὰ κτήματα καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν θρησκείαν τῶν ἐντοπίων, μηδὲ νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτοὺς ἐπὶ δύο ἔτη τοῦ νὰ ἀναχωρήσωσιν, ἐὰν θέλωσιν, ἐκτὸς τῆς νήσου.

Καὶ ἐπεκύρωσε μὲν ὁ ἀρχιστράτηγος αὐτὴν τὴν συνθήκην, ἀπέρριψεν ὅμως ἕνα ὅρον, τὸν τοῦ Λοδοβίκου Μαρτινεγγου. Ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τῶν προσφιλῶν αὐτῷ κανονίων, πλὴν ἀπὸ πέντε ἄτινα ἀφέθησαν τοῖς παραδοθεῖσι. Λυπηρὰ ἦτο τῷ ὄντι ἡ ἐξαίρεσις αὕτη, ἀπεδείκνυεν ὅμως εἰλικρίνειαν περὶ τὴν τήρησιν τῆς συνθήκης. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐλθὼν γενίτσαρος παρὰ τοῦ Μουσταφᾶ ἐκόμισε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην·

«Μουσταφᾶς, ἀρχιστράτηγος τῶν Ὀθωμανῶν, Μάρκῳ Ἀντωνίῳ Βραγαδίνῳ, τῷ φρουράρχῳ τῆς Ἀρσινόης, χαίρειν.

» Ἀδυνατῶ νὰ σοὶ εἴπω πόσον ἐπιθυμῶ νὰ σὲ γνωρίσω, ἀφοῦ τόσον χρόνον ἐδοκίμασα καὶ ἐθαύμασα τὴν ἀνδρίαν σου. Θέλεις λάβει καὶ παρ' ἐμοῦ καὶ παρὰ τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ Σελὶμ τοῦ κυρίου μου, πρὸς ὃν θέλω διακοινώσει τὰς ἀνδραγαθίας σου, πᾶσαν ἔνδειξιν φιλίας· Πολλὰς ἄλλας καὶ καλῶς ὠχυρωμένας πόλεις ἐπολιόρκησα καὶ ἐκυρίευσα, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἀπήντησα τοσαύτας δυσκολίας ὡς ἐν Ἀρσινόῃ, διὰ τὴν ἀπαράμιλλον γενναιότητα σοῦ τε καὶ τῶν περὶ σέ, ἥτις μὲ ὑποχρεοῖ νὰ σὲ μεταχειρισθῶ φιλανθρώπως. Θάῤῥει λοιπὸν καὶ πίστευε ὅτι ἡ ἐλευθεριότης μου θέλει σοὶ χορηγήσει πᾶν εἴτι ἐπιθυμήσεις.»

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ περιείχετο καὶ δευτέρα ἐγγυωμένη πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀρσινόης τὰ ὑπάρχοντα, τὴν θρησκείαν καὶ ἐλευθερίαν μεταναστεύσεως. Τὴν 11 Αὐγούστου ἦλθον τὰ πλοῖα καὶ ἤρξατο ἡ ἐπιβίβασις τῶν γυναικῶν, τῶν παιδίων καὶ τῶν ἀσθενῶν· ἐγένετο δὲ αὕτη μετὰ πολλῆς εὐγενείας ἑκατέρωθεν· ἀλλ' ὅτε εἶδον οἱ πολιορκηταὶ ἐρχομένην τὴν φρουράν, ἥτις εἰ καὶ τόσῳ εὐάριθμος ἀντέστη εἰς τόσας ἐφόδους, ἔμειναν ὥσπερ ἐμβρόντητοι, ἀλλὰ καὶ οἱ χριστιανοὶ ἠπόρησαν οὐχ ἧττον ἰδόντες τοσαύτας μηχανὰς πολιορκητικὰς καὶ τόσας ἄλλας δυνάμεις, καὶ μαθόντες ὅτι ὀγδοήκοντα χιλιάδες ἐχθρῶν ἔπεσαν πρὸ τῶν τειχῶν ἅτινα ἐφύλασσον αὐτοὶ τόσον ὀλίγοι ὄντες, ὅτι ἐκ τῶν 250.000 ἐχθρῶν οἵτινες ἦλθον εἰς Κύπρον, αἱ 200.000 μετέσχον τῆς πολιορκίας, ὅτι δεκαεπτὰ προμαχῶνες ἠγέρθησαν κατὰ τῆς πόλεως, ὅτι ἐννέα τρομεραὶ ὑπόνομοι ἐξερράγησαν, καὶ ὅτι 114 καννόνια, ἐξ ὧν μάλιστα τὰ τέσσαρα ἦσαν ἐκ τῶν μεγαλητέρων τῆς δεκάτης ἕκτης ἑκαντονταετηρίδος, ἐξηρεύξαντο φλόγας κατὰ τῆς πόλεως!

Καὶ οἱ μὲν χριστιανοὶ ἐσεμνύνοντο διὰ τὴν καρτερίαν μεθ' ἧς ἐματαίωσαν τοιαύτας καὶ τοσαύτας παρασκευάς, ὁ δὲ Μουσταφᾶς κατεγίνετο εἰς σατανικόν τι μηχάνευμα. Κατ' αἴτησιν τοῦ Βραγαδίνου ἔστειλεν αὐτῷ μετὰ πολλῆς προθυμίας καὶ ἄλλα πλοῖα χάριν μετακομίσεως τοῦ στρατοῦ· ὅπως μάλιστα ἐξυράνῃ ἐντελέστερον τὸ σχέδιον αὐτοῦ δὲν κατέλαβε τὴν πόλιν, ἀλλ' ἄφῆκε τὴν φυλακὴν αὐτῆς εἰς Ἐνετὸν ἀξιωματικόν, τὸν Λαυρέντιον Σεπόλαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Βραγαδίνου ὀνομασθέντα.

Τὴν 14 Αὐγούστου ἡ ἐπιβίβασις εἶχε σχεδὸν τελειώσει. Τὴν δὲ 15, ἡμέραν τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, φαεινὸς ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος ἵνα λαμπρύνῃ τὴν πανήγυριν· ἀλλ' ὡς ἐσίγων τὰ πυροβόλα τῶν χριστιανῶν, οὕτως ἐσίγων καὶ οἱ κώδωνες τῶν ἱερῶν ναῶν. Ὁ Βραγαδῖνος, ὁ Βαλιόνης καὶ ὁ Μαρτινέγγος μετέβησαν τὴν εἰκοστὴν πρώτην ὥραν τῆς ἡμέρας (α)

(α) Ἄλλοτε ἦτο συνήθεια εἰς Ἐνετίαν, σωζομένη καὶ σήμερον

μετὰ τῶν λογάδων ἀξιωματικῶν παρὰ τῷ ἀρχιστρατήγῳ Μουσταφᾷ. Ὅτε δὲ ἐπλησίασαν εἰς τὸν λιμένα εὗρον συνοδίαν Τούρκων ἱππέων, καὶ ἵππους πλουσίως συνεσκευασμένους εἰς οὓς ἀνέβησαν· ὁ Βραγαδῖνος ἤρχετο πρῶτος οὐχὶ φέρων τὰ σύμβολα στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ, ἀλλ' ἔνδυμα ἄρχοντος Ἐνετοῦ, δηλαδὴ ἐπενδύτην ἐρυθρὸν καὶ σκιαδίσκην τοῦ αὐτοῦ χρώματος.

Ὅτε ἐπέζευσαν παρὰ τὴν σκηνὴν τοῦ ἀρχιστρατήγου προσεκλήθησαν νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα αὐτῶν· ὁ δὲ Μουσταφᾶς, ἐπιδαψιλεύσας πρὸς αὐτοὺς μυρία ὅσα τεκμήρια τιμῆς, εἰσήγαγεν εἰς τὴν σκηνὴν ἐπιθυμῶν νὰ συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτῶν. Καὶ καθήσας πλησίον ἐπήνεσε τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ἀνδρίαν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον μεταβαλὼν καὶ τόνον φωνῆς καὶ ἦθος, ἠρώτησεν ἀποτόμως καὶ μετ' ὀργῆς τὸν Βραγαδῖνον· — Τί ἔκαμες τοὺς αἰχμαλώτους μου τοὺς ὁποίους εἶχες εἰς τὸ φρούριον; — Τί τοὺς ἔκαμα; ἀπεκρίθη ἀταράχως ὁ Βραγαδῖνος· οἱ μὲν ἔμειναν εἰς τὸ φρούριον, οἱ δὲ μετεκομίσθησαν εἰς τὴν Βενετίαν. — Πῶς; ἀνεφώνησε μανιωδῶς ὁ Μουσταφᾶς· τολμᾷς νὰ ψευσθῇς, ἐνῷ τοὺς ἔσφαξες ὅλους! Καὶ τί ἔκαμες τὰς τροφάς σου; — Τὰς ἐφάγαμεν ὅλας, ἀπεκρίθη ὑπερηφάνως ὁ χριστιανός.

Καὶ ὁ Μουσταφᾶς ἀνεπήδησε βρυχώμενος ὡς τίγρις· καὶ ἀνελκύσας τὸ ξίφος περιέστρεφεν αὐτὸ περὶ τὸν Βραγαδῖνον καὶ ἠπείλει αὐτὸν καὶ ἐκραύγαζεν, καὶ ἠρώτα διὰ τί δὲν παρεδόθη πρότερον, ἀλλ' ἐρόνευσεν εἰς μάτην τόσας χιλιάδας στρατιωτῶν τῆς ἡμισελήνου. Καὶ προστάξας νὰ δέσωσι τοὺς τρεῖς χριστιανοὺς ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Βραγαδίνου, καὶ παρήγγειλε νὰ κόψωσι τὸ ἀριστερὸν αὐτοῦ ὠτίον· αὐτὸς δὲ ὁρμήσας ἐκτὸς τῆς σκηνῆς ἔδωκε πρῶτος τὸ σημεῖον τῆς σφαγῆς ὅλων τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ χριστιανῶν. Καὶ ἀμέσως ἔσφαξαν περὶ τοὺς τριακοσίους.

Ἦτο δὲ ἡ σφαγὴ αὕτη τὸ προανάκρουσμα αἱματηρᾶς τραγῳδίας· ὁ Μουσταφᾶς ἤθελε νὰ πίῃ τὸ αἷμα τῶν τριῶν μεγάλων ἐχθρῶν του, τοῦ Βελιόνη, τοῦ Μαρτινέγγου καὶ τοῦ Βραγαδίνου. Ἐπειδὴ δὲ ἐφρύασσε κατὰ τούτου πρὸ πάντων, προσέταξε καὶ ἐκαρατόμησαν τοὺς δύο πρώτους πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς μαχαίρας, σταλαζούσης εἰσέτι αἷμα, ἐχάραξε τὴν τοῦ Βραγαδίνου· ἔπειτα δὲ ἔρριψαν κατὰ γῆς, καὶ κατεπάτησαν καὶ ἔδειραν αὐτόν, ἐνῷ ὁ Μουσταφᾶς ἐμπτύσων τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἔλεγε· — Ποῦ εἶναι ὁ Χριστός σου; διὰ τί δὲν ἔρχεται νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰς χεῖράς μου; — Ἀλλ' ὁ Βραγαδῖνος, καρτερικὸς ὡς ἄγγελος, οὐδὲ κἂν ἐγόγγυζεν, ἀλλὰ κινῶν τὰ χείλη προσηύχετο πρὸς Θεόν. Πολλοὶ τῶν Τούρκων ἐλυπήθησαν βλέποντες ταῦτα, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ σώσωσιν αὐτόν, ἔσωσαν πολλοὺς νέους Πατρικίους ἐκ τῶν περὶ τὸν ἀτυχῆ Βραγαδῖνον.

Ἐνῷ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο κατὰ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, ἄλλα τρομερὰ καὶ φρικώδη ἐτελοῦντο κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὸν λιμένα. Οἱ Ὀθωμανοί, ἐπιθυμοῦντες ἁρπαγὴν καὶ φόνον, ὥρμησαν κατὰ τῶν ἀόπλων καὶ ἀθώων κατοίκων, ἠτίμασαν καὶ ἔσφαξαν καὶ γέροντας καὶ γυναῖκας καὶ βρέφη, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὰ πλοῖα ἐξηκολούθησαν τὰς κακουργίας αὐτῶν.

Τὸν δὲ Βραγαδῖναν φυλακίσαντες ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας, ἔφεραν μετὰ ταῦτα εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ἀρσινόης, ἠλλοιωμένον ὅλως, ἐν ὥρᾳ μάλιστα τῶν κυνικῶν καυμάτων, ἐκ τῶν τραυμάτων καὶ τῶν κακουχιῶν. Καὶ ἀφοῦ περιέφεραν πεζὸν καθ' ὅλην τὴν πόλιν, καὶ ἐβασάνισαν αὐτὸν οἱ ὄχλοι, ἦλθον εἰς τὸν λιμένα, ὑπ' ὄψιν τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ. Ἐκεῖ δέσαντες ἐπὶ σανίδος ἀνήρτησαν εἰς κεραίαν τοῦ Μουσταφᾶ παρόντος, καὶ ἠρώτουν αὐτὸν ἐὰν ἔβλεπεν ἐρχόμενον τὸν χριστιανικὸν στόλον· ἀλλ' αὐτὸς ἀπεκρίνετο· — Τὸ μὲν σῶμά μου ἔχετε ἐξουσίαν νὰ κατασπαράζετε, τὴν ψυχήν μου ὅμως οὐχί.

Ἔμενε λοιπὸν ἡ τελευταία δοκιμασία, ἡ καὶ πασῶν τῶν ἄλλων τρομερωτέρα. Ἐν μέσῳ τῆς μεγάλης πλατείας ὑψοῦτο στύλος, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἐκυμαίνετο τὰς ἑορτὰς ἄλλοτε μὲν ἡ σημαία τῆς δημοκρατίας, νῦν δὲ ἡ τῆς ἡμισελήνου. Εἰς τοῦτον τὸν στύλον, ὑπὸ τὴν ἐχθρικὴν ταύτην σημαίαν, περιεδέθη γυμνωθεὶς ὅλως ὁ Βραγαδῖνος ἵνα ἐκδαρῇ ζῶν ἔτι, ἐνῷ ὁ θηριώδης Μουσταφᾶς, καθήμενος ἀπέναντι ἐπὶ ἐξώστου ἐκραύγαζε· — Γενοῦ Τοῦρκος καὶ θέλεις σωθῆ. — Ὁ μάρτυς ὅμως εἶχεν ὑψωμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς οὐρανὸν ὡσανεὶ ἔβλεπε τὸ ὅραμα τὸ ὁποῖον ἀνήρπασε πάλαι τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον λιθοβολούμενον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων. Οἱ δήμιοι ἤρξαντο ἐκδέροντες τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ ἔρθασαν εἰς τοὺς ὤμους· ὁ δὲ ἀληθὴς ἐκεῖνος ἥρως ὑπέφερε τὸ μαρτύριον μετ' ἀκατανοήτου καρτερίας. Ὁσάκις ἔτεμε τὰς σάρκας αὐτοῦ ἡ μάχαιρα, ἀπήγγελλεν ἐντονώτερον ῥητὸν ψαλμοῦ ἢ τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ὅτε ἀναμιχθέντες εἰς τὸ πλῆθος χριστιανοὶ ἤκουσαν αὐτὸν ἐκφωνήσαντα δίς· « Κύριε, εἰς χεῖράς σου παραθήσωμαι τὸ πνεῦμά μου, » ἐνόμισαν ὅτι τὰ λόγια ταῦτα ἦσαν τὰ τελευταῖα. Ἠπατήθησαν ὅμως, διότι μετὰ μικρὸν ἤκουσαν καὶ ἄλλα, καταδεικνύοντα τὴν ἱερότητα τῆς ψυχῆς τοῦ μάρτυρος, ἤκουσαν, λέγω ταῦτα· « Ἄφες αὐτοῖς, Κύριε, οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσιν. » Εἶπε καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

Ἀλλ' ὡς φαίνεται δὲν εἶχεν εἰσέτι κορεσθῆ τὸ πάθος τοῦ Μουσταφᾶ, διότι καὶ μετὰ θάνατον προσέταξε νὰ κοπῇ εἰς τέσσαρα τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, τὰ δὲ τεμάχια νὰ ἀναστηλωθῶσιν εἰς τὰ κυριώτερα μέρη τῆς Ἀρσινόης. Προσέταξε δὲ καὶ νὰ γεμίσωσι μὲ ἄχυρον τὸ δέρμα αὐτοῦ νὰ περιβάλωσιν αὐτὸ διὰ στολῆς Ἐνετοῦ ἄρχοντος, καὶ νὰ περιφέρωσι κατὰ τὴν πόλιν ἐπὶ δαμάλεως, σκιαζόμενα καὶ ὑπὸ τῆς σκιαδίσκης αὐτῆς τοῦ Βραγαδίνου. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐνεπήχθη ἐπὶ δόρατος, καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἔμεινεν οὕτως ἐκτεθειμένη. Οἱ χριστιανοί, λέγει ὁ χρονογράφος, ἔβλεπον αὐτὴν τρεῖς κατὰ συνέχειαν νύκτας περιστεφομένην ὑπὸ κύκλου φωτός, καὶ ἀποπνέουσαν ἄῤῥητον εὐωδίαν.

Τοσοῦτον δὲ τρόμον διέσπειραν τὰ κατορθώματα τῆς ἐν Ἀρσινόῃ φρουρᾶς μεταξὺ τῶν κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ τῶν νήσων Ὀθωμανῶν, ὥστε ὁ Μουσταφᾶς, ἵνα καθησυχάσῃ αὐτούς, ἔστειλεν ἐκεῖ τό τε δέρμα τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ τὰς κεφαλὰς τοῦ Μαρτινέγγου καὶ τοῦ Βελιόνη, ὧν τὰ ὀνόματα ἦσαν ἐπίσης φοβερὰ ὡς καὶ τὸ τοῦ Βραγαδίνου. Τὴν 10 Ὀκτωβρίου ὁ ἀλαζὼν Μουσταφᾶς ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ στόλου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ὑποβάλῃ πρὸς τὸν Σουλτάνον τὰ αἱμοσταγῆ τῆς Κύπρου τρόπαια. Μετ' ὀλίγον ὅμως εἰδήσεις ἀπαίσιαι κατετάραξαν καὶ αὐτὸν καὶ τὸν κύριον αὐτοῦ, αἱ εἰδήσεις τῆς περὶ Ναύπακτον ναυμαχίας. Ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἐλησμόνησε τότε τοὺς ἥρωας τῆς Ἀρσινόης, καὶ αὐτὴ ἡ Ἐνετία ἀνυψώσασα ἀνδριάντας πρὸς τιμὴν τοῦ Βενιέρη καὶ Βαρβαρίγου οἵτινες ἐκυβέρνων κατὰ τὴν ναυμαχίαν, παρεῖδε τὸν Βραγαδῖνον οὗ τινος ἡ καρτερία ἀπέτρεψε τὸν στόλον καὶ τὸν στρατὸν τοῦ Μουσταφᾶ τοῦ νὰ ὑπάγῃ εἰς βοήθειαν τῶν ἀπειλούντων τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας.

Τὸ δέρμα τοῦ μάρτυρος τῆς Ἀρσινόης ἔμεινεν ἐν τῷ κατὰ Κωνσταντινούπολιν ναυστάθμῳ· ὑπεξήρεσε δὲ αὐτὸ χριστιανός τις αἰχμάλωτος, Πολύδωρος τὸ ὄνομα, καὶ ἐτήρησε μετὰ πολλῆς εὐλαβείας, εἰ καὶ ἐβασανίσθη καὶ ἔπαθε τὰ πάνδεινα παρὰ τῶν Τούρκων διὰ τὴν ὑπεξαίρεσιν ταύτην. Μόνον ὅτε εἶδον οἱ Ἐνετοὶ τὸ λείψανον τοῦ μάρτυρος ἐκείνου ἀνεμνήσθησαν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Βραγαδίνου, καὶ ἀνήγειραν τὸ μνημεῖον τὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἁγίων Ἰωάννου καὶ Παύλου. Δυστυχῶς ἡ δικαιοσύνη τοῦ κόσμου τούτου βραδέως ἀμείβει δι' εὐγνωμοσύνης τοὺς εὐεργέτας τῆς ἀνθρωπότητος, ἐνίοτε δὲ καὶ λησμονεῖ αὐτοὺς οὐ μόνον ζῶντας ἀλλὰ καὶ ἀποθανόντας. Ἡ νεωτέρα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος παρέχει μυρία ὅσα τοιαῦτα παραδείγματα.

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΚΙΝΑΣ.

—ooo—

Ἐδημοσιεύθη οὐ πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὑπὸ τοῦ αἰδεσίμου Οὐίλλιαμ Κ. Μίλνε σύγγραμμα περὶ Κίνας ἄξιον λόγου, καθόσον ὁ συγγραφεύς, ἀπόστολος ὢν διαμαρτυρόμενος, διέτριψε δεκαπέντε ἔτη εἰς τὴν Κίναν, κατώρθωσε νὰ ἐπισκεφθῇ πολλὰς πόλεις αὐτῆς καὶ τὰς ἀξιολογωτέρας μάλιστα, οἷον τὸ Μακάον, τὸ Χογκόγκ, τὴν Καντόνην, τὴν Τζουζάν, τὴν Νίγκπο καὶ τὴν Σαγγάην, καὶ νὰ διέλθῃ διὰ τριῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ἐσπούδασε τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ ἀναριθμήτου καὶ ἰδιογενοῦς ἐκείνου λαοῦ. Τὸ περιεργότατον αὐτοῦ σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον διαιρεῖ εἰς πέντε μέρη, περιέχει δύο τινά· πρῶτον ἐξετάζει τὰς περὶ Κίνας καὶ Κινέζων παραδεδεγμένας ἐν Εὐρώπῃ ἰδέας, καὶ δεύτερον δίδει εἰδήσεις ὀρθὰς περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἐθίμων αὐτῶν, τὰς ὁποίας μόνος ἐπορίσθη μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ πλείστου κόπου. Εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ προσαρτᾷ μάλιστα καὶ χάρτην γεωγραφικόν, ἐπανορθοῦντα κατὰ πολλὰ τὰς ἐσφαλμένας ἰδέας ὅσας εἶχον περὶ τοῦ τόπου ἐκείνου οἱ Εὐρωπαῖοι μέχρι τῆς σήμερον.

Ἐκ τοῦ περιεργοτάτου τούτου πονήματος ἀποσπῶντες καὶ ἡμεῖς ἐνίοτε τεμάχιά τινα θέλομεν δημοσιεύει χάριν τῶν ἀναγνωστῶν· ἀρχόμεθα δὲ ἀπὸ τῆς σήμερον.

Οἱ Κινέζοι προσαγορευόμενοι δὲν ἀποβάλλουσιν ὡς ἡμεῖς τοὺς πίλους, οὔτε τείνουσι πρὸς ἀλλήλους τὰς χεῖρας, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας κλείουσιν αὐτὰς ὡς εἰ προέκειτο νὰ γρονθοκοπηθῶσι, καὶ συσφίγγουσι καλῶς.

Τὸ γεῦμα δὲν ἄρχονται ἀπὸ τοῦ ῥοφήματος οὔτε προχωροῦσιν ὅπως ἡμεῖς, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὀπωρῶν καὶ τῶν ἄλλων τραγημάτων, καὶ καταλήγουσιν εἰς τὸ ῥόφημα.

Εἰς τοὺς γάμους δὲν φοροῦσι λευκὰ ὡς αἱ ἡμέτεραι γυναῖκες· ἐξ ἐναντίας ὅλαι αἱ περὶ τὴν σχεδὸν λειποψυχοῦσαν νύμφην φοροῦσι κατάμαυρα. Ἐπὶ ἕνα δὲ μῆνα ἡ νύμφη μένει κατάκλειστος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ.

Οἱ συνοδεύοντες τοὺς νεκροὺς δὲν φοροῦσι μαῦρα, ἀλλὰ κατάλευκα.

Καὶ ὅταν θέλωσι νὰ διασκεδάσωσιν οἱ Κινέζοι πετῶσιν εἰς τοὺς ἀέρας ἀετοὺς ὡς ἂν ἦσαν μικρὰ παιδιά· πετῶσι δὲ αὐτοὺς οὐχὶ κρατοῦντες διὰ τῆς χειρός, ἀλλὰ διὰ τοῦ ποδός.

Τὰ βιβλία αὐτῶν ἀρχὴν ἔχουσι τὸ τέλος, καὶ τέλος τὴν ἀρχὴν τῶν ἡμετέρων. Ὁ ἑρ' ἑκάστης σελίδος τίτλος τίθεται εἰς τὸ περιθώριον, ὁ ἀριθμὸς ὑπὸ τὰς σελίδας, καὶ αἱ σημειώσεις οὐχὶ κάτω ἀλλ' ἄνω αὐτῶν· ἀναγινώσκουσι δὲ ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά.

Τὸ ἐπώνυμον τίθεται πρὸ τοῦ κυρίου ὀνόματος, αἱ δὲ μητέρες δὲν φιλοῦσι τὰ τέκνα αὐτῶν ἀλλὰ τὰ μυρίζουσιν ὡς ἄλλα ῥόδα. Ὅσῳ λαμπρὰ καὶ ἂν εἶναι ἡ σελήνη, φέρουσι καθ' ὁδὸν φανόν, καὶ καθέλκουσι τὰ πλοῖα εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ πλευράν. Ὁ θέλων νὰ ἱππεύσῃ ἀναβαίνει τὸν ἵππον ἐκ δεξιῶν, καὶ ὁ μαθητής, ἀπαγγέλλων τὸ μάθημά του, γυρίζει τὴν ῥάχιν εἰς τὸν διδάσκαλον. Τὰ σανδάλια τὰ ὁποῖα φοροῦσι κατὰ τὰς ἐπισημοτέρας τελετὰς εἶναι ὅσον ἐνδέχεται χονδρά, ἡ δὲ ἄκρα τοῦ πέλματος βάπτεται μὲ χρῶμα μολύβδου.

Ὡς γνωστὸν οἱ Κινέζοι ξυρίζουσι τὴν κεφαλὴν καὶ μόνον εἰς τὴν κορυφὴν ἀφίνουσιν οὐράν. Τὴν οὐρὰν δὲ ταύτην ἐπιμελοῦνται κατορθοῦντες νὰ λάβῃ μῆκος πολλάκις ἑνὸς μέτρου· ἄλλοτε δὲ καὶ μακροτέραν ἀναδεικνύουσιν αὐτὴν προσθέτοντες ξένας πλεξίδας, πωλουμένας ὑπὸ τῶν κουρέων ἐπὶ εὐτελεῖ τιμῇ.

Εἶδον ἀπείρους Κινέζους περιποιουμένους εἰς ἄκρον τὰς πλεξίδας των. Τὸ πρωΐ, πολλὰ ἐνωρίς, κτενίζονται, ἀλείφονται μὲ ἐλαιώδη τινὰ ὕλην, καὶ πλέ-

---

ἔτι μεταξὺ πολλῶν, νὰ μετρῶσι κατὰ συνήθειαν καὶ τὰς εἰκοσιτέσσαρας ὥρας τοῦ ἡμερονυκτίου.

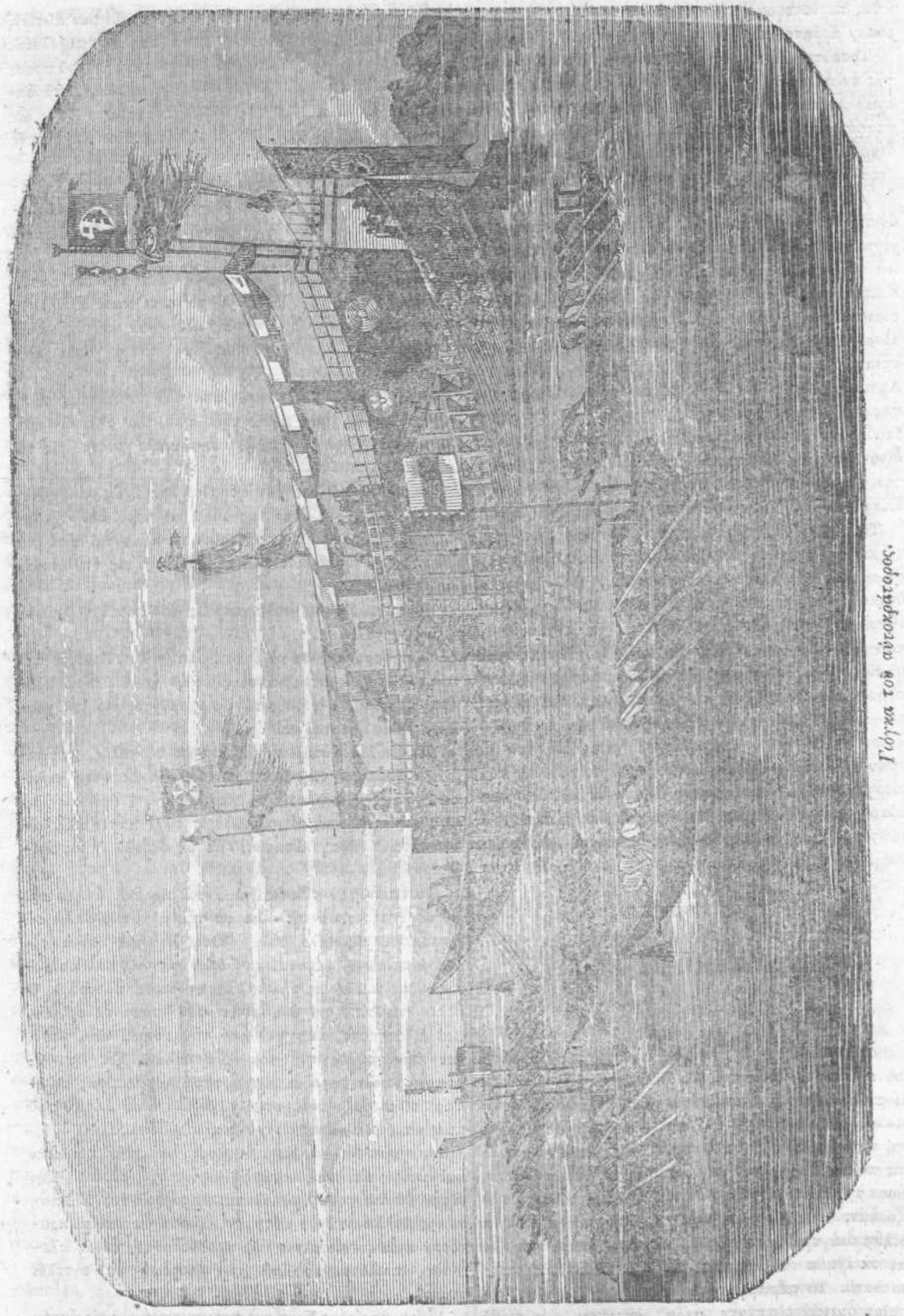

Γόγκα τοῦ αὐτοκράτορος.

κασιν αὐτὰς μετὰ πολλῆς προσοχῆς· οἱ τῶν ἀνωτέρω κλάσεων ζωνίζουσι κατὰ δεκαημερίαν τὴν κεφαλὴν καὶ χαρὶν ὑγείας καὶ χάριν σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους. Ὁ ἔχων μαλλία κατὰ μέτωπον δηλοῖ ὅτι ἢ εἶναι πτωχὸς ἢ ἔχει πένθος.

Ἡ οὐρὰ αὕτη εἶναι προσφιλεστάτη εἰς πάντας

τοὺς Κινέζους, οἵτινες θεωροῦσιν αὐτὴν ὡς ἐθνικὸν σύμβολον· πολλάκις δὲ καὶ μεταχειρίζονται χρησίμως αὐτήν. Ὁ ναύτης, παραδείγματος χάριν, περιδέει δι' αὐτῆς τὸν πῖλον ἵνα μὴ ἁρπαγῇ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὁ παιδαγωγός, ἐὰν δὲν ἔχῃ πρόχειρον τὸ βούνευρόν του, κτυπᾷ μὲ τὴν πλεξίδα του τοὺς μαθητάς.

Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὴν Κίναν μεγάλη καταβάλλεται προσπάθεια εἰς τὸ νὰ ἔχωσιν αἱ γυναῖκες ὅσον ἔνεστι μικροὺς τοὺς πόδας. Ἀπὸ τοῦ ἕκτου ἢ ἑβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν κορασίων, πολλάκις δὲ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς βρεφικῆς, περιδέονται σριγκτότατα οἱ πόδες αὐτῶν, καὶ λύονται ὅταν μόνον πεισθῶσιν οἱ γονεῖς ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῶσιν πλέον. Ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ ἠθέλησε πρό τινων ἐτῶν νὰ καταργήσῃ τὴν βάρβαρον ταύτην συνήθειαν, προστάξας πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ μὴ γίνωνται εἰς τὰ παλάτιά του δεκταὶ κυρίαι τῆς αὐλῆς τοιούτους ἔχουσαι πόδας· οὐδὲν ἧττον ὅμως ἐξακολουθεῖ ἡ συνήθεια αὕτη.

Ἀπίστευτον εἶναι τὸ μῆκος τῶν ὀνύχων τῶν Κινέζων· ἔτυχε νὰ ἴδω ἄνθρωπον *ἀργυρώνυχα* ἐπονομαζόμενον· τοῦ ἀνθρώπου τούτου οἱ ὄνυχες ἦσαν τοσοῦτον μακροί, ὥστε ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο μὴ συντριβῶσι, κατεσκεύασε θήκας ἀργυρᾶς καὶ τοὺς ἔκρυπτεν. Εἶδον ἄλλον οὕτινος οἱ ὄνυχες ἦσαν τόσον ἐκπεταμένοι, ὥστε ὁσάκις ἐξήρχετο τῆς οἰκίας τοὺς ἐδίπλωνε καὶ τοὺς ἔκρυπτεν ἐντὸς τῆς χειρίδος τοῦ ἐνδύματός του.

Ὅλοι οἱ Κινέζοι φέρουσι ῥιπίδια ἢ μυκαστήρια, καὶ ὁ γεωργὸς αὐτὸς ἐνῷ σκάπτει διὰ τῆς μιᾶς ἀερίζεται διὰ τῆς ἄλλης χειρός. Εἶδον καὶ ἀξιωματικὸν ὅστις ἐπορεύετο εἰς μάχην ἀερίζιμενος. Ἄλλοι τινὲς ἀξιόπιστοι μὲ ἐβεβαίωσαν ὅτι οἱ στρατιῶται τῶν φρουρίων τῆς Βέγης ἀερίζοντο ἀναλγήτως τὸ 1841 ἔτος, ἐνῷ ἔπιπτον ἐπ' αὐτῶν βροχὴ σραιρῶν.

Οἱ Κινέζοι ἀγαπῶσι καὶ ὑπερβολὴν τὰς λιτονείας, καὶ τελοῦσιν αὐτὰς πρὸς τιμὴν τῶν ἐγχωρίων *δαιμόνων*, τοὺς ὁποίους στολίζοντες περιφέρουσι. Γίνονται δὲ μετὰ πολλῆς λαμπρότητος, παρακολουθούντων τῶν ὄχλων, παιανιζούσης μουσικῆς, καὶ κυματιζομένων ὁλοσυρικῶν πεποικιλμένων σημαιῶν. Συνοδεύουσι δὲ αὐτὰς καὶ λόχοι στρατιωτικοί, καὶ παιδία ἀναβαίνοντα ἵππους χαρτίνους πολλάκις, καὶ νέαι ἀνηρτημέναι ὡς ἀμαδρυάδες ἐπὶ δένδρων τὰ ὁποῖα βαστοῦσι ῥωμαλέοι ἄνδρες.

Γνωσταὶ εἶναι εἰς τὴν Εὐρώπην αἱ ἐκ κοκκάλων ἐλέφαντος σραῖραι αἱ κατασκευαζόμεναι εἰς τὴν Κίναν· δέκα, δώδεκα ἐνίοτε δὲ καὶ πλειότεραι σραῖραι, λεπτουργημέναι διαφανῶς ἐμπεριέχονται ἡ μία

Ἀνάγνωσις ἀστυνομικῶν διατάξεων διὰ τυμπανοκρουσίας.

ἐντὸς τῆς ἄλλης· πῶς δὲ γίνεται τοῦτο οὐδεὶς κατώρθωσε νὰ ἐννοήσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην. Πολλοὶ ὑπέθεσαν ὅτι συνέκειντο αἱ σφαῖραι αὗται ἐκ δύο τεμαχίων, καὶ ὅτι ἦσαν προσκεκολλημέναι μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ὥστε νὰ μὴ φαίνωνται αἱ γραμμαί· διὰ τοῦτο ἔρριψαν αὐτὰς ἐντὸς ὕδατος ζέοντος, ἐλπίζοντες νὰ ἀναλυθῇ ἡ κολλητικὴ ὕλη· εἰς μάτην ὅμως.

Ἰδοὺ πῶς ἔλυσαν τὴν ἀπορίαν μου πολλοὶ τεχνῖται Κινέζοι· λαμβάνουσι σφαῖραν ἐξ ἐλεφαντίνου ὀστοῦ ὁλοστρόγγυλον, καὶ ποιοῦσιν ἐπ' αὐτῆς κωνικάς τινας τρύπας, οὕτως ὥστε αἱ ἄκραι τῶν τρυπῶν νὰ συμπίπτωσιν εἰς τὸ κέντρον τῆς σφαίρας. Ὁ τεχνίτης, περικόπτων τότε διαχωρίζει τὴν κεντρικωτέραν σφαῖραν, καὶ εἰσάγει εἰς ἑκάστην τρύπαν ἐργαλεῖον ὀξὺ καὶ καμπύλον· ἔχει δὲ τὸ ἐργαλεῖον τὴν ἰδιότητα νὰ κόπτῃ τὸ ὀστοῦν δι' ἑκάστης τρύπας κατ' ἴσας ἀποστάσεις ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας. Ὁ δὲ τεχνίτης ἐργάζεται πάντοτε διὰ τοῦ βάθους ἑκάστης τρύπας, ἕως οὗ συμπέσωσιν αἱ χαραγαί. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διαχωρίζεται ἡ κεντρικὴ σφαῖρα· ἀλλ' ἵνα χαραχθῇ καὶ λεπτουργηθῇ, σύρει αὐτὴν ἀλληλοδιαδόχως πρὸς μίαν τῶν μεγαλητέρων τρυπῶν. Οὕτω πως κατεργάζεται καὶ τὰς λοιπὰς σφαῖρας· ἡ δὲ ἐξωτερικὴ μένει τελευταία.

Αἱ πολύπλοκοι αὗται σφαῖραι εἶναι ἐκ τῶν ἐξαιρετωτέρων ἀριστουργημάτων τῆς κινεζικῆς βιομηχανίας, στέλλονται δὲ ἄπειροι εἴς τε τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἀμερικήν. (*)

ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

—ooo—

Κύριε Συντάκτα,

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἠπειρωτικοῦ Γλωσσαρίου, τὴν σειρὰν τοῦ ὁποίου καταχωρίζετε εἰς τὸ ἀξιόλογον περιοδικόν σας, σημειοῖ (Πανδώρα, φυλλ. ΣΙΖ' σελ. 26) λέξιν τινὰ τῆς νεοελληνικῆς διαλέκτου *Ἤπατα*, ἀναφέρει δὲ πρὸς παράδειγμα καὶ τὴν φράσιν *Μῶκοψες τὰ Ἤπατα.*

Γινώσκετε ἴσως τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ γλωσσογράφος τῆς Ἠπείρου γράφει τὴν λέξιν ταύτην διὰ τοῦ Η;

Ἐὰν σκοπός του ἦτον ν' ἀνάξῃ τὴν ἀξιοθησαύριστον ταύτην λέξιν εἰς τὸ *Ἤπαρ*, ὤφειλε, νομίζω, νὰ τὴν δασύνῃ. Ἐὰν δὲ παράγῃ αὐτὴν ἐξ ἄλλης τινὸς πηγῆς πρὸς τί μεταχειρίζεται τὸ *Η*;

Τὸ κατ' ἐμέ, ἐνόμισα πάντοτε, καὶ θὰ νομίσω, ἑωσοῦ ὁ εἰρημένος γλωττογράφος μὲ μεταπείσῃ, ὅτι ἡ λέξις αὕτη τῆς κοινοτάτης συνηθείας πρέπει νὰ γραφῇ διὰ τοῦ *Υ*.

Τὰ *Ὕπατα* οὐδὲν ἄλλο, κατὰ τὴν γνώμην μου, εἶναι, ἢ τὰ *Ὕπτια* (μέλη τοῦ σώματος), δηλαδή, τὰ κατώτερα, οἱ πόδες. Εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν σημασίαν μετεχειρίσθη τὴν λέξιν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, γράψας· « οἱ δὲ χερσαῖοι ἐχῖνοι ὀρθοί, *τὰ ὕπτια* πρὸς ἄλληλα ἔχοντες », τουτέστι, τὰ κατώτερα τοῦ σώματος, τοὺς πόδας περιπεπλεγμένους ἔχοντες. Ἡ παρεμβολὴ τοῦ *α* μεταξὺ *π* καὶ *τ* ἐγένετο χάριν εὐφωνίας, καθὼς εἰς τὸ *Πτίλον* παρενέβαλεν ἡ συνήθεια τὸ *ι* *Πιτίλι*, ἢ *Φιτίλι*, καὶ *Φτίλι*, καθὼς εἰς τὸ *Πτύσσω* ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ περιπτύσσομαι, καὶ κατ' ἐπέκτασιν παραδέχομαι συμβιβασμούς, συμφωνῶ, ἡ κοινὴ χρῆσις παρεμβάλλει τὸ *ι*, καὶ προφέρει *Πιτύζω*, embrasser un parti. *Τὰ Πιτύζομεν;* voulons-nous mous mettre d' accord?

Τὰ *Ὑπατα*, λοιπόν, εἶναι οἱ πόδες, οὐχὶ δὲ τὸ ἧπαρ.

Ὑπατον, ἀλλαχοῦ δὲ ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον, *Οὔπατον* τόπον ἡ ἐγχώριος συνήθεια καλεῖ τὸν χαμηλόν, τὸν βαθύν, τὸν ὑποκείμενον, τὸν ἐμβύθιον. Οὕτω, καὶ κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου, ὁ Ἀριστείδης ἀντιτάσσει *τὴν ὑπτίαν χώραν* πρὸς *τὴν ὀρείαν χώραν.*

Δέχθητε εὐμενῶς, Κύριε συντάκτα, τὴν μικράν μου φιλολογικὴν παρατήρησιν, καὶ σπεύσατε, παρακαλῶ, νὰ μὲ φωτίσητε, ἐάν, πρὸς ἀκρίβωσιν τῆς ἐτυμολογίας καὶ τῆς ὀρθογραφίας, ἔχητε ἄλλην τινὰ γνώμην ἐπὶ τοῦ προκειμένου εὐλογωτέραν τῆς ἐμῆς (*).

Ἀθήναις 19 Μαρτίου 1859.

ΣΠ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ.

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔΩΡΑΣ. Τοιαύτην περίεργον σφαῖραν εἴδομεν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Φλωρεντίας· εἴδομεν δὲ καὶ ἀρίστους τεχνίτας θαυμάζοντας τὴν κατασκευήν.

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔΩΡΑΣ. Ὁ Κοραῆς (Ἀτ. IV, 164, V, 88) παράγει τὰ ἧπατα παρὰ τοῦ ἧπαρ· ἡμεῖς δὲ γνωρίζομεν μετὰ βεβαιότητος ὅτι ὅπου τῆς Ἑλλάδος γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως, καὶ ἐξαιρέτως ἐν Κωνσταντινουπόλει, λέγων τις « πονεῖν τὰ ἧπατά μου » ἐννοεῖ ἰδίως ὅτι πονεῖ ἡ ὀσφὺς αὐτοῦ. Συνεθίζει μάλιστα ὁ πονῶν καὶ νὰ θέτῃ εἰς τὴν ὀσφὺν τὴν χεῖρα ἵνα ἀνακουφισθῇ. Ἠκούσαμεν καὶ ἀσθενεῖς διηγουμένους εἰς ἰατρὸν τὸ πάθος τῶν ἡπάτων, ἤτοι τῆς ὀσφύος αὐτῶν, καὶ τὸν ἰατρὸν παραγγέλλοντα ἰατρικὸν διὰ τὸ πάθος τῆς ὀσφύος. Τὸ δὲ πιτίζω, τὸ ὁποῖον προφέρει ὁ ὄχλος πρακτέρον μπιτίζω, φοβούμεθα μὴ ἦναι τουρκικόν, διότι οὕτω ἑρμηνεύουσιν οἱ Τοῦρκοι τὸ τελειόνω. « Μπιτί, γκιτί, » ἤτοι ὡς καὶ οἱ ἡμέτεροι λέγουσιν, « ἐτελείωσε καὶ πάγει. »